

Drinking

Meie sportlaste sünnipäevi novembris

1. novembril.

Nikolai Paulson, ärimees Tallinnas, endine mitmekordne tennis-internatsionaal, Eesti endise jääpalli-meistermeeskonna liige, sünd. 1896. a. Venemaal.

2. novembril.

Alma Roos, endine Eesti meister seliliujumises ja endine Eesti rekordi omanik, sünd. 1912. a. Elvas.

3. novembril.

Eugenie Feldhuhn, endine Eesti meister tennis paarismängus, sünd. 1907. a. Venemaal.

4. novembril.

Theodor-Siimeon Mast, träkitöoline Tallinnas, tuntud käsipalli-tegelane, sünd. 1906. a. Tallinnas.

Voldemar Mägi, äriteenija Tallinnas, paljukordne maadlusinternatsionaal ja Euroopa esivõistluste pronksmedalimees, Eesti esiaudusmees Berliini olümpiamängudel, sünd. 1914. a. Lehtses.

Voldemar Kristjan Rööding, ministriumiametnik Tallinnas, mitmekordne poksi-internatsionaal ja end. Eesti meister, sünd. 1908. a. Tallinnas.

6. novembril.

Valter Ever, vandeadvokaat Tallinnas, omaaegne paljukordne Eesti meister hüpetes ja jääpallis, rea endiste Eesti rekordite omanik ja paljukordne internatsionaal, sünd. 1906. a. Tallinnas.

Roland-Ottomar Lepik, Isamaaliidu Tartumaa sekretär, endine tuntud sporditegelane Tartus, sünd. 1910. a. Tallinnas.

Heino Simre (Simtmann), loomaarst, paljukordsest olnud Eesti meistermeeskondade liikmeks jalg-, jää- ja korvpallis, paljukordne internatsionaal, sünd. 1910. a. Tallinnas.

Edgar Tamm, endine E. Spordi Keskliidu kergetõustiku-õpetaja, endine Eesti meister viie- ja kümnevõistluses, mitmekordne internatsionaal kergetõustikus, korduvalt Eesti meister võrkpallis ja kaugushüppes, sünd. 1911. a. Tallinnas.

8. novembril.

Edmund Leetsi, Tartu Maavalitsuse ametnik, endine Eesti meister noorte kiirusutamises ja jääpallis, tuntud spordikohtunik, sünd. 1911. a. Tartus.

Konstantin-Martin Müür, võimlemisõpetaja Tallinnas, Eesti tuntumaid võimlemisjuhte, sünd. 1896. a. Narvas.

9. novembril.

Hans Holland, elektrimontöör Viljandis, Viljandimaa paremaid kergetõustiklasi, sünd. 1913. a. Viljandimaal Uue-Võidu vallas.

Georg Kalm, äriteenija Tallinnas, tuntumaid kõrgushüppajaid ja mitmekordne internatsionaal, sünd. 1910. a. Peterburis.

Ira Kaplinska-Kõiv, korrespondent Tallinnas, endisi väljapaistvamaid Eesti naiskergetõustiklasi, sünd. 1904. a. Tartus.

10. novembril.

Endel Karmo, E. V. Tartu Ülikooli aianduse-assistent, üliõpilaskonna mitmekordne suusatamisemeister, sünd. 1912. a. Soomes.

Aleksander Lenk, sõjaväelane Tallinnas, Eesti laskerekordi omanik ja mõnekordne internatsionaal, sünd. 1905. a. Tallinnas.

11. novembril.

Arnold Eentamm (Estam), ekspeditor Tallinnas, mõnekordne internatsionaal kergetõustikus, sünd. 1906. a. Tallinnas.

Johannes Loit, sõjaväelane Tallinnas, mõnekordne internatsionaal laskmises, sünd. 1903. a. Tartus.

12. novembril.

Gunnar Mikk, laovalitseja Tallinnas, Eesti käsipalli-meistermeeskonna liige ja internatsionaal käsipallis, sünd. 1906. a. Tallinnas.

13. novembril.

Elmar Kivistik, sõjaväelane Tallinnas, mõnekordne maailmameister laskmises, Eesti rekordi omanik, sünd. 1905. a. Sootaga vallas Tartumaal.

Olev Piirsalu, Riikliku Propagandatalituse osakonna-sekretär, võimlemisala juhtivaid tegelasi, sünd. 1904. a. Penuja vallas Pärnumaal.

14. novembril.

Nikolai Kasakov, kingsepp Tartus, vanemaid ja väljapaistvamaid Lõuna-Eesti maadlejaid raskekaalus, sünd. 1892. a. Tartus.

Nikolai Kursmann, maadlusõpetaja, kahekordne maadlusinternatsionaal, Eesti olümpiamängude-meeskonna treener, sünd. 1896. a. Tallinnas.

15. novembril.

Awdy Andersson, veltveebel Vorbuses, omaaegne väljapaistvaim võistlusratsutaja, sünd. 1899. a. Kaisma v. Pärnumaal.

Elmar Kaljot, pangaametnik Tallinnas, paljukordne Eesti meister jää- ja jalgpallis, 26-kordne jalgpalli-internatsionaal, sünd. 1901. a. Tallinnas.

August-Eduard Vilbert, kindlustusseltsi-ametnik Tallinnas, väljapaistvamaid mootorsportlasi, sünd. 1903. a. Läänemaal.

16. novembril.

Evald Kink, konstaabel Tartus, politsei omaaegseid paremaid kergetõustiklasi ja Tartumaa kümnevõistlejaid, sünd. 1907. a. Tartus.

17. novembril.

Evald Ernesaks, raamatupidaja Tallinnas, paljukordne Eesti meister ujumises, rea endiste Eesti rekordite omanik, sünd. 1905. a. Tallinnas.

Aleksander Lilender, tiser Tallinnas, endine Eesti meister keskmiste kaalude poksis, neljakordne internatsionaal, sünd. 1901. a. Tallinnas.

Hugo Vari, ohvitser Tartus, väljapaistvamaid Eesti võistlusratsutajaid, sünd. 1907. a. Râpina vallas Võrumaal.

18. novembril.

Adolf Herm, ohvitser Võrus, omaaegne Eesti meister jooksus ja Eesti rekordi omanik, 3-kordne internatsionaal kergetõustikus, sünd. 1904. a. Tartus.

Herman Lerchenbaum, pensionär Tallinnas, esimeste praeguse aja olümpiamängude ainukene eestlasest pealtvaataja, nn. „olümpiamängude isa“, sünd. 1862. a. Valgemaal.

Ernst Rull, jaamaülem Järvamaal, mitmekordne Eesti meister laskmises, omanud rida Eesti rekordeid, kuulunud maailmameistriks tulnud meeskonda, sünd. 1894. a. Viljandimaal.

Alfred Zimmermann, õnnibuste-ettevõtte juhataja Tartus, Eesti meistriks tulnud korvpallimeeskonna liige, mõnekordne internatsionaal, sünd. 1912. a. Pühajärve vallas Tartumaal.

19. novembril.

Bernhard Rein, tehnik Tallinnas, eesti vanemaid ja tuntumaid jalgpallimehi, 28-kordne internatsionaal, sünd. 1897. a. Tallinnas.

20. novembril.

Friedrich Issak, üliõpilane Tartus, Eesti paremaid odaheitjaid, mitmekordne internatsionaal, sünd. 1915. a. Peterburis.

Arnold Luhaäär, riigiametnik Tallinnas, käesoleva aja Eesti parim tõstja, kõigi Eesti rekordite omanik raskekaalus ja ühe maailmarekordi omanik, Berliini olümpiamängude pronksmedalimees ja omaaegne Eesti meister ka raskekaalu-maadluses, sünd. 1905. a. Mõisakülas.

(Järg III kaaneküljel.)

Viiking

November } 1939
Detsember }

Number 11/12
Kaksiknumber

● „Viiking“ ilmub kord kuus ●

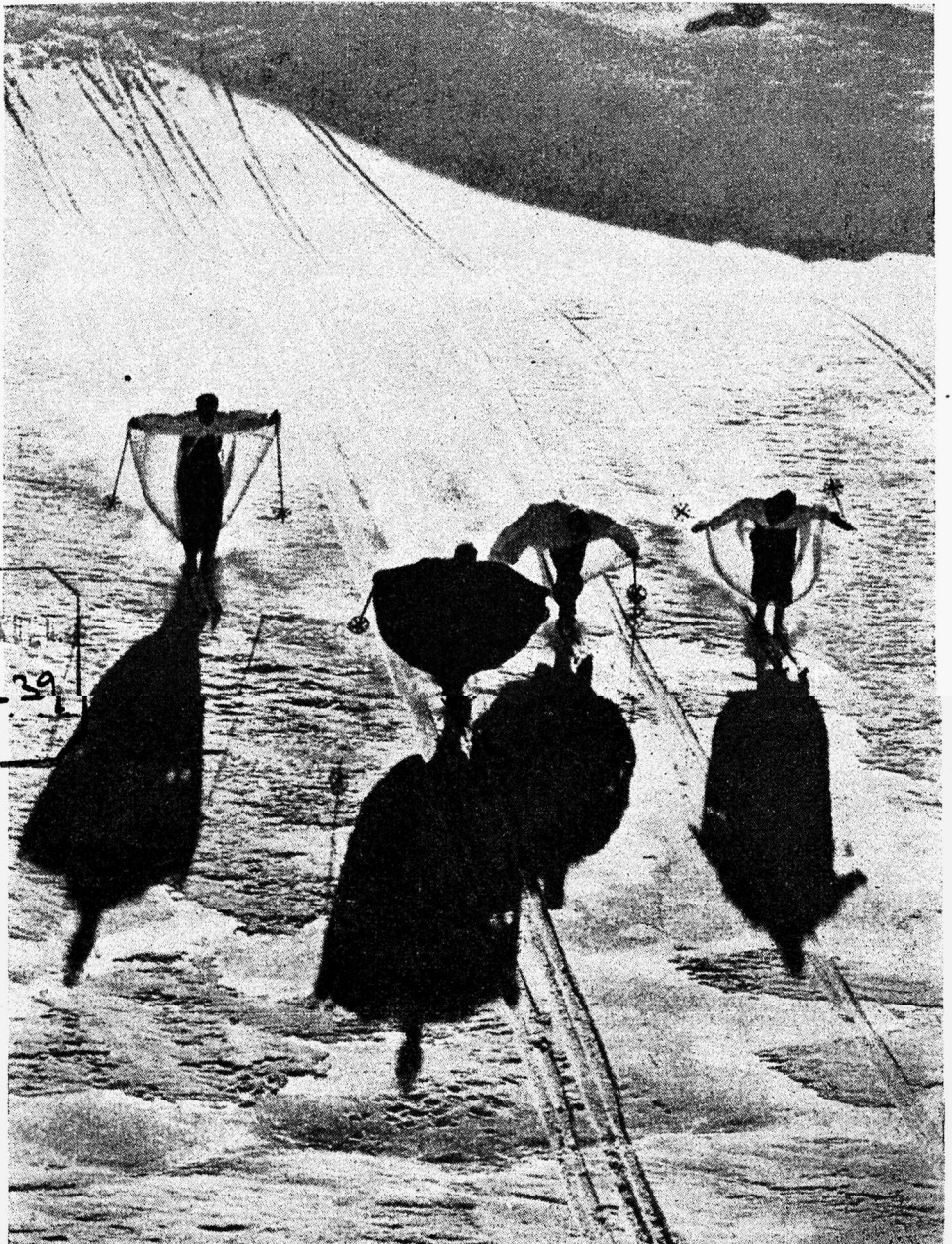
Tellimishinnad: Sisemaale aastas kr. 3.50, 6 kuud kr. 1.80, 3 kuud kr. 0.90. Välismaale, välja arvatud Läti ja Leedu, 50% kallim. Sissemaks ja tellimisi võetakse vastu igas postiasutises.

● Väljaandja: Kirjastus „Maret“ ●

Vastutav- ja tegevtoimetaja: R. Puusepp
Toimetus ja talitus: Tartus, Ülikooli 25.
Telefonid: 35-20, 41-90 ja 39-75. Postk. 22.
Posti jooksev arve nr. 22-01.

IGA KUU ILMUV NOORSOO-AJAKIRI

Riigiraamatukogu
№. 55239

Talverõõmud

F. E. SILLANPÄÄ.

Nobeli auhindadest ja F. E. Sillanpääst

Suure heameelega ja teatava uhkustundega võtsime hiljuti vastu teate, et Nobeli 1939. a. kirjandusauhinnaga on kroonitud soomlane Frans Eemil Sillanpää. On ju soomlased meie hõimurahvas ja mainitud tunnustus tõendab, et väikerahvaski võib jõuda nii kõrgete kunstiliste saavutisteni ja kuulsuseni nagu suurrahvad: prantslased, inglased, itaallased jne. Nüüd on Sillanpää seatud ühele tasemele teiste Nobeli laureaatidega, nagu H. Sienkiewicz, Knut Hamsun, S. Lagerlöf, J. Galsworthy, R. Kipling jt.

Arvatavasti huvitab paljusid meie väikestest lugejatest küsimus: kes oli Nobel ja mis on Nobeli auhind? Alfred Nobel (loe: nobél), kes elas 1833.—1896. a., oli rootsi vabrikandi poeg, ta leiutas dünamiidi (1867. a.), paukželatiini ja suitsuta püssirohu ning asutas 15 suurt lõhkeainete-vabrikut paljudes Euroopa riikides: Inglismaal, Prantsusmaal, Hispaanias ja mujal. Surres vallalisena, jättis ta järele hügelvaranduse (31,5 milj. Rootsi krooni, mis on ligikaudu 3100 000 000 senti Eesti rahas) omanimelise auhinna asutamiseks. Nobeli auhinnad antakse välja 1901. a. alates „inimestele, kes möödunud aastate kestes on inimkonnale toonud suurimat kasu“. Nime't jagatakse kogu hügelkapitali protsentraha 5 võrdseks auhinnaks, millised antakse välja suurimate saavutiste ja teenete eest füüsikas, keemias, arstiteaduses, kirjanduse alal ja rahuaate levitamisel ning rahvaste vennastamisel. Iga üksiku auhinna suurus on 15—17 miljonit senti Eesti rahas. Peale rahalise auhinna aga saab iga Nobeli laureaat veel Nobeli kujuga kuldauraha ja vastava diplomi. Auhinnad annab Rootsi kuningas pidulikult üle Stockholmis Nobeli surmapäeval 10. detsembril. Nelja esimesena mainitud auhinna määrajaks on Rootsi teadusteakadeemia „Karolinska Institutet“ (arstitead.

instituud) ja Rootsi akadeemia. Rahuauhinna määrab Norra parlamendi 5-liikmeline komisjon.

Nobeli kirjandusauhinna saanute hulka kuuluvad näiteks: B. Björnson, H. Sienkiewicz, R. Kipling, Selma Lagerlöf, M. Maeterlinck, K. Hamsun, R. Tagore, A. France, G. Hauptmann, W. Reymont, B. Shaw, S. Undset, Th. Mann, J. Galsworthy, P. S. Buck jt.

Füüsika alal on auhinna saanud näiteks: W. K. Röntgen, Marie Curie, Ph. Lenard, G. Marconi, A. Einstein. Peale selle on Marie Curie saanud auhinna ka veel keemia alal.

Ainuke, kes Nobeli auhinna on tagasi lükanud, oli seni Leo Tolstoi, sest tema kui rahuaate eest võitleja südametunnistus ei lubanud tal auhinda vastu võtta dünamiidileiutajalt ja lõhkeaine-vabrikandilt. Nüüd aga olevat ka USA president Franklin Roosevelt Nobeli rahuauhinna tagasi lükanud.

Nobeli tänavune laureaat kirjanduse alal Frans Eemil Sillanpää sündis 16. sept. 1888. a. Soomes Hämeenkyrös Satakunna idaosas vaese popsi pojana. Kuigi tulevase kirjaniku kodu oli kehv, oli seda ümbritsev loodus kaunis ja rikas ning avaldas suurt mõju lapse hinge. Kõigis ta teostes ilmnebki seetõttu sügav loodusetunne ja armastus eriti: metsa, lindude ja linnulaulu vastu. Ja kõigis jutustustes mõtleb ta ikka tagasi oma lapsepõlve lihtsale, kuid kodusele tarele, mis oli talle alati nagu ihaldatud rahu-sadamaks, mille armsusele ja kodusele ta meheha Helsingis viibides alati igatsevalt mõtles, eriti aga jõuluõhtuil ja valgeil suveõil. Seepärast ongi Sillanpää suurema osa oma elust elanud maal, otseses kokkupuutes loodusega, sest linna rõhuvas kitsuses ja kärarikkuses ei suutnud ta kunagi täielikult harjuda ja ta tervis halvenes seal.

Oma heldete sugulaste abiga oli vaesel popsi-pojal õnnestunud pääseda Tampere lütseumi ja 1908. a. Helsingi ülikooli loodusteadust õppima. Ülikool jäi küll lõpetamata, sest Sillanpää tundis endas kirjanduslikku kutsumust, kuid ta teenete eest valis Helsingi ülikool Sillanpää 1936. a. oma audoktoriks.

Värske laureaadi esikromaan „Elämä ja aurinko“ („Elu ja päike“), mis ilmus 1916. a., äratas kohe suurt tähelepanu, tuues soome kirjandusse uue, omapärase luuletajaande. Ta isikupärane stiil on soome kunstproosa tipp. Järgmisel aastal ilmus novelli-kogu „Ihmislapsia elämän saatossa“ („Inimlapsed elu

F. E. SILLANPÄÄ ROOTSIS NOBELI AUHINDA VASTU VÕTMAS.

voolus"), milles Sillanpää ilmub suure loodusetundjана ning -kujutajana ja kus avaldub ta lapsepõlvest peale sissejuurdunud loodusearmastus.

Esimese suurema võidu aga saavutas Sillanpää 1919. a. romaaniga „Hurskas kurjuus“ („Vaga viletsus“), mis on ta loomingu tippteos ja kus ta kujutab lihtsate talupoegade hingeelu ja eluraskusi Vabadussõja sündmuste taustal.

Kirjanik ise peab oma parimaks tööks jutustust „Hiidu ja Ragnar“, kus kujutatakse pops Toivo'a Jussi tütre kurba elusaatust.

Novellikogus „Enkelten suofaati“ („Inglite lemmikud“) huvitavad Sillanpää lapsehinge avaldused. Edasi ilmusid jutustuskogud: „Saunamägi“, „Pihtimus“, „Tänu sümpalkude eest, Issand...“, milliseis

ta kujutab omaenda arengut, võitlusi ja elusündmusi ning taas oma kodukoha loodust, millesse ta on kiindunud.

Pikema vaheaja järel kirjutas Sillanpää kolm suurt romaani: „Siija“, „Mehe tee“ ja „Inimesed suveõös“. „Siijas“ annab ta meeldejäetava kujutise õrna ja hella hingega maatüdrukust, vana sugupuu viimsest võsust, kes kannatab kaasinimeste tigiduse ja külmuse keskel. „Mehe tee“ kujutab tugevate vaistudega maamehe arenguteed. Kunstiline peenus ise loomustab ta viimast romaani „Inimesed suveõös“. Üldse on Sillanpäält seni ilmunud 15 teost, millistest viimane kannab pealkirja „Viieteistkümmes“. Ta toodangu parimik on tõlgitud kõigisse kultuurkeelesse, mis näitab, et ka väikerahvas võib omada suuri vaimuväärtusi.

J. Roos

Noored bibliofiilid

Teie küsite muidugi kohe, mis tähendab sõna bibliofiil? Lahendame siis eeskätt selle küsimuse. Sõna bibliofiil koosneb kahest kreekakeelsest sõnast. Need on biblos, tähendusega raamat, ja philos, tähendusega sõber. Nüüd on siis teile küsimus selge ja teie teate, et bibliofiil ei tähenda muud midagi kui raamatusõpra. Kui teie raamatuid armastate, olete teie bibliofiilid.

Igal teie seast on kaks põhitingi: üks on midagi omandada, teine midagi olla. Need tingid on teile omased juba varasest noorusest peale. Niipea kui hakkasite teadlikku elu elama, niipea hakkasite ka unistama sellest, kelleks keegi teie seast kord elus tahab saada. Igal inimesel on lapsepõlves salajased või avalikud kavatsused tuleviku suhtes, seda teame meie igaüks enda käest. Üks tahab saada sõjameheks, teine sportlaseks, kolmas õpetajaks, neljas kirjanikuks, viies kinonäitlejaks jne.

Samuti areneb igal teie seast varakult tung midagi omandada. See tung tuleb inimesele veelgi varem kui tulevikukavatsuste tegemine. Igaüks teist mäletab, kuidas teie juba siis, kui vaevalt märkama hakkasite, tahtsite, et teil endal midagi oleks. Teis sai elavaks tung midagi koguda, ükskõik, mis see siis oli. Alguses kogusite teie tihti kõige tühisemaid asju, muidugi ikka sääraseid, mille teie silmis kuidagi väärtust oli. Mida kõike ei koguta lapsepõlves, isegi sääraseid asju, kui on seda kompekti- ja muud ümbrikud. Edasi tulevad tikutoosid, paberrossikarbid, nukud, sul'ed, kirjamargid, kivid, vanad rahad, noad jne. Mõnelgi noorel on neist asjadest päris huvitavad kogud, nagu ehtsatel kogujatel kunagi. See kõik on väga kena ja hindamist pälviv. Teatavate esemete omandamine ja kogumine on väärtuslik tung ja tegevus. See annab ühelt poolt mõtte elule ja rikkastab seda, võimadades kasulikke ajaviidet, teiselt poolt aga valmistab noort inimest tulevaseks eluks ette, eluks, millal ta taotleb hakata koguma ja omandama hoopis tähtsamaid esemeid kui need, millest oli eespool juttu, mis ei ole mitte ükski tähtsad temale enesele, vaid väärtuseks ja rikkuseks kogu rahvale.

Üks väärtuslikumaid ja õilsamaid tunge on raamatute omandamine ja kogumise ind. Huvil raamatute vastu on peale omandamise- ja kogumise mõtte veel suur vaimne kasu: raamatuid omandades ja kogudes võib inimene oma vaimu harida. Sest tavaliselt on nii, et koguja ei taotle koguda ega omandada raamatuid ainult kogumise ja omandamise enda, vaid ka nende lugemise pärast. Ja see peabki raamatute omandamise peamõtte olema. Raamatul ei pea olema seega koguja kohta mitte ainult varalise, vaid veel rohkem vaimse eseme tähtsus. Kes raamatuid kogub, ei omanda ega kogu neid mitte kui

elutuid esemeid, vaid kui elavaid olendeid, kelles leiab endale häid seltsilisi, armsaid sõpru ja õpetajaid, kes teda vaimselt arendavad, teadmisi annavad, mõtteleendu tiivustavad, tundemaailma soojendavad, ilumeelt ja maitset kasvatavad jne. Sellepärast ei tahaks teile, noored, küll midagi rohkem soovitada kui seda, et teie võimalikult kõik eeskätt koguksite raamatuid ja looksite endale oma isikliku raamatukogu. Sellega teie rikkastaksite ja ilustaksite oma noorust rohkem kui ühegi muu vahendiga. Armastus raamatu vastu ja rõõm raamatust on suur-sugusemaid tundeid, mis inimesel iial võivad olla, rikkastades tema vaimset mina võrratul viisil. Ükski teine varandus ei ole nii väärtuslik ega aardelise tähtsusega kui raamatukogu. Ei ükski muu kogu, sisaldagu see milliseid esemeid tahes, ole nii elava süga kui raamatukogu. Mis on näiteks margikogu raamatukogu kõrval! Elav vaim elab igas elutus raamatukehas, ei üheski margis aga mitte. See vaim on seda õilsam ja kõrgem, mida väärtuslikum on raamat. Siit esimene ja peamine nõue: iga kogutav ja omandatav raamat olgu väärtuslik. Sest pidagem meeles, et raamatud on nagu inimesedki, kes nad on kirjutanud, — head ja halvad. Head raamatud võivad olla rohkem väärt kui kullatükk ja sääraseid igatsevad kõik raamatusõbrad endale muretseda. Halvad raamatud on aga nii vähe väärt, et neid ka muidu ei taheta omandada, ei taheta isegi mitte kätte võtta.

Teine tähtis nõue, mis igale raamatule tuleb esitada, on, et ta oleks ilusa ja meeldiva välimusega. See omadus on niisama tähtis kui raamatu väärtuski. Inetu ja räpane raamat on kui kahtsudes inimene, kellega ei taha heameelega tegemist teha. Raamat võib kahel põhjusel räpase ja inetu välimusega olla: emb-kumb, kas ta on juba räpase ja inetuna välja antud, olles viletsa paberiga, maitsetute kaanetega, räpase kiriapildiga ja logitsevas köites, või ta on muutunud lohaka tarvitaja käes räpaseks ja kahtsuliseks. Mõlemal juhtumil on asi halb. Köitega ei saa palju midagi parandada. Sellest tehke, noored, järeldus: räpast ja inetut raamatut ärge koguge ega muretsege oma raamatukokku. Inetu ja räpane raamat määrab ja labastab hinge ja vaimu samuti kui halb ja väärtusetu raamat.

Need kaks nõuet, et raamat olgu hea ja ilus, peaksid igaie noorele raamatusõbrale olema vajaliseks juhiseks raamatute kogumisel.

Missuguses ulatuses harrastavad meie tänapäeva noored raamatute kogumist? Kas nad teevad seda vähe või palju? Üldiselt võib ütelda, et kaunis palju. Väga paljudel noortel on oma isiklikud erakogud. Pahem on aga lugu sellepöolest, et kogutakse väga

juhulikult, võetakse kõike, mis aga kätte juhtub. See ei ole hea. Koguda tuleb ikka kindla kava järgi. Ses suhtes tuleb eeskujuga võtta vanadelt ja kogenud bibliofiilidelt. Nemad ei omanda ühtegi raamatut ilma põhjalikult järele kaalumata. Nad teavad, et raamatukogul on ikka alati vaid siis väärtus, kui selle täiendamisel on käidud mingi kindla põhimõtte järgi.

Millise sisuga ja mis liiki raamatuid ja millisest põhimõttest lähtudes peaksid siis noored oma raamatukogusse raamatuid muretsema? Eeskätt muidugi endakohaseid ja oma huvi alalisi teoseid, raamatuid, millega saaks neil olla vaimne kooskõla ja side ning mis pakuksid lugemisel huvi, kuid mitte üksi huvi, vaid millest oleks ka kasu. Sellest olenevalt võiks esitada soovi: noorte raamatukogud koosnegu eeskätt noorsoo-kirjanduslikest teoseist. Tänapäev on meie noorsoo-kirjandus küllalt niivõrd rikas ja mitmekülgne, et sellest jätkuks igale noorele teha huvitav valik oma isikliku raamatukogu jaoks. Igale eale leidub meie noorsoo-kirjanduses vastavaid raamatuid.

Kui suur peab olema noore isiklik raamatukogu, see küsimus ei ole oluline. Juba 10 head raamatut kujundavad hinnatava raamatukogu. Siingi ei ole mitte niivõrd tähtis raamatute kogus kui nende väärtus.

Et teil on tihti tugev bibliofiilne närv, siis on loomulik, et teie üksi huvi ei tunne uemate, alles hiljuti ilmunud raamatute vastu, vaid ka vanemate, eriti haruldaste raamatute vastu. Mis on huvitavam, kui mõnel teist on suuremal või vähemal arvul raamatukogus eesti vanemat noorsoo-kirjandust, s. t. selle paremiku! Nüüd, millal meie noorsoo-kirjandusel on juba 100-aastane arengutee seljataga, võiks sellest teha küllaltki huvitava kogu, kui leidub huvi ja tahet. Säärane kogu noorsoo-kirjandust ei pakuks mitte üksi kogujale enesele suurt vaimset naudingut, vaid sellel oleks suur kultuurilooline tähtsuski ja kaugemaleulatuva mõju. Niisugust noorsoo-kirjanduslikku kogu, kus leiduks ka vanemaid teoseid, võimalikult muidugi esimesi trükke, ei olegi väga raske

kokku saada. Sest kuigi meie vanemate raamatute säilitamise eest on senini vähe hoolt kantud, leidub neid siiski veel küllalt. On tarvis vaid otsijaid ja raamatute vastu huvi tundjaid. Tuleb osata otsida raamatuid sealt, kus neid on ja leidub. Noored, muretsege uemate raamatute kõrval ka vanemaid ja haruldasemaid oma raamatukokku!

Teie küsite, millised need võiksid olla? Kõik, mis teile kätte juhituvad. Meie noorsoo-kirjanduslike teoste seas on rõhuv enamik häid teoseid. Et nimesid nimetada, loendagem siin mõningad huvitavamad.

1. J. Thomasson — Veikisi Hanso luggu tühja sare peäl. Tartus 1839.
2. K. M. Henning — Vaene Mart. Tallinn 1839.
3. K. Körber — Karjalaste luggemisse ramat. Tartus 1849.
4. Fr. R. Kreutzwald — Reinovadder Rebbane. Tartus 1850.
5. J. V. Jannsen — Eesti Laste Rõõm. Tartus 1865.
6. Fr. R. Kreutzwald — Eestirahva Ennemuistesed jutud. Helsingis 1866.
7. J. Pärn — Pere tüttar ja vaene laps. Tartus 1872.
8. J. Kunder — Laste raamat. Rakvere 1884.
9. Juh. Liiv — Käkimäe kägu. Tartus 1893.
10. T. Uustalu — Laste Kalevipoeg. Võrus 1902.
11. J. Latik — Meie noored. Tartus 1907.
12. A. Haava — Väikesed pildid Eestist. Tartus 1911.
13. O. Luts — Kevade I. Tartus 1912.
14. O. Luts — Kevade II. Tartus 1913.
15. A. H. Tammsaare — Poiss ja liblik. Tartus 1915.

Need teosed, mis siin nimetatud, kujundavad vaid väikese murdosa eesti vanemast noorsoo-kirjandusest. Olgu need toodud vaid selleks, et näidata, mida koguda vanemaid noorsoo-teoseid. Kogude uemate teoste kõrval ka vanemaid!

ENN KIPPEL

Mõõgamees

(Järg ja lõpp)

Olgugi et kogu saatevägi oli talvekülmast hoolimata üleni säravas raudrüüs, kandis meister ise ainult raudset rinnakilpi. Muidu oli ta üleni tumelillas sametises rüüis, mis valgete nirkidega oli mitmest kohast toredasti kanditud. Ta hobune oli aga hõbedast kuljuste, kõrinat, naastutatud leide ja värviliste suletutidega nõnda toredasti ehitud, et kõik ta ümber aina ülises ja säras, kui ta edasi astus. Ordumeistri ees ratsutasid aga trompetipuhujad, kes oma pikkadest torudest laskisid kuulda mitmesuguseid häälid, mis paiguti sarnlesid metselaja röökimisega ning ajasid paljudel kodanikkudel hirmujudinad ihule.

Kõige imelikum oli aga seejuures näha seda, et ordumeistri hobuse rihmadest, jalaraudadest ja sadulakaare küljest hoidsid kõvasti kinni viletsad ning sadulatega kaetud inimesed, sammudes hobuse kõrval ja taga. Kõik need inimesed olid viletsad, vaesed, patused ja ka jäledad kurjategijad, kes ükskõik millisel kombel olid linna ausate seaduste vastu eksinud ning keda ootas nüüd ränk karistus. Kuna aga toorkord valitses komme, et olgu inimesel kuitahes suur ning ränk süükoorem hingel, kui tal aga õnnestub maaisanda linna tulles hoida tema hobusest kinni ning nõnda läbi värava linna pääseda, saab ta kõik oma süüteod andeks.

Ja nõnda püüdis nüüdki paljud viletsad sel kombel vabaneda oma pattudest ning karistusest pääseda. Kuna aga neid kõiki oli nüüd ühtekokku nõnda

palju, et nad meistri hobuse ümber ära ei mahtunud, siis olid nad ta rihmade külge köitnud pikad köied, millest veel omakorda hoiti kinni. Ühtekokku võis aga neid räbaldunud, vigaseid, kõveraid, küürakaid, poolpimedaid ja lombakaid inimesi olla vähemalt pool-sada hinge, kes kõik lootsid sel kombel lunastust saada.

Ja nõnda ratsutaski vägev ordumeister Hermann von Brüggenei koos räbaldunud inimkarja ja oma toreda kaaskonna saatel läbi Viruvärava linna. Suurele turule otse raekoja ette olid aga pikkade rodu-dena asetsenud kõik tsumftide meistrid ja oldermanid, eesotsas oma värviliste lippudega, millised Hermann von Brüggenei ilmudes tervituseks langetati. Otse raekoja võlvistikkude juures võttis teda kogu linna magistrat suurt kiidusõnadega vastu, kuna aga kõigis vahitornides pandi suurtükid tema auks mürtsuma.

Kui siis ordumeister sadulast maha tuli, astus raehärrade seast pürjermeister Toomas Fegesak talle vastu ning ulatas sügavat kummardust tehes linnavõtmed, mis ristamisi asetsesid sametist padjal. Võtnud need suured ülekuulatud võtmed kätte, heitis maameister ainult korraks neile pilgu ja pani nad siis tagasi padjale, öeldes, et ta usaldab seniseid linnaülemaid nõndasama nagu ta kuulus eelkäijagi — õnnis ordumeister Wolter von Plettenberg.

Kohe pärast seda katkestati kirikutornides kel-

lade helistamine ning kogu magistraat, eesotsas oma nelja pürjermeistriga, vandus sealsamas uuele ordu-meistrile truudust. Nõndasama tegid ka kõik tsunftide ja gildide esindajad, korrates paremat kätt ülal hoides töötusesõnu, mida linna sündikus ehk kirjatõimetaja neile ette luges.

Kui siis vandetöötuse andmine, mida kõigil, nii ülemail kui ka alamail kodanikel, tuli hiljem ka kirikus Jumala ees korrata, oli lõppenud, suudles Hermann von Brüggenei kõiki nelja pürjermeistrit ning näis olevat üpris liigutatud.

Kuna väljas võimutses küünlakuu pakane ja pealegi veel, et maameister oli pikalt teekonnalt tulnud, siis palus magistraat astuda tal otsekohe rae-kotta, kus lauad olid roogade ja jookidega rikkalikult kaetud. Seks puhuks oli ka linna pasunameister koos oma sellidega palgatud sinna mängima.

Lõunaroaks, millega nüüd ordumeistrit koos ta suure kaaskonnaga hakati kostitama, olid raehärrad pidanud laskma terve nuumihärja ja mitu lammast ajada vardasse, aga samuti tooma sinna ka kastide viisi õlut ja mitu vaati magusat viina. Kõik see läks muidugi linnale üsna palju maksma, millest aga ei tohtud hoolida, kui taheti, et ordumeister oleks ka tulevikus Tallinna vastu armulik ega hakkaks ta kodanikke nende õigustes suruma.

Kuid ka tsunftimeistrid ja -sellid ei jäänud kõik suurele turule külma kätte vahtima, vaid enamik neist ruttas õllekeldritesse ja gilditubadesse jooma ja sööma, nagu see iga suurema sündmuse puhul oli tallinlaste seas kombeks. Uue ordumeistri linnaõidu puhul joodi aga nüüd koguni nõnda metsi-kuul ja palju, et gilditubade ja õllekeldrite põrandad olid mahavalatud õllest nii märjad, et sinna tuli puistata heinu, kui neil üldse veel taheti kõndida.

Kuid palju kodanikke jäi külmast hoolimata kannatliku uudishimuga raekojaesisele ootama, kuni ordumeister oma söömise lõpetab ning jällegi välja tuleb. Sel kombel oleksid nad aga pidanud seal üsna kaua ootama, sest raekojas läks söömine ja joomalust üha enam hoogu, kusjuures tehti nõnda palju kära, et see kostis väljagi. Kõigele lisaks kostis raesaalist ka vägev pasunamürtsumine, mida auväärased tallinlased võisid mardipäeva palgamaaksmistel ja uusaasta-vastuvõttudel kõige enam kuulda.

Teiste uudishimulike linnakodanike ja müüritaguste alevikuelanike seas vahtis seal nüüd ka leiva-teenistusest lahti lastud kaubasel Harikupoeg Peet. Ta seisib Saiakangi ja linna vaekoja läheduses, hoides oma kimpukõidetud varanatukest kepiga õlal. Tänapäev suur pidulik sündmus pakkus temalegi nõnda suurt vaatamislusti, et ta pilguks unustas koguni omaenda leivamure. Varem kunagi polnud ta korruga näinud nõnda paljusid toredaid aadlimehi, kes nüüd oma säravates ja läikivates rüüdes seal ringi ratsutasid. Aga samuti oli tal ka nende täissõdetud hobuseid lausa rõõm vaadata.

Noored rüütliipojad kihutasid nüüd piki Viru tänavat ja suurel turul tuisates ringi, hüüdes ühtepuhku hooplevaid sõnu ja oma mõokadega edevalt tuult raiudes. Aga samuti karjusid nad ka rahva sekka, et neile antaks ratsutamiseks rohkem ruumi. Kõik nad olid seejuures üsna märgatavalt purjus, sest ülemäärast joomist ei peetud rüütlite seas sugugi häbiasjaks, vaid aina auks ja tubliduseks. Ning seepärast ratsutasid nad nüüdki kordamööda üles Toompeale, kus, olles end rüütlimajades vägijoogiga ergutanud, kihutasid mööda Pikkjalga ülepeakaela jällegi alla, ise seejuures valjusti kriisates ja karjudes.

Olgugi et ilm oli parajal määral külm, nagu seda küünlakuus ikka juhtub, olid paljud rüütliid tulnud välja oma rosettkraedes ja piisiga ääristatud kuubedes. Külma eemalepeletamiseks jõidki nad aga nüüd oma pead hästi kuumaks, ratsutasid linna mööda ringi, keerutasid mõöku ja norisid kodanikega tüli. Tahtes ordumeistri auks korraldada üht sõidumängu, mida see võiks läbi raekoja akna lõbuga pealt vah-tida, kutsusid nad rahulikke kodanikke võistlejain

välja. Olgugi et ka kodanikest paljudel rippusid mõö-gad puusal, ei hoolinud aga neist mitte keegi purjus ning sõgestunud aadlimeeste hooplevast väljakutsest.

— Ha-ha-haa, kardate, hilpharakad, kardate alla-jäämist! kisendas lõpuks üks noortest aadlimeestest ning ajas oma hobuse rüsinal rahva sekka.

Möödudes kõike seda pealtvahtivast Harikupoeg Peedust, haaras see noor rüütel ta rõivakompsu-kese oma mõöga otsa ning heitis suures kaares turu-väljakule maha.

— Rüütel, miks sa mulle kallale tikud? hüüdis seepeale Peet, taltsutades oma meelepaha.

— Eks sa siis kaitse ennast, tiku peale, noh, tule! Ja upsakas rüütliipoeg hakkas otsegu õrrituseks oma teravat rapiiri ta silmnäo ees viibutama.

Tõmbudes sammukese tahapoole, et rapiiri tera ei kriimustaks ta nägu, ütles Peet:

— Rüütel, jäta mind rahule, ma ei ole ju sind millegagi pahandanud!

— Eks tule siis kemplema, ma ju kutsun!

— Kuidas võin mina sinutaolise rüütliga kem-belda, pealegi veel, kui mul pole hobust ega mõöka, millega sulle vastu panna.

— Ha-ha-haa, kardad, mis...? Palu andeks!...

— Ei ole minul sinult midagi andeks paluda, aga samuti ei karda ka, jumala pärast, ei karda... Kuid mul ei ole hobust ega mõöka! hüüdis teenis-tusest vallandatud kaubasel rüütli sõhviva mõögatera eest samm-sammult taganedes. — Jäta rahule ja las ma lähen toon oma rõivakompsu, muidu tallatakse see hobuste kapjade all puruks.

Kuid noor rüütel ei näinud ametitajäänud kaubaselli palumist tähelegi panevat, vaid hüüdis nõnda:

— Kuna mul ühtki sinust tublimat vastast siin ei leidu, siis lepin sinugagi. Ja et sa nii vaene oled, et sul pole mõöka ega hobust, siis lasen oma kannupoisil need sulle laenata. Tule vastu, kui oled mees!

Kui aga siis hobune ja mõök Peedu tarvis ko-hale toodi, astusid mitmed auväärased Tallinna ko-danikud vahele ning nõudsid, et sõidumäng, mida see auväärne rüütliipoeg ühe põlatud kaubasellega tahab pidada, võib toime tulla ainult nii, et nad turniiriodadega kokku lähevad, et verevalamist oleks vähem.

— Ha-ha-haa, kardate, et teen temast hakkliha, naeris kaklemishimuline rüütel laia suuga. — Kuid olgu, lepin sellegagi, tähtis on ainult, et saan kellegagi kokku minna, sest mu käed sügelevad juba üle-määra...

Kuid Peet ise, kellele kõik see oli üsna ootama-tult tulnud, sõitles nüüd käte ja jalgadega vastu, õel-des, et tema ei taha selle hullus tujus rüütliga ta-pelda. Ent kümned käed tõukasid teda takka ning upitasid sadulasse, sest lõpuks oli kodanikelgi muidu-vahtimisega läinud aeg igavaks.

— Ma ei taha!... vaidles Peet.

Kuid juba pisteti talle pihku võõdiliseksvärvitud turniirioda, millel tera asemel oli otsas pahklikust kasepuust muna, et vastane ei suudaks teisele sur-mahaava ihusse lüüa.

— Mine ja pea pisut aegagi vastu! hüüdsid siis tsunftisellid ja meistrid, tõmbudes ise tagasi majade serva, et anda turniirmängule pisut enam ruumi.

Seejuures kisasid ja karjusid noored rüütliipojad, et nende kaaslane seda kohtlast kaubaselli õpetaks maad suudlema, kuna aga kodanikud manitsesid, et Peet püüaks siiski pisut aega vastu punnida. Mõned neist püüdsid koguni õpetada, et surugu ta jalad hästi tugevasti raudadele ning püüdku ette-poole kummardudes end hobuse turja taha varjata. Kuid kõigist neist õpetussõnadest oli nüüd üsna vähe kasu, sest ärevuses ei märganud Peet neid tähelegi panna.

Kui siis need ebavõrdsed vastased olid teine teisele poole turuväljakut asunud, andis üks vanem

rüütel mõõgalangetamisega võitluse alustamiseks märku. Rüütel langetas oma oda, seadis selle vastase rinna kohale sihti, ja kannustades siis hobust, hakkas aeglaselt edasi traavima. Ka kaubasel, jälgides rüütelliku vastase eeskujul, talitas nõndasama ning hakkas talle vastu ratsutama. Kuid see toimus suure naerulagina saatel, sest vaatamäng oli oma aja kohta küllaltki veider — tühine kaubasel ja rüütel peavad turniiri. See oli ju selle õilsa sõidumängu aatu paroodia.

Kuid ei midagi — kaubasel võttis asja üsna tõsiselt, põikles osavasti kõrva ja vastase oda läks vuhisedes temast mööda.

Uuesti pöörati hobused ümber ning tormati jällegi teineteisele vastu.

— Wolfgang, Wolfgang, anna talle valu... viska ta sadulast... lõpeta rutem see rumal paroodia! kisasid need rüütliid oma kaaslastele.

— Oodake, las ta veel tunneb pisut hirmu! hüüdis rüütel virulalt naeratades, olles ise pisut vihane, et ta esimene löök oli nõnda rumalalt tühja läinud.

Uus kohtumine. Kaubasel tegi väleda kehapiinutuse paremale poole ning ühteaegu kostis ka tume mütsatus. Ja kõigile lausa üllatuseks kukkus rüütel tagurpidi sadulast, kuna ta hobune kihutas Vanaturu-kaelast alla. Rüütel ise aga jäigi oimetuna lamama, kuna hoop oli tabanud teda otse südame alla.

Algul valitses suurel turul lausa hauavaikus, sest kõigile oli säärane võit päris ootamatu. Siis aga hakkasid kodanikud hõiskama ning müse õhku pilduma. Nad ruttasid kaubaselile juurde ning tõstsid ta suure auga sadulast. Teiste seas oli ka Olopi-poeg Laurentiuse vana kaubasel Jakar, kes Peedu kätt surudes lausus:

— Peet, poju, au-kiitus sulle, ehkki isand Laurentius kannab nüüd sinu pea e kahekordset viha, et sa ta tulevase väimehe nõnda ära teotasid!

— Kuidas, väimehe?... Peet ei saanud sääras-test sõnadest aru.

— Noh, Wolfgang von Waltersdorf, keda seal praegu toibutatakse, kosib ju ta tütre.

— Ah, tema siis ongi Hedvigil kosilane! ei suutnud Peet hoiduda hüüatamast.

Olgugi et Peet poleks soovinud Hedvigile halba ega häbi, tundis ta ometi selle võidu üle nüüd koguni kahekordset rõõmu. Kuid ta rõõm ei saanudki kuigi kaua kesta, sest juba ratsutasid rüütliid mitmest paigast kokku, et teda nuhelda, kuna ta olevat ausas turniirmängus tarvitanud keelatud võtet.

— Torge oli puhas ning aus! sõitlesid kodanikud vastu.

Rüütliid muutusid aga ägedaks, paljastasid oma mõõgad ja ajasid kodanikele rüinal otsa. Kuid ka kodanikud läksid nüüd omakorda vihaseks ning juba välkusid nendegi käes mõõgad. Rüütliid pahandas kõige enam just säärane ennekuulmatu lugu, et üks tühine kaubasel pidi ühe valitseva vürsti, aadlike ja kõigi teiste seisuste nähes võidumeheks jääma. Ja seepärast andsid nad nüüd oma meelepahale vaba voli, valimata ühtki sõna. Nad hüüdsid:

— Eest ära, ärge sezage, meie tahame karistada seda orjatõugu poissi, keda marukoer on välja oksendanud!

— Ta on seda auga teinud, meie ei luba!...

— Eest ära, kärnane tõug! karjusid aga aadli-mehed ja surusid kodanikele peale.

Kohe seejärel hakkasid mõõgad kõlisesema ja kolksuma, kusjuures kisa ning lärmamine muutus nõnda suureks, et see kostis raesaaugile, kus ordumeister parajasti sõi. Nüüd aga kargas ta laua tagant püsti, ruttas akna juurde, ning lükanud selle lahti, andis ta sõnade ja käeviipega märku, et rahvas peaks rahu. Kuid kes suutis seda nüüd tähele panna — õllekeldreist ja gilditubadest voolas rahvast aina juurde ning needki löid nüüd kaklusele sekka. Kuna

ordumeister ei suutnud kogu sellest lärmamisest üle karjuda, siis haaras ta peast kübara ning viskas selle rahva sekka. Ja et seegi ei aidanud, kahmas ta laualt leiva ning hakkas sedagi aknast välja pilduma, et vähemalt seigi kombel mässavat rahvast vaigistada. Aga see kõik ei aidanud midagi.

Gilditoad ja õllekojad pandi nüüd ruttu kinni, et need vähesed, kes sinna veer olid jäänud, ei pääseks välja kisa ja kära suurendama. Alles lõpuks, pärast suurt vaevanagemist õnnestus pürjermeister härra Toomas Fegesakil kogu seda riidu rahustada. Paljud kodanikud ja aadlikud rüütliid olid aga saanud veriseid haavu, paljudel olid silmnäod lõhki lõõdud ning hambad puruks pekstud. Kõigil linna habemeajajail oli aga siis haavades dumise ja plaastritepanemisega üsna palju tööd, kuna aga vihivimm allinna kodanike ja Toompea aadlike vahel veelgi süvenes.

Kui siis kogu see tüliasi valju uurimise alla võeti, seigus õige peagi, millest ta oli alguse saanud. Kuulnud, et üks tühine kaubasel on suure osavusega virutanud rüütli sadulast, laskis ordumeister Hermann von Brüggenei linna pütelil tuua vangitornist see kaubasel enda ette. Ja kui siis Harikupoeg Peet seotud käsi vägeva ordumeistri juurde ilmus, küsis see talt nõnda:

— Kas oled see sina, kes Wolfgang von Waltersdorfi sadulast maha paiskas, alustades seega ennekuulmatut riidu?

Seistes nüüd nõnda vägeva maaisanda ees, kes võis tema otsegu kärbse ja atalla all puruks litsuda, ei suutnud Peet üteda muud kui kogeldes kinnitada ta sõnu.

— Miks oled sa seda teinud? Kas sa siis ei tea, et ühe aadlimehe teotamise pärast nuheldakse valjusti?

— Oh, vürst, maa ja mere kuningas... sina, kes sa oled jumala järgmine mees... kogeles Peet heitunult. — Mõista kohut ja ole õiglane!...

— Ha-ha-haa! puhkes nüüd ordumeister naerma ning käskis kohtuaseil vabastada kaubaselli käed köidikuist.

Ja siis, kui Peet oli lõpuks näinud, et ka vägev maavürst ei ole ju muud kui ainult inimene, kelle suu liigub ja keel kõneleb nõndasama nagu igal teiselgi: surelikul, muutus ta julgemaks ning hakkas rääkima. Ta jutustas, kuidas see sõidumäng algas, kuidas teda selleks sunnitud ning kuidas ta siis kogu kodanikkonna au eest väljas olles virutanud selle upsaka rüütli sadulast. Ordumeister Hermann von Brüggenei, kes kogu aeg oli seda vaikselt pealt kuulanud, tõusis nüüd kaubaselli jutustuse lõppedes püsti, astus talle juurde ning ütles ta õlale patsutades:

— Seda tegid sa hästi, mu poiss. Ja kõik see on tõestuseks, et jumal on loonud sind mitte tühi-seks kaubaseliks, vaid on sind mõõgamehe auvoorustega ehtinud. Ja nüüdsest peale ei tule sul enam kaubaaitades sooja kühveldada ning heeringatünd-reid veeretada, vaid ma võtan sind oma ihukaitse-teenistusse. Tahad sa seda?

— Ma tahan, meister, tahan sind kogu oma mõistuse ja osavusega kasvõi elulõpuni teenida! kostis Harikupoeg Peet maavalitsejale otse silmadesse vaadates.

Ja nii saigi endisest kaubasellist Peedust ordumeister Hermann von Brüggenei mõõgasulane. Kuna ta oma uueski ametis oli edasipüüdlik ning usin, tõustes aastate järel kord-korralt ikka kõrgemale. Meenutades oma endise meistri Olopi-poeg Laurentiuse tütrat Hedvigit, tahtis ta oma auametis veelgi edasi jõuda, et võiks teda kord ilma häbenemiseta kosida. Hedvigil endist koslast, toda upsakat junkrut, kelle ta oli kogu linna naeruks sadulast maha paisanud,

ei tahtnud nüüd isegi Olopipoeg Laurentius enesele väimeheks.

Kuna aga teenistuses edasijõudmine oli üsna pikaldane, siis tuli Peedul oodata ligemale üks-teist aastat, ennekuigi teda ülendati mõõgameeste magistri auametisse. Siis aga, kui see ammuoodatud aeg kätte jõudis ning ta oli oma kukrugi jõudnud raha pungil täis koguda, otsustas ta ratsutada Tallinna Hedvigile kosja. Pärast seda tahtis ta aga ordu-meistri teenistusest lahkuda ning riputada varna oma mõõga.

See oli parajasti 1547. aastal, kui Harikupoeg Peet üle pika vaheaja jällegi Tallinna tuli. Just samal ajal ilmusid sinna ka mõned hulkujad Itaaliast, et näidata rahvale oma lendamise- ja silmamoonutamise-kunsti. Nende palve kohaselt laskis linna raat valmistada maailmatu pika kõie, mis püha Olavi kirikutorni tipust ulatus alla Lontmaakrini välja. Ja

kui see kõie oli pingule tõmmatud ning otsest kõvasti kinni seotud, läksid kõik vanad ja noored vaatama seda lendajate tempu. Üks neist moonutajaist tegi selle kõie peal väljaspool torni õhus niisugust vaatamängu, mis oli väga imelik, aga suure kõrguse pärast ka üsna jube pealt vaadata. Ja kui ta siis küllaltki kaua oli oma imetegu näidanud, tuli teine ja lendas mõõda seda pikka kõit üle vallikraavide, tiikide ja linnavallide suure rutu ning ajuga kuni affa Lontmaakrini välja.

Ja sellal kui kõik tallinlased olid lõbuga neid jubedaid tembutusi pealt vaatamas, istus Harikupoeg Peet üksinda Harjuvärava-tagusel linna kalmistul. Ta põlvitas üksikult kalmukünkal, mille all puhkas vooreslik neitsi Laurentiusetütar Hedvig. Katk oli uue kosilasena jõudnud ette ning viinud ta mürsja hauda, kuna aga Harikupoeg Peedul ei jäänud enam muud kui vanduda oma mõõgale igavest truudust.

F. E. SILLANPÄÄ

Vale

KOGUST „PIHTIMUS“

Mul oli mu teisel ning viimsel vallakooli-aastal väga jumalakartlik õpetajanna. Ta oli kõigiti tasane ja järeleandlik, nii et poisid tegid temaga, mis aga tahtsid. Kuid mina olin tol korral ise peagu samasugune: mõistlik ja korralik, suuresilmne, andekas poiss, nii et minust sai niisama väga õpilane, nagu oli õpetajagi. Palusin härdalt jumalat. Eriti palusin, et need sepitsused, millised olin saanud „Koidu“-nimelisele lastelehele, ilmuksid lehes trükitult. Seda palvet aga siiski ei kuulnud, enne kui alles mu lütseumi-ajajärgul, millal olin juba lakanud lootmast.

Nüüsiis oli mu tolaeagne looming usulise sisuga luule, ka samasuguse proosaga katsetasin ma. Ja kõik saatsin ikka kõvasti „Koidule“. Ning ootasin asjatult nende ilmumist. „Kooliõpilane Eemil Sillanpää“ ei leidnud armu Alli Trygg-Heleniuse ees.

Aga kord oli seal üks jutt — ma ei mäleta enam kübetki selle sisust —, mille all seisis nimetähed K. E. S. Need olid ju selgesti Kooliõpilase Eemil Sillanpää nimetähed! Küll oleks tore, kui tõesti võiksin neid omaks nimetada! Selline ilus jutustus, mis katab mitu veergu, ja all K. E. S.! Panin lehe ära, kondisin õues ja tulin jälle vaatama. Pikapeale hakkasin jutustust tõesti omaks pidama. Usu võim! Ma ei kõnelnud sellest küll veel kellelegi ja kergesti oleks võinud juhtuda, et kogu asi oleks ununud ja meelest koguni kustunud. Aga mu vanemal, mõlemal, eriti aga emal oli üks inimlik nõrkus iseäranis arenenud. Nad pidasid igal sammul mu suuri vaimuandeid silmas ja püüdsid neist mulle võimalikult palju kiitust hankida, mis aga mulle oli hirmus vastik ja muuseas õelda on saatuslikult mõjunud kogu mu elule. Too tülgestus on tugevasti avaldunud mu esimestes novellides...

Nüüd sai ema mu vaimulikule tundeluulele jaole. See oli ju haruldane ime, et ma midagi säärast tegin! Ma olin ju küll väga hea peaga, nii et ma uneuimaski võisin korraga õelda, kui palju maksab

seitse meetrit riiet, kui meeter maksab kuuskümmend penni. Siin oli ometi täiskasvanulgi tükiks ajaks rehkendamist, aga poiss ütles selle silmapilkselt! Kuid värssidekirjutamine oli ju päris kohutav asi! Need tuleks ju otsekohe õpetajale näha viia!

Õpetaja luges neid, andis nad siis emale tagasi ja oli samal ajal pärinud, kas mul on ehk teisiigi kirjutisi. Ema tuli koju ja nurus minult järeleandmatult lisa. Samal ajal meenus talle aga midagi. Ma olin hiljuti, „Koit“ käes, näidanud, et ka tolle jutu olen kirjutanud mina. Nüüd meenus see emale ja ta hakkas minult pinnima, milline see oli. Mina torisesin: „Ei ükski.“ Aga siis tuli talle endalegi meelde ja juba lehvitsid ta hõlmad õuel, kui ta õpetaja korteri poole leekis minna, „Koit“ peos.

Õpetaja oli olnud väga liigutatud mu vaimulikudest värssidest, aga tolle K. E. S-i proosa puhul oli ta ema vastu juba veidi jahedam. Ta päris üht ja teist, millele ema ei osanud midagi vastata. Teda muidugi pani imestuma too K., sest tegelikult olin ma ju F. E. S., kuigi olin „Kooliõpilane Eemil Sillanpää“.

Sama päeva õhtupoolikul, kui ma liikusin õues, kutsus õpetaja mu enda juurde ja küsis, kas ma olin tõesti kirjutanud tolle jutustuse, mida ema oli talle näidanud. Meelsasti tahaksin näha end tol hetkel, kui kinnitasin, et olen seda teinud, ja seletasin veel, millest too K. pärit oli, mis õpetajat nii võõristas. Tundsin selgesti, et õpetaja ei uskunud mind. Kuid ta ei puudutanud seda asja enam pikemalt, ei siis ega hiljemgi. Võib-olla ei kirjutanud ta ka „Koidu“ toimetusse ega pärinud järele.

Kõigis esimesis armastusis — nendes tõesti esimestes, millest ei luuletata, — on ikka midagi abitut, tihti säärastki, mis hiljem südant vaevab. Seda laadi on enamasti ka kõik esimesed suhted muusidega. Nii oli ka minul.

Heaks sõbraks on Teile iga kuu ilmuv

«50-SENDINE ROMAAN»

Kapten Stout peab oma lubadust

Kapten Benjamin Stout haaras sulle kätte. Pärast hoolikalt kinniseotud ja pitseeritud kastikese avamist, mille ta just praegu oli saanud mister Townsendilt, inglise Ida-India Kompanii esindajalt Kalkuttast, kirjutas ta võimsa käega sõnad: „Vastu võtnud 16. märtsil 1796. a. Sagar-Reede'is. Ära anda Kaplinnas proua Johanna Brincksile...“ Ta pöördus ümber: „Kuidas see teie kaitsealuse elukoha nimetus oli?“

Mister Townsend raputas oma suurt pead, teeseldes peagu üllatust. „Kaitsealusest ei saa siin jutugi olla! Tegemist on ühe minu ametniku tütreaga, kelle isa oli veidi iseäralik hollandlane, kes kunagi Kaplinnas peatuma jäi ja käesoleval nädalal suri. Ma ei tahtnud sellele vanale mehele keelduda tema viimse palve täitmisest, ta oli varem paremaid päevi näinud. Mida see kastike sisaldab — kes aimab seda? Arvatavasti on need väärtuslikud pärlid.“

„See on mulle täiesti ükskõik! Pean teadma ainult kohta, kus vastuvõtja eluneb!“

„Hm,“ urises paks komissar. „Just praegu oli mul veel see võoras nimi keelel, kuid nüüd on see läinud!“

„Kui teie ei suuda ta elukohta meelde tuletda, siis peame ka ilma selleta läbi saama!“ Kapten Stout muutus kannatamatuks. Töö kutsus, järgmisel hommikul vara tahtis ta merele minna.

„Kahetsen! Mister Stout, te lubate mulle, et missis Brincks saab saadetise kätte?“ Mõlemad olid püsti tõusnud.

„Luban seda teile pühalikult, või olgu siis, et Healootuse neem“ — noore kapteni siira, päikesest pruunistunud näo üle libises põgus naeratus — „keeldub mind laskmast endast mööda purjetada nagu muiste Lendavat Hollandlast!“

„Jumala pärast, seda ei oleks te tohtinud ütelda!“ Komissar sulges oma lihava käega kapteni suu. „Meie üheksa tuhat kotti riisi, mis on määratud Liverpoolile, on parim kaup! Muidugi, ‚Herkules‘ on hea laev, kuidas on lood aga tema meeskonnaga?“

„Kirevalt kokku klapi tud kõigist maailma osadest! Hindud, hispaanlased, inglased, ameeriklased, sakslased, peale selle peotäis neegreid, kuid küll nad saavad sõna kuulma.“

„Ma tean, mister Stout, ma tean. Te sarnanete oma laevaga. Olete ise ka Herkules!“

„See võib ainult juhuslikult arvesse tulla!“ Stout lükkas oma külalise läbi kajutiukse laevalaele. „Tähtsam on aga, et kapten oleks varahommikust hilise õhtuni oma postil ja teotseks päevast päeva nagu õige mees!“

Mõlemad lahkusid. Komissar eemaldus oma isiklikul paadil laeva juurest laternate valgusel. Jumalagajätul sosistas ta veel kaptenile kõrva, kusjuures ta silmad imelikult läikisid: „Tahaksin meelsasti teada — te mõistate mind —, mis on kastikese sisu.“

Kapten Stout nurises senimöödunud osa üle reisist. Ta laev „Herkules“ oli Bengaali lahes ja ka India ookeanis sattunud ühest tuulevaikusest teise, nii et need kümme nädalat, mis juba teel oli olnud, pidid nad suuremalt osalt paigal seistes mööda saatma. Stout viibis laeva ahtris asuvas kõrges kajutis ja oli lõunatunniks kindlaks määranud laeva asukoha. Tema juurde astus ta tüürimees, liübeklane, keda ta eriti usaldas. „Noh, kas olete meie asukoha kindlaks teinud?“ küsis ta käis pinevat ootust.

Tüürimees Behnike teatas talle omase hoolikusega: „1. juuni 1796. Laev asub lõunalaiuse 35 kraadi

ja idapikkuse 28 kraadi 40 minuti all, 820 miili kaugusel Kaplinnast!“

„Õige, ka mina jõudsin sama le tulemusele!“ Stout hõõrus käsi. „Meie kronomeetreid on lausa rööm näha, kuid mida arvate ilmast?“ Ta näitas lääne suunas, kus kerkis hall sein, jäigalt nagu müür, kõrgeit ja ähvardavalt mere kohal. „Kas see trotslik neem ei taha ikka veel meist midagi teada?“

Behnike oli noor mees; orvuna üles kasvanud, oli ta oma aastate kohta liiga mõttlik ja tõsine. Möödus hulk aega, enne kui ta leidis sõnu vastuseks. „Seal üleval,“ ütles ta, „koguneb tubli mütsitais tuult. Ma kardan, et peame tegema igasuguseid eksirännakuid, enne kui me ankur Tafelbais põhja leiab.“

Ta pani hoolikalt hoiukohta oma ja kapteni oktan did — peegelinstrumentid, mis olid vajalikud päikese, kuu ja taevatähtede kõrguse mõõtmiseks ja selle järgi asukoha määramiseks, — ja läks kaardituppa, et teha vajalikke sissekandeid kaardile ja laeva päevaraamatusse. Stout seisis veel veidi aega, enne kui läks oma kajutisse. Hall sein läänes — tööpoolest, see ei tootanud midagi head — seis is ikka laeva ja Kaplinna vahel.

„Oh, big massa!“ Bob, juba palju aastaid kapten Stouti truu saatja, neeger-stjuuard, kelle usaldatavus oli väljaspool kahtlust, võttis vastu oma isanda näoga, milles peegeldus suurim ärritus ning ühtlasi ka imestus. „Mida mina oma leidnud! Lamas põranda! Seinast välja kukkunud, voodi taga!“ Ta hoidis käes proua Brincksile määratud kastikest, mille kohta kapten Stout oli andnud lubaduse mister Townsendile. Stout võttis selle neegri käest, nentis, et nõõri ega pitseri juures polnud midagi muutunud, ja rahustas siis oma truid teenrit: „See on kink, mille pean edasi andma Kaplinna läheduses. Torkasin selle voodi taha. Mitte umbusaldusest sinu, vaid teiste vastu. Meeskond on uus ja pole kuigi usaldatav.“

Bob noogutas elavalt. „Kollased,“ hoiatas ta, „on suured vargad! Aga hispaanlased samuti!“

Stout ei rääkinud sellest enam. Mälestus sellest, kuidas paks Townsend tal suu sulges, kui ta kõneles Lendavast Hollandlasest, tärkas tal järsku pähe. Ta neelas oma lõunasöögi rutuga alla. See oli selge soovsi. Mõteldes sellele, et peab tegema kõik, mis võimalik, et võimalikult ruttu Kaplinna jõuda ja oma inimestele värsket toidumoonu muretseda, läks ta tagasi laevalaele.

Tund aega hiljem oli kogu meeskond purjesid maha laskmas. Tormipurje ja põramasti alumise purje abil sõitis „Herkules“ edasi. Algul tormasid ainult üksikud tuulepuhangud mööda. Nad tõukasid aga sellise jõuga vastu laeva, et see sundis tarvitusele võtma äärmist ettevaatust. Tardunud pilveseina st olid eraldunud valkjashallid kiud eelkäijatena. Nad andsid ainult nõrga pildi sellest, mis pidi järgnema. Eemalt nähti seda liginevat nagu tõmblevat, valgus vahus merd. Pilvemassid purunesid. Järsult ja metsikult kihutasid selle osad üle taeva, vedades tumedaid varje üle vee. Ja siis kostis ulumine läbi õhu, justkui oleksid kogu põrguriigi elanikud kokku kogunenud maailma lõppu pühitsema.

Kapten Stout surus end vastu sillakäisipuid, et leida pidet, tema kõrval seis is liübeklane Behnike. Võidi vaevalt kuulda ja aru saada teineteisest. „Mul on kahju,“ tungisid sõnad tüürimehe kõrvu, „nüüd peab meeskond veel kauem soolase toiduga läbi ajama!“

„Õhe, kahe päevaga pole siin igatahes tege mist!“

Kapten Stout surus käed oma vihmamantli tas-

kuisse, seejuures sattus talle midagi kõva käe alla. Kastike! tärkas talle järsku pähe. Ta oli Bobi lei pannud oma pluusitaskusse.

Kui kapten Stout kakskümmend neli tundi järjest oli vastu pidanud laevalael, ilma et oleks korragi lahkunud oma postilt, manitses tüürimees: „Te peaksite vähekeste puhkama!“

„Selleks on pärast aega küllalt!“ sai ta vastuseks.

Mis tüürimehel ei õnnestunud, selle saavutas lõpuks loodus: kuus päeva möllas torm, nii pikka aega ei pea isegi hiiglane vastu ilma puhkuse ja uneta. Lühikesteks tundideks lahkus Stout laevalaelt ja sedagi ainult siis, kui ka tuule metsik jõud näis hinge tagasi tõmbavat.

Siis aga saabus seitsmes päev ja sellega ühes selline kohutav ilm, mis isegi kõige julgemal pardal tegi südametunnistust külmaks. See polnud enam mingi tuul ega torm, mingi lahtipäästetud loodusjõudude määratsemine, mingi ulumine ja vilistamine õhus, mingi ülespiitsutatud meri; lained ja taevas tungisid teineteise poole, justkui tahtnuksid nad ühte sulada. „Herkules“ värises üleni, olles rünnatud vee purustavatest tõugetest. Järsult tõusis laevanina kõrgele veest välja, piitsutatuna vahutavatest lainetest.

Kui saabus öö ja keegi ei näinud isegi oma kätt silme ees, vaid ainult veel valget, voogavat vahutu, mis ümbritses laeva nagu mingi surma soolvesi, siis kadus osal meeskonnast julgus. Justkui kinninaelutatult seisid kõik mehed laevalael, ükski ei julgenud alla minna, justkui oleks elu seal rohkem hädahohu. Stout nägi hädahoitu, mis sellest võis tulla. Ta surus oma suu tüürimehe kõrva vastu ja ütles: „Ma pean nende juurde minema, et neile usaldust sisendada. Pidage hästi tüüri silmas!“

Behnike noogutas vaid. Ta süda aga täitus murega. Kas ta vahva kapten tuleb laeva kaelamurdvate tõde juurest ka tervena tagasi?

Üle tunni oli möödunud, kui kapten Stout jälle komandosillale ilmus. „Laskaarid, see india rämps, on justkui nõrutud!“ karjus ta oma tüürimehele kõrva. „Justkui oleks saabunud viimnepäev! Aga ka hispaanlased, need suured patused, klammerduvad kõvasti laeva külge, olles uimastusse vajunud, ja pole enam millekski kõlvulised!“

„Meresõit tahab õppimist!“ vastas lüübeklane võimsa häälega.

„Iseenesest mõista! Aga selline ilm — loodus määratseb —, ma pole sellist möllu veel kunagi üle elanud!“

See oli kesköö paiku, kui saabus halvim: järsku pöördega hüppas tuul lõunasse. „Herkules“ pööras end küljele, puuris nina justkui elustüüdinu vette, laevaahter tõusis kõrgele ja laskus siis ragiseva tõukega, mis vapustas laeva kuni viimse planguni, voogavale lainemäele justkui vastu kivi.

Mis oli juhtunud? Isegi kapten Stoutil lõi hinge kinni. Kas nuhtles teda Kõigevägevam, kuna ka tema oli vandunud kõigest hoolimata purjetada ümber Healoote seeme? Siiski mitte, see ei või olla — tormasid valgukiirusel mõtted —, taevas ei pane pahaks ometi paljast naljasõna.

„Tüür ütleb üles!“ Behnike karjus seda Stoutile kõrva. Ja tal oli õigus: tüüriratas jooksis tühjalt!

Varsti pärast seda tuigerdas üks vankuv kogu sillale — laeva puusepp. „Vesi tungib sisse!“ teatas ta kogu häälejõudu kokku võttes. Ta oli juba vanem mees, üle viiekümne.

„Kus? Ahtris?“

Puusepp noogutas.

„Siis on tüür purunenud!“ Mõnede sekundite jooksul tegi Stout oma korraldused: „Tüürimees Behnike, minge alla! Laske pumbad tööle panna! Kes on loiid ja keeldub, visatakse üle parda! Ma manööverdan laeva tormipurje ja tagumise purje abil tuules! Selleks vajan ma viisteist meest — kas saate aru? — Inimesi, kes oskavad purjedega ümber käia, kui küsimuses on meie kõikide elu!“

Nii ständiski. Tormipuri lasti lahti, nii et see

jooksis valju raginaga siia-sinna. Seeläbi suurenes tuule surve ahtrile, kus seisis kangelt nagu laud päramasti alumine puri. Pööraselt kõikudes, lainetest üleujutatuna tuikus „Herkules“ üle voogavate veemägede, kuni ta suutis võtta kursi edelasse. Taevale tänu, hädahoht, et laev võiks kaugemale pöörduda, oli esialgu ületatud!

Truu Bob tungis komandosillale. „Oh, big massa,“ teatas ta, „all on halvasti, väga halvasti!“

„Kas laev lekitab? Kas saame vett?“

„Palju! Rohkem, kui ‚Herkules‘ jõuab juua!“

„Kas pumbad töötavad?“

„Väga hästi!“

„Aga nad ei tule toime?“

„Neli jalga on vee kõrgus ruumis!“

„Siis peab...“ Kapten Stout kaalutles veel, kui tuli tüürimees Behnike. Laeva raputustest heidetuna lendas ta õöpimeduses oma kapteni kätte vahele nagu pall.

„Hallo, kas teie olete, armas sõber?“

„Just nii, kapten! Me oleme uppumas. Inimesed pumbavad, nii palju kui nad jõuavad. Auk on aga liiga suur.“

„Kus kohas see on?“

„Arvatavasti tüür: juures! Me pole sinna veel juurde pääsenud!“

„Tähendab, tuleb väljastpoolt katsuda kinni top-pida?“

„Kui see võimalik oleks...“

„Miks mitte? Visake kolmsada, nelisada kotti riisi üle parda! Küll paar kotti oma tee juba üles leiavad!“

Möödus pool tundi — piinarikas ootusaeg. Viimaks ilmus Bob jälle üles: „Oh, big massa, imetore! Lekkimine on ainult pool nii suur kui enne. Riis on tal suu kinni toppinud.“

„Kas saate nüüd seestpoolt juurde?“

„Mister Long on juba juures!“

„Meie vahva puusepp? Nii on õige. Ta peab topiseks võtma, mida ta aga heaks arvab — ilma hoolimata!“

Siis väänles Bob naerust: „Väga suur nali!“ ja kadus uuesti alla. Laevalael haaras teda laine, paiskas ta maha ja kiskus kuni vastaspoole reelingini. Isegi neegripealuule oli see kukkumine liiga kõva olnud. Bob jäi teadvusetult lamama.

Vahepeal polnud laeva puusepp Long ja tüürimees Behnike aega viitnud. Nad teadsid, mis oli mängus, ja asusid seepärast kogu jõuga asja juurde. Kuigi vesi neile kõike kaasakiskuva jõuga vastu tormas, tungisid nad särkidega, voodilnadega, kottidega ja puutükkidega lekkiva augu poole. Algul ei tahtnud miski peatuma jääda. Pikapeale õnnestus aga lekkimise ulatust piirata.

„Kas pumbad suudavad nüüd veest jagu saada?“ küsis Behnike valjul häälel.

Rõõmutaetena kõlas tagasi: „Lõpuks! Veepind alaneb ruumis!“

Mister Long ja ta maadid olid alles lattide, laudade ja naeltega lekki kinni toppimas, kui ilmus Bob verise peaga. Ta oli kiskunud endal särki kehalt ja pakkus seda puusepale. „Ma tulema liiga hilja!“ hädaldas ta. „Mis saab parata vaene Bob, kui jalad libisevad kõhu alt ära!“

Vana Long ei pannud teda tähelegi. Ta oli tige, urisev mees, elus palju kannatanud. Neeger sattus marru. Ta häbenes oma üle kõige armastatud isanda ees, kuna ta polnud midagi kasu toonud. Jõuliste kätega lükkas ta puusepa kõrvale, nii et kõhn mehike lendas vastu laeva kaarepuud, ja toppis kiiresti oma särki ühte auku, kust vesi ikka veel voolas laia joana. Mister Long haaras kirve järele, tema maadid aga võtsid tal selle käest ära. „Käi minema,“ turtsus vana Long, „muudu lõõn sul pealtu sisse!“ Bob kuuletus, kuid ta viha jäi päisima.

Vastu hommikut oli tuule määratus veidi soikunud. Olgugi et meri veel ikka möllas ja purustava vihaga peksis oma veemasse vastu „Herkulest“, oli

pahim hädaoht möödunud. Seda enam imestunud ja üllatunud oli kapten Stout, kui puusepp Long lähenes talle kibedate kaebustega, ja nagu ta ise ütles, tõsise murega.

„Bob, see must kurat, tungis mulle kallale ilma vähimagi põhjusega. Ja kui leki kinnipanek pole õnnestunud nii puhtalt, nagu see muidu on minu kätetööga...“

„Te olete teinud, mida olete suutnud, meister,“ katkestas Stout täiesti väljakurnatud, ent seda ärritunumat vanameest. „Ma tänan teid selle eest. Ja mis puutub Bobisse — ta pihtis mulle oma kallaletungi, mille ma talle andestasin. Kui neegrite pealuud poleks nii kõvad...“

„Sellele lontrusele oleks kulunud hea nahatäis!“ Longi viha ei alanenud. „Ja seda ma oleksin talle ka andnud! Miks ma aga teie juurde tuln — me peame laevast lahkuma, enne kui on hilja!“

„Kas olete hulluks läinud? Mina — mina pean oma ‚Herkulese‘ saatuse hooleks jätma? Parema koristage end oma kohale pumba ja leki juurde, kui et mulle tulla sellist nõu andma!“

Mister Long ringutas käsi: „Ma mõtlen ainult head sellega, kapten! Kogu laeva ahter on raskesti kannatanud. See on täiesti lahti kistud ja võib iga hetk kokku variseda. Ja siis“ — vanale tulid pisarad silma — „on pääsemine päästepaadis hilja!“

Stout ei vastanud algul midagi. Seda rohkem aga mõtles ta asja üle järele. Lõpuks kutsus ta laeva puusepa üles: „Näidake mulle vigastusi, ma pean ise veenduma!“

Ülevaatause tulemus oli kurb. Mister Long ei olnud liialdanud. „Herkulese“ ahter oli rohkem kui ühes kohas purustatud. Teist rasket tõuget ei kannataks ta enam välja.

„Tüürimees Behnike!“

„Kapten?“

„Laske me raske päästepaat alla. Pange sellesse kolm usaldatavat meest, võtke magedat vett ja toidumooni kaasa ja hoidke endid meie läheduses!“

„Kuulen, kapten!“

Kui paat jõudis vette, tungis osa meeskonnast Stouti kallale: „Meie peame pumpama ja teie, teie tahate end päästa?“ Üle jõu käivast tööst väsinud, kahvatud näod sassis juuste all vaatasid teda ähvardavate silmadega.

Ta jäi täiesti rahulikuks: „Keegi ei lähe paati ilma minu loata. Olge rõõmsad, et ma olen kindlustanud paadi, nii ei saa ükski argpüks minema lip-sata!“ Ta pöördus meistrite poole: „Lööge oma maatide abiga kokku üks parv nende jaoks, kes ei leia paadis ruumi!“ Ja siis jälle kõikide poole: „Kes sel tunnil sõna ei kuula, saab maitsta ühe kuuli mu püstolist!“

Inimesed ei läinud veel laiali, ka meistrid jäid paigale. Siis haaras Stout vanal õlast kinni ja raputas teda. „Kas pean teid, kõige vanemat meie seast, üle parda heitma, kuna olete hakanud mässama? Olge kindlad selles, et kui me kunagi peame lahkuma ‚Herkuleselt‘, siis olen mina viimne lahkuja. Ja seepärast on mul kahekordselt kahju, kui teie, meister Long, peaksite esimene olema!“

Nüüd tuli vanale mõistus pähe. Ta töötas tõsiselt teha kõik, mis võimalik, oma kapteni ja „Herkulese“ heaks. Seejärel rahunesid ka teised ja läksid oma töö juurde.

Ainult hindud, laskaarid, jäid paigale. Need olid lühikeste jäsemetega, jässakad inimesed kollakaspruuni nahaga ja mustade, sirgete juustega. „Mis te veel tahate?“ pöördus kapten Stout nende poole nüüd jälle heatahtliku häälega. Värviliste ninamees, üks vanem, kidura habemekasvuga mees, näitas ette ühe kirju, kokkurullitud riidetüki ja vastas halvast inglise keeles, kuid pidulikult kõrgendatud häälel: „See rätik täidetud olema natukese riisiga ja kõikide ruupiatega, mida ma oman. Lubage mulle, sõor,

et ma seon selle rätiku masti külge, ja me kõik oleme päästetud!“

Kapten Stout tahtis esimesel hetkel järsult keelduda selleks luba andmast ja tahtis inimesi kohe pumpade juurde saata, kuid siis meenus talle veel õigeaegselt, et ta sellega tõukaks ebausklikud inimesed meeleheitesse. Ta nõustus ja jälgis pineval pilgul; kuidas hindu, hoolimata tugevasti kõikuvast laevast, ronis masti tippu ja seal peadpöörivas kõrguses sidus kinni oma lapi.

Kui vanamees seisis jälle laevalael, küsis ta temalt: „Kas sa ei värisenud oma elu pärast?“

Hindu raputas pead: „Jumal on nüüd minu ja meie kõikide sõber!“ Rõõmust hiilgava näoga lahkus ta oma kaaslastega. Ja sest ajast peale töötasid laskaarid kahekordse innuga ja imestletava rõõmuga.

Kapten Stout kogus kokku oma ohvitserid. „Kahjuks pean ka mina veenduma,“ teatas ta neile, „et me tubli laev ei pea enam vastu. Me teeme seepärast katset randa purjetada, et ‚Herkules‘ kaldale asetada. Teisiti ei saa me oma elu päästa.“

„Mis te arvate, kus kohal me randume?“ julges laeva puusepp küsida.

„Kahvrite maal! Kaplinna ei jõua me enam, torm on meid liiga kaugele kõrvale ajanud!“

„Herkulese“ nina pööراتi nii, et see osutas läände. Hädatüüri kinnitamine ei õnnestunud, sest laevapära ei kandnud enam seda raskust. Tüürimees Behnike järgnes laevale paadiga. Ta oli võtnud paati rikkalikult toidumooni ja magedat vett ja oli lastud minema korraldusega, et ta vajaduse korral võib toimida oma vastutusel.

See oli 15. juuni õhtul, kui kuue miili kaugusel tuli nähtavale maa. Meeskond, kes oli vahiteenistusest ja alatistest pumpamisest nõrkemiseni väsinud, laskis kuuldavale rõõmukisa, mis ei tahtnud lõppeda. Ilus, võimas „Herkules“ sarnanes nüüd tinnast pardiga. Valgeksvärvitud patareijoon, mis oli musta laevakere ilustiseks, kadus nüüd vette, nii tugevasti oli suurenenud laeva süvis. Veel oli aga tarvis üks öö vastu pidada, pikk, ärev öö, kus tuul uuesti kõvenes, sest korralikku maandumiseks oli vajalik päevavalgus.

„Herkules“ heitis ankrud, et oodata hommikut. Meri muutus jälle tormiseks. Päike ei tahtnud ega tahtnud tõusta. Taevasse kogunesid pilved. „Herkulese“ pära taga lendlesid kriiskavad kajakad.

Kapten Stout jagas meeskonnale lühikesi, selgeid, teravaid korraldusi: „Me jookseme praegu otsesuunas kalda poole. Ma tean, kus me asume. Infanta jõe suudme läheduses. Niipea kui laev puudutab maad, lastakse purjed alla. Puusepa poolt ehitatud parv ujub laeva taga. Keegi ei lahku ‚Herkuleselt‘ ilma minu loata. Nüüd näidake, et olete õiged seltsimehed! Õnnelikudel aegadel on kerge oma julgust näidata, hädas aga raske!“

Varsti pärast seda vinnati ankur üles. Laev, mis tegelikult oli veel vaid vrakk, vee sissetungist ikka ahnemat allapoole kistud, hakkas raskelt liikuma. Kallas lähenes vaid pikkamisi, olles palistatud valgest vahujoonest. Iga mees seisis kuulekalt oma kohal, ehkki olukord oli väga ähvardav — ees kaljud ja mürisev lainetemõll, all laevas loksuvas veemassis.

„Purjenõõrid katki raiuda!“ Välkuvad kirved purustasid köied. Raske purjeraag prantsatas ülalt alla. „Herkules“ ajas end üles. Kuid ainult sekunditeks. Uus laine haaras ta, nagu maadleja haarab oma vastase ümber kinni, tõstis laevakere kõrgele ja virutas siis tagasi vastu vett.

Kõik, kes dekil seisis, olid pörutuse tagajärjel pikali paisatud. Inimesed hüppasid üles, jooksid reelingi äärde ja jõllitasid üle parda. Kas laeva kere peab veel vastu või on katkenud viimsed pidemed?

Keev lainetemõll ümbritses laeva, rasked murd-lained uhutisid üle pardaseina, puutükid kõikusid laeva ümber lainetel, aga laeva kere püsis koos — veel omati jalgealust.

„Parv triivib eemale, köied on katkenud!“ Uus õnnetussõnum.

Kapten Stout tormas ringi mööda laeva. Oli näha, et parve kaotus mõjus talle raskesti.

„Kas big massa on õnetu?“ Bob tungis oma isanda juurde.

„Meil oleks parve hädasti vaja läinud!“

„Mina tooma tagasi!“ hüüdis Bob ja hüppas — keegi ei uskunud oma silmi — vahutava mõllu keskele.

Teda nähti ujumas. Ta jõudis esimese palgini, ronis sellest üle, jõudis parveni ja ronis sellele. Kuid samal hetkel tõstis laine parve kõrgele serviti, nii et neeger kadus vette. Kuid ta ei pidanud oma mängu kaugeltki lõpetatuks. Nüüd algas tõeline võitlus eemaletriiviva parvega. Kolm korda kaotas Bob oma asukoha. Ta võitlus oli üleinihlikult raske. Kuid ta jäi võitjaks vee ja tuule jõudude üle. Veidi maad põhja pool kohast, kuhu „Herkules“ oli kinni joosnud, vedas Bob parve maale. Teda nähti veel paar sammu edasi vankumas, siis varises ta teadvusetult kokku. Samal ajal ilmusid liivaküngaste tagant, mis piirasid kallast, pärismaalased, kahvrid, odadega relvastatult ja ümbritsetuna vihasealt haukuvast koortekarjast! Nad tõmbasid vaese Bobi maast üles ja kadusid temaga liivaküngaste taha. Vaiksena ja mahajäetuna seisis maa, justkui poleks seal mingit elu. Ainult meri kees, mürises ja peksis vastu „Herkulese“ keret, mis oli veel kõva ja vastupanuvõimeline.

Maal, luidete taga tõusis mitmes kohas suits üles. Keegi karjus pardal: „Nüüd praevad nad vaest Bobi!“ Teised hüüdsid vahele: „Meie kõikide jaoks teevad nad tulesid!“ Selle üle vihastus kapten Stout: „Teie, memmed,“ käratas ta nutunaistele, „esiti väriseste te tormis hirmu ja mure pärast, siis ähvardasite te mind ja ütlesite, et ma tahtvat teid häbistaval viisil maha jätta! Nüüd olen ma teinud raskeima, mis üldse võimalik, et meid päästa! Nüüd näidake, et olete mehed, võideldge ise oma palja elu eest! Kes on julge, järgneb Bobile, hüppab üle parda ja võitleb enese maale!“

Siis võtsid kaksteist madrust südame rindu, võtsid tünnid ja lahtised laevapuud ja hüppasid nendega vette. Vaevalt olid nad raske vaevaga maale jõudnud, kui jälle tormasid välja tsulud oma koortega ja viisid nad vangidena minema.

Samal ajal purunes mere surve all „Herkulese“ ahter lõplikult. Vesi tormas laeva sisemusse. Meri täitis ümberringi purustatud puutükkide ja iga-suguste tarbeasjadega. Kapten Stout ja ta mehed surusid end kokku laevaninale. Ülevaatus andis tule-muse, et laeva ahtri kokkuvarisemisel polnud keegi saanud surma. Ent sellest hoolimata valdas mehi meeleheide. Vana puusepp hakkas valjusti palvetama: „Issand, päästa meid hädast; kui see on su tahtmine — siis surma läbi!“ Mõned tahtsid end vabatahtlikult uputada. Stout takistas seda jõu abil. „Parem meres otsa leida kui kahvrite poolt piinatud saada!“ karjusid nad talle vastu. Ta laskis kõige aramad kinni siduda. Ent mis see aitas? Saabus öö, mis oli nii õudne, nii kohutav piinavate mõtete tõttu, et kõik möödunu tundus heana ja ihaldatavana. Isegi see asjaolu, et tuul vaibus ja külmalt lõikava õhu asemele tuli mugav soojus, ei suutnud merehädalisi lohutada. Ikka väiksemaks, kitsamaks jäi laevast säilinud osa, see oli veel väike rusuhunnik, mitte rohkem; ja maal ootasid tsulude karjad, valmis maha tapma kõiki, kes neile kätte sattusid. Metslaste tuled põlesid terve öö läbi. Tuleleegid tõusid limpsavate keeltena üle luiteaheliku. Ja ometi igatses igaüks hukkuva „Herkulese“ pardal hommiku saabumist. See tuli hiilgava näoga, rahulikus pidulikkuses. Maal polnud näha ühtki inimhinge, kuipalju ka poleks vahitud ja uuritud.

„Ei aita midagi, me peame julgema!“ Stout osutas veele ja kaldale.

KÜLM TALV

„Kõik kokku! Käsigranaatidega, püstolitega, kirvestega! Me ründame metslasi!“ soovitas keegi, kes tahtis näida julgemana, kui ta tõepoolest oli.

Stout raputas pead. „Inimesed, see on hullumeelus! Kui juba asi selleni läheb, siis ma oskan ka end kaitsta! Aga et meie peaksime mängima ründaja osa, nüüd, kus meil sellegagi on küllalt tegemist, et tervete kontidega lainetest läbi pääseda, see on lausa hullumeelus!“

Nad pidasid veel nõu ja viivitasid. Stout püüdis neile julgust ja usaldust sisendada, kui järsku üle luidete hüppas üks mees — see polnud kahver, vaid valge inimene.

„Tüürimees Behnike!“ hüüdis Stout suure rõõmuga. „Teda on taevas meie saatnud!“

Inimesed pardal tammusid läbiseigi, langesid üksteise kätte vahele, valasid rõõmupisaraid, kuni kapten käsutas: „Edasi, nüüd tuleb riskida kõige!“

Siis haarasid mees mehe järel oma ammugi valmispandud ujumisvahendid, rihmad, lauatiigid või mastijupid ja hüppasid lootusrikkalt vette. All tuli tugev võitlus lainetega. Nende jõud hakkas lõpuks raugema. Kümme ja rohkem kordi aeti üksikuid, kes uskusid endid juba pääsenud olevat, uuesti lainetest kaldalt eemale. Mister Long kaotas teadvuse, kuid aidati teiste poolt kaldale. Ainult üks madrus sai surma. Kapten Stout sai vastu kaljurahnu põrgates

ägedalt verd jooksva peahaava. Kuid ka tema pääseti, kaks laskaari abistasid teda.

Ja siis seisis Stout, ümbritetuna sadadest põr-nitsevatest tsuludest, oma teise tüürimehe ees: „Te panite uuesti leegitsema me viimse lootusetulukese! Kuidas te jõudsite ometi maale?”

Lüübeklane tegi tõsise näo. „Ma otsisin, nagu mulle ol luba antud, madalamat kohta paadi maale-tõmbamiseks, kuna tuul oli järjest tugevamaks muutunud. Ma leidsin selle siit põhja pool. Kuid paat purunes ja sattus mere ohvriks ühes mu kolme tubli abiliseaga.”

Siis ristis kapten Stout käed ja palvetas sur-nute eest.

Ent siiski oli põhjust olla taevale tänulik, tänu-lik sügavaimast hingepõhjast. Sel kohal, kus mõl-lav meri oli heitnud Behnike kaldale, üle hädaoht-likkude kaljurahnude, elunes kahvrite seas üks hotent-tott, kes oskas veidi hollandi keelt. Nii suutis siis lüübeklane suure hädaga end sedavõrd arusaadavaks teha, et lõpuks kahvrite tapmishimu oli kadunud. „Need on kardetavad, sõjakad ja tugevad poisid,” seletas ta. „See on meie õnn, et nad praegu elavad rahus Kapimaa kolonistidega. Neil on aukartus oma uute isandate, teie kaasmaalaste, ees, kapten Stout, kes nähtavasti ei luba endaga naljatada. Kui me neile lubame, et me midagi ei nõua endile mere poolt maale aetud varandusest ja midagi ei riku, mis neile kasulik võib olla...”

„Siis lasevad nad meil minna?”

„Isegi enam, nad tahavad meie kaasa anda usaldatavad juhid kuni Kapimaa piirini!”

„Sellist tingimustel olen ma nõus pakti sõl-mima!” Kapten Stout veendus nende sõnade juures käehaardega pluusitaskusse, et pitseeritud kastike oli alles. „Kus on aga Bob? Kus on teised „Herkulese” mehed?”

„Tsulud peavad neid kinni pantvangidena, et kindlustada sõnapidamist meie poolt.”

„Ütelge neile, et ma töotan seda pühalikult!”

Behnike jooksis kohe luidete taha. Varsti pärast seda tuli nähtavale uus salk tsulusid, nende seas ka hotentott, aga ka Bob ja kaksteist meest, kes olid hüpanud „Herkulesel” üle parda. Nad olid vabad, keegi ei hoidnud neid kinni.

Bob langes oma isanda jalge ette. „Oh, big massa, mina olema väga rõõmus! Mustad mehed ei ole maiaid mind ära sööma. Nüüd kõik hea olema, mis ma mister Longile olen teinud?”

Vanal laevapuusepal — ta oli veel ikka justkui taevast alla kukkunud — läksid uuesti silmad niis-keks. „Taevas olgu tänatud, tuhat korda tänatud!” kogeles ta mitu korda, kusjuures ta väriseva käega silitas Bobi kräsus pead.

„Herkulese” meeskonnale näidati laagrikoht, kust nad ei tohtinud eemalduda. Soojendamiseks, nagu nad ütlesid, aga ka valveks süütasid kahvrid ümber-ningi tulede sõõri. Nad olid võimsad poisid, sihvakad, suured, tugevalihaselised, relvastatud kilpide ja odadega, mida nad oskasid meisterlikult käsitseda. Arvatavasti hoiatuseks valgetele näitasid nad korduvalt oma osavust viskodade heitmisel. Nad vedasid kohale ka mõned pühvlid tapmiseks. Loomade nülgi-mine ja liha tükeldamine oli mõne minuti töö. Lõo-mava tue kohal rohkem põletati kui praeti. Nälg aga tegi selle pääsetuule küllalt maitsvaks. Kahvrid matsutasid söömisel suure mõnutundega.

Öötundide jooksul muutus leekivast tulest hooli-mata küllalt külmaks. Ka tuiskliiv piinas merehädalisi. Ja üleelatud ärevuse mõju andis end tagantjärele tunda, mispärast kapten Stout oma meestega ei saanud tunda une kosutavat mõju. Ta ise oli päikese tõusul jalul. Mustade valvepostide ettesirutatud odad takistasid teda aga ümbrusega lähemalt tutvumast.

Üks mure vaevas teda: vraki pardal oli üks nõu, täidetud kuuekümmen galloni veiniga. Kui see maale uhtuks ja tsulude kätte satuks, siis joobnutena ilmuks

kindlasti nähtavale nende loomupärane metsikus ja kõikide rahu oleks rikutud.

Lõuna paiku viidi Stout ühe mustade grupi poolt kaldale äärde. Seal seisis pealik, enam kui kahe meetri pikkune mees, ja vahtis üksisilmi peagu kohkunud ilmel üht eset, mis paistis talle hädaohtlikuna, kuid ühtlasi ka meelitavana. Stout tundis selles asjas ära laevakompassi, mis asus valgest vasest kastis.

Kirjude jaanalinnusulgedega ehitud pealik osutas Stoutile, et ta tooks selle imeliku eseme temale. Ilma aru pidamata täitis Stout tema soovi. Üle kahekümne meetri kaugusele läks ta nüüd küll juba madalasse, kuid ikka veel möllavassee vette ja kum-mardus, et üles tõsta kompassi, mille juurde metsla-sed ei usaldanud minna. Arvatavasti kartsid nad selle olevat mingi kardetava tulirelva. Samal hetkel märkas Stout oma hirmuks, et kompassi kõrval la-mas rikkumatuna rumminõu. Kas ta võis riskida sellega, et murda oma antud lubadust ja tühjendada nõu, enne kui see satub metslaste kätte? Kas nad olid märganud juba seda nõu või polnud? Või oli kogu see lugu ainult lõksuks, et proovida tema austust?

Stout teeskles, justkui oleks kompassi raske lahti saada oma asukohast. Seejuures nihutas ta selle täiesti rumminõu ligi. Kompassi tupe abil lükkas ta aami põhja sisse, nii et kollakaspruun vedelik voolas välja. Siis võttis ta kompassi ümber ära veidi värisevi käsi laia vasest kanderõnga, tõstis kõik osad üles ja viis nad kaldale. Kompassi jättis ta kaldale maha. Vaskrõngaga läks ta aga musta majesteedi juurde ja pani talle rõnga piduliku ilmega nagu ehteasja kaela.

Siis irvitas pealik suurest uhkusest. Stoutil aga langes kivi südamele: rummi väljalaskmist polnud keegi märganud.

Kolm päeva ja kolm ööd pidasid kahvrid valgeid kinni. Kogu see aeg oli neile piinarikas tuiskliiva ja külma pärast. Selle aja kestel purunes „Her-kules” täiesti rusudeks. Loendamatuid esemeid uhtis meri kaldale. Midagi sellest ei omandanud valged ega laskaarid, tsulud rõõvisid kõik endile. Kui siis vii-maks saak väiksemaks jäi, vabastas pealik oma vang-id ja laskis neil minna. Ta pidas ka oma lubadust, andes neile saatjateks kuni Kapimaa kolooniani hotent-toti, targa ja heade kommetega poisid, ja kolm oma sõjameestest.

Tänuks suuremeelse vastuvõtu eest — nii laskis Stout tõlgil teatada — sai pealik jumalagajātu-kingiks kaks plaatidega kaetud põlvpüksipannalt, milledega ta kohe ehtis oma kõrvad. Siis läks karavan teele, olles kehvasti rõivastatud ja relvadeta, välja arvatud Stout, kes oli saanud ära peita oma taskupüstoli, ja Bob, kellele mustad olid jätnud noa. Neli miili oli mindud lääne poole, kui merehädaliste jõud hakkas lõppema. Kõige rohkem kannatasid nad janu all. „Vii meid kuhugi vee juurde,” palus Stout hotent-totti. See noogutas ja vastas: „See oli ka ette nähtud.”

Nad jõudsid ühte kuristikku keset tihedat metsa. All põhjas voolas allikas. „Siia me jääme ööseks,” määras hotentott. See oli kole ja õudne puhkepaik, kuna sellest polnud mingit väljapääsu juhul, kui tsulud oleksid neid seiranud ja vallutanud kõrgendi-kul ümberringi. Suurte raskustega kurnatud inimesed hakkasid hädaldama ja kaebama: „Nad tapa-vad meid siin maha nagu oma kariloomad!” Kapten Stoutil, Behnikel ja Bobil oli öö läbi tegemist, et hoida inimesi rahus ja mõistuse juures. See-eest aga pakkus kuristik head kaitset külma, tuule ja tuiskliiva vastu. Ka toidust polnud puudu. Igaüks oli saanud kaasa küllaldasel määral praetud liha. Üleelatud kannatused ja ärritused olid aga meeled niivõrd segi ajanud, et heaga vaevalt veel hakkama sai. Spani-oolid moodustasid vandeselti, mille ülesandeks oli hotentotti ja kolme tsulu tapmine, et nende relvi endale saada. Ei puudunud palju, et see asjaolu oleks põhjustanud võitluse valgete eneste vahel. Kapten

Stout pidi kasutama kogu oma mõju, et takistada seda hullumeelset ettevõtet. Tema õnn oli, et inglased, sakslased ja ameeriklased temast õieti aru said ja teda toetasid.

Järgmisel hommikul selgus, kui võrd alusetu oli olnud spanioolide kartus. Ükski tsuludest polnud neid seiranud ja neile antud juhid näitasid samasugust valmisolekut kõige eest hoolitsemiseks nagu eelmisel päeval. Nad manitsesid mitte liiga vara tee minna, mida mõned üliagarad jonnakalt nõudsid, kuna siis võiks sattuda rändavate metsloomade teele. Pärismaalased jäid kuni kella üheksani rahulikult istuma oma tulede juurde. Siis alles otsustasid nad, et on aeg edasilikumiseks.

Tulid karmid, rasked päevad. Ainult kümnel mehel „Herkulese“ meeskonnast olid olemas jalanõud, suurem osa pidi rändama palja jalu üle kiviste mäeteede, läbi soiste metsade, läbi ojade ja üle kõrvelävi, kus jalgu lõikasid kõvad rohukõrred. Kui mitte alati poleks jõutud õigel ajal teatavate veekotade juurde, mida juhid täpselt tundsid, siis oleks niimõnigi pidanud enneaegselt surema. Kapten Stout manitses ikka jälle uuesti, küll heatahtlikult, küll karmilt: „Võtke ometi aru pähe, inimesed. Kes maha jääb, sureb janusse või langeb lõvide ohvriks.“

„Lõvid!“ Mõned naersid, see oli poolhullumute naer. „Me pole veel ühtki lõvi näinud. Vaimudega ei maksa meid hirmutada!“

Ka siin sai saatus karmiks õpetajaks. Igal õhtul pidi tehtama tuli üles — külma pärast, aga ka lõvide-ohu eemaldamiseks. Okkaliste moomosipuude süütamine polnud just raske, kuna hotentott omas tule-süütajat, mis oli täidetud pigiga ja süttis juba esimesest sädemest, mis löödi terasest riistaga. Sellest hoolimata juhtus kolmandal rännakupäeval, et üks osa spanioolidest keeldus puitu kokku kandmast. Nad olid liiga loiid, võib-olla ka tahtjõuetud ja heitsid magama eraldi, teistest eemale.

Vaevalt oli päike tõusnud, taevas oli veel kahvatu-roheline, kui järsku tõusis mitmelt poolt kõrvulukustav mõirgamine. Kogu laager hüppas üles. Tsulud võtsid kätte oma odad, kapten Stout oma taskupüstoli, hotentott heitis puitu tulle.

Spanioolid, kes olid maganud eraldi, jooksid teiste juurde, kisasid ja komistades. Viimne neist kukkus maha — otse tema peale jooksis kõrges rohus värisev, tormiselt edasitungiv laine, mis varsti hakkas liikuma tagasi ja siis kadus.

„Üks lõvi löi ta maha,“ ütles hotentott tõsiselt. „Teda ei saa enam miski aidata.“

Seekord ei nõudnud keegi varasemat teeleminekut, kui juhid määrasid. Ent sellest hoolimata kestid hädaohud edasi. Rändsalk, mis nüüd oli lõpuks üksmeelselt hakanud kokku hoiduma, seisis ühel ilusal künkal ja tundis rõõmu, vaadeldes loendamatuid antiloope, kes söid tasandikul mägimaastiku jalal, kui järsku, justkui nõiakätest tooduna, kerkisid üles nende ees kaks bušmani-naist. Juhid muutusid rahutuks, olgugi et väikesed naised tegid sõbraliku näo ja pakkusid piima juua ilusatest punutud korvikestest. „Nad on ühest kurjast suguharust,“ hoiatas hotentott. „Ärge jooge piima, see võib teile hädaohutlikuks saada!“ Ent paljud meestest olid juba korvikesest vastu võtnud. Nad viivitasid nüüd — mis teha?

„Edasi, edasi,“ sundisid juhid. „Bušmanid lasevad mürgitatud noo!tega!“

Ent oli juba hilja! Imeruttu, nagu olid ilmunud naised, ilmus ka suur kari mehi, heledanahalised, kräsus villjuustega laiadel kolpadel. Hotentott ja tsulud kadusid pikkade hüpetega teisele poole pöösastikku ja olid seega väljaspool ohtu. Kõik kapten Stouti hüüded, kes neid tagasi kutsus, jäid tagajärjeks. Nüüd polnud muud teha kui selle võõra jõuguga üksi hakkama saada.

„Kinkige neile kõik, mis teil on,“ käskis Stout, „muidu ei saa me neist lahti!“

Nõutu naeratus oli vastuseks. Mida sai ära anda, kui peale kõige vajalikuma — ja seegi oli räbaldunud ning katki — vaevalt veel midagi ihul kanti?

Üks bušmanidest vaatles himukalt läikivat nuga, mis rippus Bobil kaelas. Ta lähenes neegrile, tõstis juba käe, et nuga väevõimuga omandada, kui Stout otsustavalt vahele astus. Kõik võis ära anda, ainult mitte viimseid jäänuseid oma kehvast relvastisest. Bušman võttis ähvardava ilme, võitlus mees mehe vastu näis paratamatuna, kui järsku bušmanide hulgas, kes seisid eemal, tõusis äge pommin. Kogu jõuk pöördus ümber, hakkas minema ja kadus silmist justkui pühitult, pöösaste ja puude taha kõrges rohus.

Nüüd, kui oli vaikselt jäänud, kuulsid ka merehädalised murduvate okste ägedat praksumist ja siis mingit tampivat, trummitaolist häält. Hotentott ja tsulud karjusid: „Päästke endid üle jõe!“ Valged ja laskaarid ruttasid, kuis suutsid.

„Elevandikari tuleb!“ hüüdis Stout. Ta jooksis viimasena ja õhutas oma inimesi tagant. Siis vihis üks bušmani nool Stouti taga ja tungis tema vasakusse sääرده. Stout murdis noolevarre katki, et see ta jooksu ei takistaks, ja ruttas edasi. Kõik jõudsid oja taha ja kadusid tihedasse metsa.

Alles siis, kui Stout jäi seisma, et noolt täiesti kõrvaldada, said teised teada, et ta oli haavatud. Hotentott karjus kokkunult: „Mürk!“ Samal hetkel viskus truu Bob oma isanda jalge juurde maha ja surus oma huuled jooksu pingutusest ägedasti verd jooksvale haavale. Ta imes ja imes ega tahtnud üldse lakata, kuni tal hing kippus kinni jääma, ja karjus siis: „Oh, big massa, mitte surema, parem Bob surema, väga armastab big massat!“

Hotentott, kel oli asjast selge ülevaade, määras: „Kaptenit peab kandma, muidu läheb haav halvemaks!“ Siin osutusid kasulikuks laevapuuseppade oskused. Väänkasvudest ja tugevatest okkest valmistasid nad üllatavalt lühikese aja jooksul tarvita-miskõlbliku kandraami. Stout tahtis küll keelduda algul seda kasutamast, kuid andis lõpuks headele nõuannetele järele ja laskis end oma meestel kanda.

See oli õnn, et ta seda tegi. Sissetunginud mürgi mõjul löi peahaava, mille Stout oli saanud maandumisel kahvrite rannal, nii tugev põletik, et ilmusid koledad peavalud ja haavatu kaotas terveteks tundideks meelemärguse. Iga kord, kui see juhtus, muutus kokkuhoidumine merehädaliste keskel lõdvemaks. Kas rännak ei lõpegi siis juba? Jõud hakkas üles ütlema, kuna Stouti tahe enam ei ergutanud ega käskinud, kardetavaimal kaheksandal reispäeval, millal hotentott oli kindlasti ette kuulutanud jõudmist inimasulate piirkonda. Satuti küll majadele, mis olid valgete ehitatud. Nad olid aga tühjad, tühjaks riisutud ja osalt maha põletatud — õuduse-, mitte puhkekohad.

Tüürimees Behnike nõudis edasimarssimist. „Siin pole hea puhata,“ ütles ta, „siin on vaenlaste maal!“ Üks osa meestest aga ei kuuletunud enam, vaid jäi maha, andes järele väsimusele. Kui Stout palaviku- unest ärgates sellest teada sai, oli tema esimeseks korralduseks, et üksikud kidurad rohutid, mis asusid liivasel pinnal suurte vahemaade järel, pistetaks põlema, võimaldades järeletulijatele teed leida.

See oli üheksandal reispäeval, kui mehed ikka kitsamaks ja pikemaks veniva rongi eesotsas tõstsid rõõmukisa: nad olid silmanud karjamaal sõõvat lambakarja ja selle juures karjust, üht hotentotti koeraga. Kõrraga oli kõik väsimus kadunud, igasugune meelegeid oli nagu ära pühitud. Sammu muutusid elavamaks, justkui tormijooksus rutati edasi. Ja siis avanes ahneta pilkudele korralik asundus, mida võis nimetada peagu külaks, ja majadest astusid välja inimesed, mehed, naised, lapsed — valged inimesed, eurooplased. Oldi päästetud!

Kui kapten Stout ühel hommikul ärkas, puudus tal igasugune mälestus sellest, mis oli möödunud. Ta leidis enda laiaist voodist toas, mis oli küll väike, kuid meeldis oma mugavuse ja puhtuse pärast. Stout ohkas. Miks — seda ei teadnud ta isegi. Kohe seejärel tuli keegi kergel sammul akna juurest tema poole. Üks noor naine astus ta voodi ette ja küsis mitte päris puhtas inglise keeles: „Kas nüüd lõpuks on teil parem?“

Talle näis, nagu oleks ingel lähenenud talle. „Kus ma olen? Kuidas sattusin ma siia? Kuidas teie nimi on?“

Noor naine vastas sellele küsimusega: „Kas pean kutsuma teie sõbra, tüürimees Behnike?“

Siis korraga seisis Stouti silmade ees kogu kohutav laevahukk ja hädaohtlik teekond. Ta raputas pead. „Mitte veel! Kas kõik mu inimesed on päästetud?“

Naine noogutas elavalt. „Keegi ei puudu, kõik on jäänud kokku meie asundusse. Tsulu juhid on koju tagasi pöördunud, hotentott laseb tervitada.“

„Miks on nad juba ära läinud?“ küsis Stout ja imestus seeüles.

Noor naine naeratas. Väga ettevaatlikult, et teda mitte erutada, teatas ta paranevale haigele, et ta oli viibinud tervelt kolm nädalat palaviku-unes.

Stout vaikis seepeale tükk aega ja küsis lõpuks: „Kuidas on mu heategija nimi?“

„Ma olen lesk,“ vastati tasa ja õrnalt, „elunen siin sõprade juures Engelbrocki majas. Kas mäletate veel seda tühja asundust, millest te läbi tulite? Seal tapsid metsikud, saagihimulised bušmanid mu mehe. Ta nimi oli Nathanael Brincks.“

Kapten Stout tundis puurivat valu peas. Mida enam ta järele mõtles, seda ägedamaks muutus see. Brincks? Kust tundis ta seda nime? Mälu ei tahtnud töötada, kuni viimaks uks avanes ja Bob oma kräsus koiba tuppa pistis. Siis hakkas kapten Stout korraga naerma, kutsus käeviipega rõõmust särava neegri enda juurde ja andis talle ülesande: „Anna sellele noorele prouale üle me imelik kastike, sa tead juba, see kastike, mis ‚Herkulese‘ kajutis oli seina seest välja kukkunud!“

Nüüd järgnesid sündmused üksteisele nii ime-likus, kirevalt vahelduvas järjestuses, et järgmised tunnid näisid kõigile asjaosalistele mingist imest täidetuna, mis oli taeva saadetis.

Proua Brincks tundis käekirjast ära, et kast oli pärit ta isalt. Ta avas selle, leidis sellest ühe medaljoni ja pika kirja. Medaljon, väike, ilus kunstitöö, kujutas miniatuuris maalituna üht naisepead. Kirja sisust ei tahtnud proua Brincks esialgu rääkida. Esimene inimene, kellele ta oma usalduse kinkis, oli ta sõbratar proua Engelbrock, kelle majas ta oli ulalust leidnud. Ja proua Engelbrock andis selle teate edasi kapten Stoutile tüürimees Behnike juuresolekul.

Kiri sisaldas vapustava pihtimuse. Selles tunnistas proua Brincki näiline isa, et ta oli hakkama saanud suure ülekohtuga. „Sa ei ole mu lihane tütar,“ nii seisib kirjas, „vaid ebaseaduslikult omandatud laps. Kahekümne aasta eest hukkus Angra Pequena

rannas üks Inglise laev. Minu naine ja mina olime selle laeva pardal. Peale selle veel üks saksa perekond oma kaheaastase tütrekesega. Ainult vähesed pääsesid eluga. Nende seas minu naine ja mina. Saksa vanematepaar uppus. Nende laps päästeti. Ja see laps oled Sina. Minu naine ja mina hoolitsesime Sinu eest. Kuna mu nüüd juba ammu surnud naine laevahuku tagajärjel kannatas raske vaimse vapustuse all, siis jätsin ma talle usu — ja see süvenes aastate jooksul temas ikka rohkem —, et taevast on meile, kes me olime jäänud ilma järglasteta, Sinus nüüd ometi kinkinud lapse. Kui ma sellega olen patustanud, et ma loobusin igasugustest otsimistest Sinu omaste suhtes, siis andesta mulle. See ei toiminud haiva kavatsusega. Mis Su õige nimi on, seda ma ei tea, tean ainult, et Su vanemad olid pärit Lüübekist...“

„Lüübekist?“ Tüürimees Behnike hüppas oma toolilt päraniavatud silmil. „Ja mis oli hukkunud laeva nimi?“

„Great Venor!“ vastas proua Engelbrock, kes oli kirja ette lugenud. „See seisab kirjas teisel kohal.“

„Siis on“ — Behnike haaras mõlema käega kinni laubast — „proua Brincks mu ammust ajast surrupspeetud öde!“

Algul ei julgenud keegi vaikust rikkuda, kuni viimaks küsimused ja vastused üksteist üle puistasid. See, mida Behnike oli oletanud, oli õige. Tol ajal, kui vanemad ta neliteist aastat noorema õega olid välja rännanud „Great Venori“ pardal, et Kapimaal uut kodu otsida, oli tema laevapoisina viibinud ühel Hollandi laeval. Alles palju hiljem oli ta kuulnud laevahukust, sündmusest, mis oli läbistanud kogu maailma ajakirjandust. Sellest ajast peale oli ta tundnud end orvuna ja omasteta. Ja nüüd — nüüd elas ta öde, ta ei seisnud enam üksikuna maailmas.

„Näidake mulle medaljoni!“ palus ta.

„See on Johanna Brincki käes!“ vastas proua Engelbrock. Siis tormas Behnike minema. Varsti pärast seda nähti teda proua Johannaga kõnelemas. Ja siis tulid mõlemad kapten Stouti haigetuppa tagasi. Nad hoidsid teineteisel käest kinni, nende silmad särasid. Ja vend hüüdis vaimustunult: „Ma tundsin oma ema näo ära medaljoni ja olen omandanud õe — seda õnne on peagu liiga palju!“

Möödus veel kaheksa päeva, enne kui kapten Stouti tervislik seisukord lubas saata kirjalikku teadet komissar Townsendile Kalkutas. Asjaliku osa järele seisib kirjas: „Mitte kunagi enam ei tuleta ma meelde, ka mitte naljatades, Lendavat Hollandlast. Ma ei saanud seekord mööda sõita neemest. Ent sellest hoolimata tungin ma oma meestega siit edasi sinna, et üle võtta uue laeva juhtimist. Proua Johanna Brincksele määratud kastikese olen ma õieti üle andnud. See sisaldas suure varanduse — kahe oivalise noore inimese õnne. Ent sellest kuulete lähema! alles siis, kui olen uuesti Kalkutas.“

Teie truu

P. O. Stout,
endine ‚Herkulese‘ kapten.“

1940. aastaks tellige endale odav rahvaraamat

„50-sendine romaan“

● ● Palju põnevaid kriminaalromaane ● ●

Tellimishinnad: 1 aastaks kr. 5.—, poolaastaks kr. 2.50. / / / Üksiknumber 50 senti

„50-sendine romaan“ on üksiknumbritena müügil kõikjal

ÄRAANDJA

Kogu klassis polnud Paul Vaasil sõpru.

Ta oli kuueteistkümnepäevane, nurgeliste õlgade, suure põetud pea ning hallide silmadega poiss. Mõned arvasid koguni, et ta on tige ja salalik, sest ta rääkis vähe, hoides alati huuled jonnakalt mossis. Ta isa oli kingsepp, joomar ja rütleja, keda tunti kogu agulikvartaalis. Nad elunesid armetus väikeses majakeses, kuuekesi ainsas ruumis: isa, ema, Paul, ta kaks nooremat õde ning suurveli. Meie ei teadnud neist palju, kuid mõnikord nägime siiski ta vanemat venda tuigerdamas isa seltsis mööda tänavaid.

Peaaegu kolm aastat oli Paul Vaas olnud meie klassikaaslaseks, ent meile oli ta ikka pisut võõras ja erandlik. Ta oli meist kõigest koguni veidi vanem ja võib-olla isegi tugevam. Ent ta ei katsunud kunagi kellegagi jõudu ja seetõttu pidasime teda araks.

Vist juba meie kooliastumise esimesel päeval kandis ta oma veidrat, sõduripluusist ümbertehitud kuube, mis oli nüüd kulunud ja paigatud. Ta püksid olid alati vanad ja suured, vist suurvelje jalast võetud. Isegi saapad olid sageli katkised ning mõnikord, kui sõime vahetundidel oma võileibu, näis, nagu peegelduks ta silmis nälg. Ent ometi lõpetas ta üheskoos meiega klassi klassi järele, kuigi tal puudusid peaaegu kõik õpperaamatud.

Meile kõigile oli too kooliaasta äärmiselt pinev ja seiklusrikas. Sageli istusime külmast vöbisedes kütmata klassis ja kuulatasime kahurimüra, mis kliiristas aknaraames lahtisi klaase. Nädalapäevi tagasi olid vallutanud meie väed linna ning tõrjusid nüüd visa vaprusena vaenlast piiriraja poole.

Kogu kool elas selles ärevuses ning uudishimul. Iga lähenev või kaugenev kahurimürin jutustas meile lahingukäigust ning võitlustest, mida peeti seal põldude ja metsade taga. Sageli ei teadnud meie koolist lahkudes, kas homme jätkubki õppetöö või peame peitu pugema langevate pommi eest. Kuid siis hakkas päev-päevalt jääma kahurimüra vaiksemaks. Ning viimaks mattis paljude kilomeetrite vahemaa selle hoopis.

Ent see kõik oli meile nagu kasuks. Uitasime sageli kogu päevad jaamas või sadamas, magasime klassis pinkide all, kuid keegi ei pärinud meie järele. Mõnikord, kui õppetund muutus igavaks, küsisime välja ega tulnudki enam tagasi. Kedagi ei karistatud suurimagi „numbri“ eest, sest ärevad päevad summutasid kõik. Vanemad klassid olid peaaegu tuhjad, kuna enamik õpilasi oli läinud vabatahtlikena rindele.

Sageli tulid neist mõned kooli külla, kõlistasid klassiruumides kannuseid ja mõõku, suitsetasid ja lutussaalid ning vandusid justkui maadid. Mõni laskis isegi aknast revolvriga vareseid ja ähvardas granaadiga õhku lasta kõik tindipotid ja aabitsad.

Ja ühel neist ärevaist päevist, millal juhtus palju igasuguseid uudiseid, teatas keegi: Pauli suurveli olla lasknud väerindelt jalga. Seda rääkis väike Maasik, kes elunes samal tänaval, kus Paul. Patrullid ning sõdurid olid piiranud kogu öö Pauli maja, tuhnides ja otsides kuurides, eluruumides ning pöönin-gul. Kuid Pauli suurvelje polevat nad kätte saanud.

Sel päeval oli Paul veel kahvatum kui harilikult ja ta huuled olid litsunud nagu ähvardades kokku. Ta ei vaadanudki meie poole, vaid asus oma kohale kolmandasse pinki. Siis astus äkki väike Maasik, see suure suuga ning alatasa varblasena kekslev poiss, ta ette ning ütles:

— Paul, su vend on reetur!

Kõik ootasid hinge kinni hoides. Pauli rusikas tõusis, suur, veidi must ja pigine rusikas, sest ta aitas isal teha kodus kingsepatööd. Ent kohe langes rusikas tagasi alla ning Paul vastas päris rahulikult:

— Mine ära... ma ei taha sind sõlme keerata...

Kuid väike Maasik keksles ikka ühel jalal ning hüüdis:

— Reetur jah... reetur jah... Minu isa ütles,

et nüüd ootab teda püssikuul...

— Ih-hii! naersid eemal mõned poisid.

Paul tõusis pingist üles ja vaatas tõsise pilguga itsitajate poole, tõmbas siis õlad veidralt kõssi nagu häbistatud koer ning sammus klassist välja.

— Ta on argpüks! lausus keegi. — Ma oleksin viritanud rusikaga, nõnda et purujutt taga.

See oli Hämelane, tuse, pungis põskedega poiss, kelle igast liigutusest hoovas jõudu.

Ja kuigi meie seas polnud Paulil sõpru, polnud tal ka seni vihavaenlasi. Ent nüüd tundisime peaaegu kõik korraka mingit veidrat himu talle kallale karata ja anda tubli keretäis. Meie ei teadnud, millest see põhjendamatu tahe tekkis, kuid äkki ei sallinud meist enam keegi Paul Vaasi.

Igal vahetunnil pommitati teda tindissekastatud paberitükkidega ning sageli lendas tema poole isegi leivakoorikuid või kodust kaastoodud kartuleid. Koju minnes ootasime teda õueväraval ja vist igati oleks sööstnud talle otsekohe kallale, ainult kui ta oleks lausunud meile ainsa sõna. Ent ta nagu ei vaadanudki meile, möödudes meist pika ja kõssis sammuga, paar raamatut surutud kägarasse kaenla alla. Siis saatsime talle järele lumepalle, jääkilde ning kivikesi, milledest paljud tabasid ta külmus turja. Ja see kõik sündis vist seepärast, et ta vend oli alatu väejooksik.

Kuid ühel päeval tuli Paul kooli tutetud silmade ning kahvatu näoga. Ta istus raskelt oma pinki, najatades pea kahe pigist musta käe vahele. Kogu päev näis ta otsekui elutu. Mis oli juhtunud Pauliga? Mõned lähenesid talle ja küsisid:

— Mis sul on, Paul?

Ta vaatas küsijale nüri pilguga otsa, milles peegeldus tuim valu.

— Jätke mind rahule... sosistas siis vaevaliselt ega vastanud sõnagi rohkem.

Juba järgmisel päeval tõi väike Maasik lahenduse — Pauli suurveli oli põgenemisel maha lastud. Võib-olla oli meie südameis Pauli kurbust nähes tekkimas väike kaastundeivake, kuid nüüd kadus seegi. Ta vend oli ju väejooksik ja reetur!

Kuid siis ununesid Paul ja ta suurveli ühe meid rohkem huvitava sündmuse arvel. Meie klass hakkas „määratsema“. See oli väikese, kõhetu ja pisut närvilise saksa keele õpetaja proua Staali pärast. Ta oli lõõnud ärritushoos Kibbari-poisil joonlauuga ninast vere välja.

Kibbari-poiss oli lurjus, seda teadsime kõik väga hästi. Polnud kunagi ühtki tüli, kakkust või lahingut, kuhu poleks end seganud see pikk, määrdunud näo, haraliste kõrvade ning põetud peaga poiss. Suurem osa katkilõõdud aknaruutudest langes alati tema süüks. Isegi raamatute, sullepeade ning kaasõpilaste võileibade vargusest ei põrganud ta tagasi.

Nüüdki oli ta vastuaidlematult süüdi, sest ta näitas proua Staalile keelt ja see viibutas ärritushoos tema poole joonlauuga. Ent joonlaud sattus juhuslikult, kuid kaunis raske löögiga vastu Kibbari-poisi nina ning veri oligi väljas.

Võib-olla oli see põhjus õige väike ja sellest poleks kujunenud „mäss“, kui meil enestel poleks olnud selleks taht. Ent „mässud“ olid sellal igal pool moes. Iga klass, iga kool ja isegi peaaegu iga õpilane oli neil päevil korra või paar „mässanud“. See oli sõdade ja revolutsioonide õhkkond, mis immutas kõik koolid läbi.

Ja kui nüüd proua Staal jälle teisel päeval klassi tuli, läks järsku lahti äge jalgadetrampimine

ja vile. Lendasid paberitükid ja lendas ka kuskilt ees-
pingist kriidiline tahvilapp, mis määris väikese proua
nõu üleni valgeks.

— Mis see tähendab! karjus proua Staal. —
Kas tahate, et pean kutsuma direktori?

Jälle vile ja trampimine.

— Palun vaikige! katsus proua Staal ise likvi-
deerida „mässu“.

Kuid korraga hakkasid poisid nagu ühest
suust hüüdma:

— Välja! Sakslane välja! Landesväär välja!

— Mi-i-is? ehmus väike proua, muutudes näost
punaseks.

— Välja! Eestlaste rõhuja välja!

Nüüd muutus väike proua energiliseks. Ta astus
kateedrisse ning ta pruunid selged silmad välkusid
kuldraamidega prillide taga, kui ta ütles:

— Ma ei lahku klassist.

— Siis lahkume meie! hüüdsid kõik nagu ühest
suust.

Ja siis tõusid kõik rabinale püsti ning väljusid
demonstratiivselt klassist. Ainult Paul Vaas jäi istuma,
kuid nähes end päris üksi, tõusis ka tema ja tuli
meile järele.

— See oli sinust tubli, patsutas talle koridoris
väike Maasik õlale. — Meie mõtlesime, et jääd
nagu pailaps istuma oma pinki.

Kuid Paul tegi põlgava grimassi, lausudes:

— Peab loolidega ühes lol olema.

See haavas meid ja peaaegu oleks läinud lahti
väikeseks rüülemiseks Hämälase ning Pauli vahel.
Kuid siis tuli ootamatult direktor ning küsis:

— Mis tükk see on?

— Meie ei taha proua Staali, karjusid kõik läbi-
segi. — Ta on sakslane... rõhuja... Ta löi Kibbaril
nina puruks...

Kuid direktor juba teadis kogu lugu. Proua Staal
oli andnud aru oma ärritatud olekus õnnetusest ja
põhjusest, miks ta joonlauaga Kibbari poole vii-
butanud.

— Minge klassi, käskis direktor rahuliku hää-
lega.

— Ei lähe, enne kui proua Staal on kõrvaldatud
õppetööst! karjusid mõned.

Direktor vaatas meist üle oma terava halli
pilguga. Valitses mõni hetk vaikus, mille jooksul
oli kuulda ainult hingamist. Siis kõlas jälle direk-
tori käskiv hää:

— Ma ütlen veel kord: minge oma kohtadele.

Aimasime vaistlikult, et seekord pigistatakse meid
kokku. Sammusime noruspäi tagasi oma kohtadele
ning kuulasime direktori pikka noomitust. Kui meie
katsusime veel vastu vaielda, lausus ta kategoo-
riliselt:

— Kas jääte nüüd jalamaid vaht või kutsute
homme vanemad kooli?

See mõjus.

Olime löödud, kuid meid ootas veel suurem
löök. Oli selge, et kogu lugu oli lihtsalt „mäss“,
mõningate poiste õhutus, ning nüüd nõudis direktor
peasüüdlasi välja. Kuid keegi ei teinud seda. Ükski
käsi ei tõusnud püsti, et teatada nende nimesid.
Siis loeti meile karistused ette. Seni kui me ei
andnud üles süüdlasi, ei tohtinud me minna vahe-
tundidel õue. Raamatukogust keelati raamatud ja
kogu klass kaotas elukommetest ühe numbri. Lisaks
pidime kümme pühapäeva seisma kaks tundi õpe-
tajatöös püsti.

See oli raske karistus ja meis mässas jälle viha.
Teisel vahetunnil pidasime koridoris väikese koos-
oleku. Suur Hämälane tõstis rusika püsti ja hüüdis:
— Aga süüdlasi meie välja ei anna, tulgu, mis
tuleb!

— Ei anna! müristasid kõik poisid kooris ja
tõstsid selle märgiks käed üles.

Kuid keegi märkas, et Paul Vaas ei tõstnud
kätt.

— Tõsta käsi! karjus talle väike Maasik.

— Ma ei tee kaasa teie lollusi, vastas Paul rahu-
likult. — Oleks mõistlikum, kui annaksite üles selle
lurjuse Kibbari ja Hämälase. Iga selge mõistus ütleb,
et nemad peaksid kandma karistust, aga mitte kogu
klassi.

Kõik karjusid talle vastu. Kuid Paul löi käega,
võttis oma raamatud ning lahkus enne teisi, kuna
meie jäime veel nõu pidama. Töötasime süüdlasi
mitte reeta, kuigi selle eest tuli kannatada kogu
klassil.

Ent teisel päeval olid direktoril süüdlased teada.

Ootasime kõik Paul Vaasi tulekut — sest kes
muu võis meie hulgast reetur olla —, ja kui ta põe-
tud pea paistis ukse vahelt, hüüdsime kooris:

— Reetur!

Nüüd läks ta näost üleni punaseks ja see oli nagu
uus tõendus meie arvamisele. Ruttu istus ta oma
kohale pinki, nagu tahtes vältida tüli.

— Üks... kaks... kolm — reetur! kisasid poi-
sid tema selja taga.

Paul varjas kätega kõrva, et mitte kuulda poiste
kisa. Kuid siis kargas jälle väike Maasik ta ette ning
piuksus:

— Sa oled just samasugune reetur nagu su
vendki!

Äkki kargas Paul püsti. Ta rahmas oma suurte
rusikatega Maasiku poole, kuid see põikles väledalt
kõrvale. Kõik poisid naersid kooris, sest nüüd oli
Paul vihane ja äge. Ta seisib rusikas kätega oma
pingi juures ning põrnitses nagu tige pull meie otsa.

— Kas tahad kallale joosta? itsitati talle.

— Meie kolgime su läbi!

— Mii... pull... örr!

Ta nägi enda vastu suurt ülekaalu ja rahunes
pikkamisi. Kuid temas oli äkki nagu midagi purune-
nud. Ta ei kuulnud enam tähelepanelikult tundi
ega osanud vastata õpetaja küsimustele. Kõik poisid
tundsids sellest veidrat meelehead.

Teisel päeval ei tulnud Paul Vaas enam kooli.

— Ta ei julge näidata enam oma nägu, arvas
väike Maasik.

Möödus kogu nädal, kuid Pauli ei tulnud ikkagi
kooli. Keegi ei teadnud, kuhu ta oli kadunud. Klas-
sijuhataja saatis Maasiku, kes elunes samal tänaval,
Pauli koju järele pärima. Maasik koputas madalale
toauksele ja kellegi jäme hää l röögatas:

— Sisse!

Peaaegu ehmedes langes Maasik tuppa ja alles
tüki aja pärast suutis ta harjuda väikese ruumi
häämarusega.

— Kas Pauli pole kodus? küsis ta.

Isa klopsis laua juures saapaid ja mõmises
midagi vastuseks. Ta oli jälle purjus ja vihane,
sest nüüd oli putkanud minema ta abiline — Paul.
Alles ema käest sai Maasik teada, et Paul oli astunud
vabatahtlikult soomusrongile ning juba paari päeva
eest sõitnud väerindele.

Nõnda sai see lugu koolis teatavaks.

— Ta polnud süüdi arg, lausus nüüd suur
Hämälane nagu järele mõeldes.

Ja ka teised tundsids nüüd oma südameis pisut
ülekohtu-koormat. Kuid nad rahunesid siiski mõtte
juures, et Paul oli neid reetnud direktorile.

Möödusid mitmed kuud.

Meie vaprast väed sundisid vaenlase taganema.
Ja kooliski muutus kogu elu. Nüüd ei külmetatud
enam kütmata ruumes ja „mässamisele“ polnud
enam mõteldagi. Iga väikseimgi eksimus tõi karis-
tuse. Kõigi ümber tõmmati otsekuu distsipliini raud-
rõngas ja ainult vahetundidel jutustati veel vanast
heast ajast, millal võis pinkide all magada, „mäs-
sata“ ning igavate õppetundide ajal väljas sadamas
hulkuda.

Kuid ühel päeval toodi kooli saali puusärg. Seda
kandsid noored vabatahtlikud ja ta oli kaetud kuu-
seekstega. Kogu kool kogunes saali vaikselt leina-
pavusele esimese langenu puusärgi ümber. Ja see

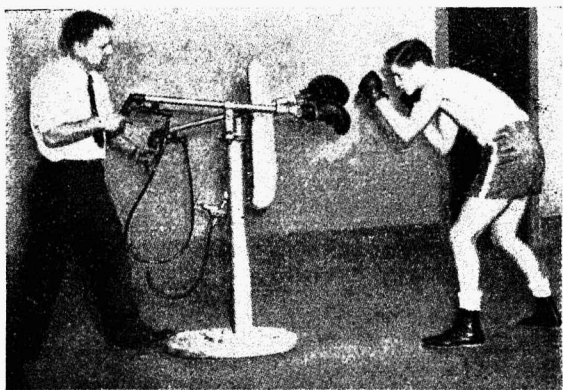
oli meie klassivend — Paul Vaas. Ta oli saanud ühes ägedas lahingus raskesti haavata. Veel viimse jõuga oli ta katsunud roomata neli kilomeetrit eemal asuvasse ambulantsi, kuid varises teel kokku.

Ning seal vaikselt leinateenistusel, kus meie südamed avanesid koraalide nukratest viisidest, tunnistas Kibbari-poiss üles oma süü. Ta oli katsunud pehmed oma karistust ning reetnud tookord kaassüüdlased.

Kõik lahkusid pisut rusutud meeleolus. Meid piinas südametunnistus ja kahetsus. Tundsime, et olime osalt süüdi: Pauli varases surmas, kihutades teda näitama oma julgust ning tõendama, et ta polnud samasugune argpüks nagu ta suurveli. Ja see pisike piinav südametunnistus pigistas meid alati hiljemgi, veel palju aastaid, kui nägime aktusesaali marmor-tahvlil Pauli nime ning selle all suuri kuldtähti:

VABADUSE JA KODUMAA EEST.

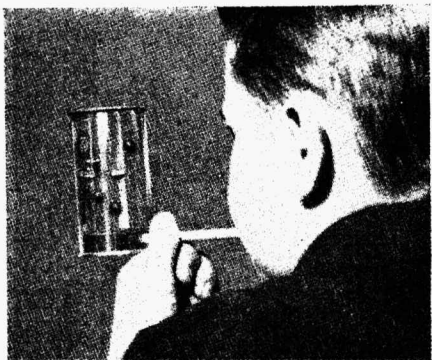
Mõnda laiaist maailmast

Poksija harjutamas treeningmasinaga. Tihendatud õhk tõukab kinnastatud rusikat vastase peale.

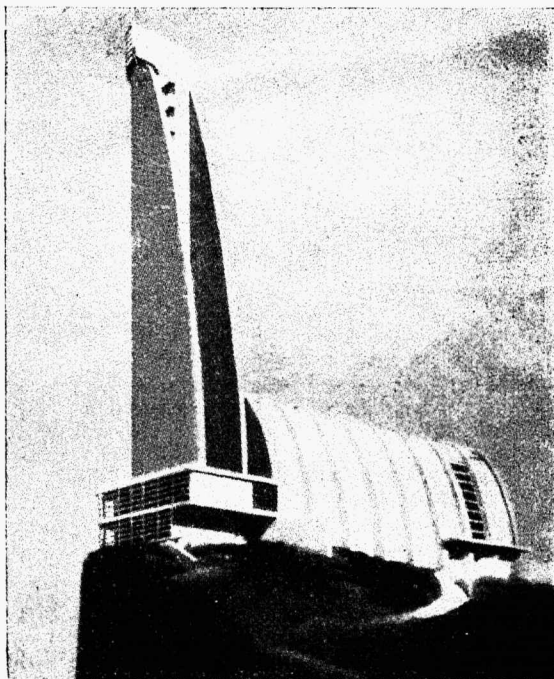
Mehaaniline poksija annab tugeva hoobi

Mehaaniliste rusikate taga olevad torud on täidetud tihendatud õhuga selle moodsa poksimismasina juures, millise äsja leiutas Frederick Westendorf. See masin on määratud poksijaile treenimiseks, et saada osavust hoopide jagamiseks ja endakaitseks. Mehhanismi kontrollib instruktor, kes kasutab selleks revolvrilaolisi päästikuid, et suunata mehaanilised rusikad inimesest vastasele.

Mäng lastele — proovib kopsude tugevust

Puhuda kolme sulgkerget palli torudesse, millised on kinnitatud läbipaistvasse silindrisse, selles seisneb uus lastemäng, milline on ilmunud nüüd turule Ameerikas. Nagu juuresoleval pildil näha, puhub mängija õnsasse silindritorusse, tekitades seega õhursurve, mis kannab pallid alt üles torudesse.

Tuleviku majaka mudel, mis tõi võistlusel auhinna Helmut Riehlile.

Majakas moderniseerub

Suur vahe on mineviku ümmarguse torni ja spiraalse trepiga majaka ja moodsa noolsirge majaka vahel, mida kujutab juuresolev pilt. Siiski säärane võiks olla tuleviku majakas arhitektide arvates, kes kuulusid New Yorgis Cooper-Ühingu poolt korraldatud äsjase võistluse žüriiliikmete hulka. Auhinna võitnud majaka kavand, mille autoriks oli Helmut Riehl Lõuna-Oranjest, näitab moodsat ehitist lihtsate, voolavate joontega ja tasapindadega, vähese või peaaegu üldse ilma igasuguse ilustusega. Majaka torn kahe kaarduva tugisamba vahel kerkib kõrgusse kahekordse vaatusplatvormi pealt, milline asub selle voolujoonelise, vaadikujulise ehitise ühes otsas.

Võrratu kaja

Šveitslane: „Meil Šveitsis on kusagil mägedes koht, kus kaja vastab alles kahe minuti pärast.“

Ameeriklane: „See pole midagi erilist. Los Angeleses astun ma igal õhtul kell 11 oma rõdule ja hüüan kõvasti: 'Tõuse üles, unimüts!' — ja igal hommikul täpselt kell 8 tuleb kaja tagasi ning äratab mu.“

VANDE VENNAD

Gunnar Gunnarssoni romaan

11. järg.

Näha Leifi võitlemas oli Haastenile lausa rõõmuks. Ta kinnitas, Leif olevat tõeliselt võitmatu, kuna ta end võitluses nii täielikult välja panevat, et koguni kõige tublimalgi vastasel tuleb alla vanduda tema tigeedale pealetungile. „Leifi ei langetata iialgi või olgu siis juhuks läbi — ainult nõravitsaga võiks seda poissi haavata,“ ütles Haasten. Ja seepärast ta kiindus Leifisse.

Edasi purjetas viikingilaevastik piki Iirimaa randa. Leif oli võlutud sellest iseäralikust maast, mida ta siin tundma õppis. Rahutu, alatasa vahelduv maastik oli tema hingele imepäraseks kosutuseks. Nii sageli, kui ta mõtles Iirimaad nüüd tundvat, avastas ta jälle igal sammul midagi uutset. Metsikud kivi-kõrved vahetusid viljakate tasandikkudega. Iirimaa haaras endasse kõike: lagedaid nõmmi, hämaraid metsi, kitsaid orulõhanguid, millede põhjas voolasid mustendavad jõed, heledaid liivikuid, süngeid kaljurünki, lamedate nõlvadega mäekünkaid, vaikivaid järvi, kohisevaid veejugasid. Peaaegu kõige hämmastavam aga oli valguse kiire vaheldumine. Iirimaa evis väga omapärast taevast, mis oli sama tujukas kui maa ise ja ruttavas vaheldumises pea sügavsinise avaruse, pea jällegi niiske pilvekihi üle maastiku laotas. Kuldast nüüdsama maastikku tulise päikesepaiste kiirgus, siis oli see juba pilgu aja pärast võimsate pilverüngaste varjus. Umbrus, mis alles äsja sõbralikuna naeratas, oli ühel hoobil muudetud, süнге ja ähvardav, täis kummalist viirastuslikkust — nii sügavat ja hajutamatu, mille taolist muidu tajutakse vaid unes.

Iirimaa inimesed olid nende maa ja selle valguse taolised. Metsikud mehed, kelle hinges segunesid mahedad unistused ägedate vihasööstidega. Mehed, kes võitlusse kogu oma hinge panid ja kellelki armu ega halastust ei oodanud. Nende viisakas vastutulelikkus, koguni vennalikkus sõbralikus läbikäimises oli ilmses vastuolus nende metsikusega taplustes ja toorusega langenud ja vangistatud vaenlaste vastu. Nad võisid end lõbustada vang'i kõhu lahtilõikamise ja puu külge kinnitamiseга, mille juures vang ümber puu kõndima sunnitud ise enesel sooled kehast välja keris. See oli suurte unistajate, lauljate ja sõdijate rahvas; neil olid mustad või punased juuksed ning nad esinesid vahelduvalt tulivihastena ja rahulikkudena.

Kuid peale selle rahvasoo kohtasid viikingid Iirimaa ka üht teist, veel metsikumat oma kommete ja pruukide poolest, kes kehal maalinguid kandis. Viikingeile näis olevat otse ime, et maailmas võis leiduda nii mitmekesiseid maid ja rahvaid.

Sel suvel vandevennad ja kolm Atle poega kaubitsesid ja rüüstasid Iirimaa ja Briti saartel laialt. Enamasti neil oli õnne, nad ostsid soodsalt ja müüsid kasulikult, said rohket sõjasaaki ja kaotasid vähe

inimesi. Seda kõike aga tänu nende juhi Haasteni mõistlikule mõõdukusele ja alati erkale valvsusele.

Kohe esmakordsel kasutamisel õnnestunud sõjakavalust — Holmsten ja Leif kahe kõige pisema laevaga röövile saata, kuna samal ajal suurem osa laevastikust vaenlase väge mujal kinni hoidis, kasutas Haasten nüüd sageli. Holmsten ja Leif ootasid neid retki võrdse vaimustusega. Ja kuna nad alati parimad sõjamehed endiga kaasa said, õnnestusid ka nende sõidud ning andsid rohket saaki.

Kord aga oleks neil säärasel retkel peaaegu halvasti läinud. Parajasti sellal, kui nad lahest välja purjetasid, kus nende laevad röövretke ajaks olid randunud, kohtasid nad rootslaste viikingilaevastikku, mis koosnes viiest arvuka meeskonnaga laevast. Rootslane silmitses nende laevu ja leidis, et võiks nii neid kui ka nende laadungit hästi tarvitada. Niisiis tõstis ta võitlusplagu ja purjetas nende poole. Leifil ja Holmstenil ei jäänud muud üle kui julgeda astuda võitlusse selle ülivõimsa vaenlasega. Putku panna polnud võimalik. Seepärast valmistusid nad lahinguks, alistuda polnud neil tahtmist. Enne siiski, kui võitlus oleks saanud alata, tulid teised laevad ühe maanina tagant nähtavale. Leif ja Holmsten olid kauemaks ära jäänud kui tavaliselt, see oli teinud Haasteni ja eriti Ingolfi rahutuks, nüüd tahtsid nad järele vaadata, mis nendega on juhtunud.

Kui rootslane nende laevu nägi ning märkas, et need olid suured ja arvukad, keeras ta kähku ringi ja aerutas kiiresti kaugemale. Haasten hakkas jälitama, aga tuul oli tujukas ja soikuv ning rootslasel õnnestus pääseda oma laevadega ühe uduviiru varju.

See juhtus, kui suvi hakkas juba lõpule jõudma. Viikingid olid kõik kodust kaasa võetud kauba ära müünud ja hankinud endale iga liiki võõraste maade kaupa. Polnud enam midagi, mille pärast oleks ta sunnud viibida. Pealegi hakkas nüüd meri vähehaaval ärkama oma suvisest unest. Laevade kiikumisest ja rullumisest võis märgata, et lained juba talve lähene mist ämäsivad. Laevad kandsid kõik rasket laadungit. Ja kuna need võitluslaevad olid, sobisid nad eriti sõiduks kuni hilise sügiseni.

Niisiis purjetasid viikingid koju, sedasama teed mööda, mida nad olid tulnud, koju üle mere, päeval kahvatu-heleda ja öösel tähtedest kirendava sügis-suvise taeva palge all. Nad jõudsid Norramaale esimeste koltunud lehtede languse ajaks.

Kojusõidul igatses Leif enda Helga järele lausa haigeks. Ta loendas päevi ja veetis uneta öid. Nüüd tundus talle, et ta temale selle suve jooksul üsnäisna lähedaseks oli saanud. Just see, et nad lahuse olid olnud ja teineteisest kaugel viibinud, näis neid nõnda olevat lähendanud. Leifi igatsus oli miskipärast ühendatud rusuva kartusega, mis talle endalegi

selge polnud. Kuid igatsus polnud seepärast vähem tuline.

Hisargavli juures lahkusid Atle pojad vandevendadest, tänasid vastastikku koos veedetud suve eest, leppisid kokku jälleenägemisele tuleval suvel, tühjen-dasid niimõnegi klaaspeetri tumedat veini üksteise terviseks ja vandusid igavest sõprust.

Ingolf ja Leif kutsusid Atle poegi koos niipal-jude meestega, nagu nad soovisid kaasa võtta, Goe-kuu esimeseks päevaks peole. Atle pojad olid nõus. Holmsten nimetas korraks va:mustuses Helga nime. See pani Leifi kikikõrvu kuulatama. Kuid ta ei avas-tanud Holmsteni jutust midagi muud peale selle, et too Helga peale mõtles. Sel õhtul heitis Leif ühe oda kaugele merre...

Siis lahkusid vandevennad Atle poegadest ja purjetasid oma rohke suvesaagiga kodu poole.

Neljas peatükk

Ühel ööl ärkas Helga ja kuulis aerulööke fjor-dil. Kähku rõivastus ta ning sammus alla maabu-mispaigale. Oli täiskuu, taevast aga täis tumedaid pil-verünkaid. Laevad eemal fjordi tumedal pinnal paist-sid tontlike varjudena.

Akki pani hirmusööst värisema Helga südame. Nood laevad seal liginesid läbi öö nii tasahilju. Aeru-lööki kõla kajas läbi vaikuse nii üksildasena. Oli ikka Leif seal? Ta loendas laevu ja ei saanud täit arvu. Kuid ta ei eraldanud neid pimeduses hästi. Kül-lap suuremad varjasid vähemaid. Kui tasakesi nad aerutasid! Kas ta ei peaks parem koju tagasi mi-nema ja voodisse pugema? Oleks ju kõige parem seal lamada, kui tuldak uudisega, et ta Leifi enam ialgi ei näe. Iialgi enam ei tõuseks ta siis üles.

Esimene laev sõudis varjust välja veepinda kul-davasse kuupaistesse. Helga arvas tundvat seda laeva. Kas polnud see Leifi lohepaat? Ta pingutas silmi, kuni need valusaks jäid ja pisaraid täis valgusid. Too laev seal näis nii tumedana ja ähmasena. Ta ei võinud tunda selle värvust ega kaju. Varjutaoli-sena liugles laev ligemale. Sulahõbedana piserdus vett aerulabidailt. Läbi taevast katvate pilverüngaste langes vihk kuupaistet rannale. Helga seisis nüüd kuupaistes ja miski tema hinges rahunes. Oli Leif seal? See oleks peaaegu mõõmatu õnn! Ent kuigi ta nüüd tuligi, ükskord ometi saabub päev, millal tema laev teda enam endaga koju ei too... Või tule-vad tema mehed kord ühel talvapäeval ja toovad ta koju kanderamill, vere tilkudes lumme... Kord ometi peab ju sündima see, et Leifi enam maakama-ral pole!... Siis tahaks ta surra. Ta seisis seal selge kuupaiste helendavast valgusest üle kallatuna ja andus sellele mõttele viimse juuksekarvani oma peas. Tema hing ühendas end kindlalt Leifiga — eluks ja surmaks.

Kui laevad olid juba üsna lähedale jõudnud, tõmbus ta paadikuuri varju. Ta tahtis näha, kas Leif oli tulnud, enne kui keegi teine sellest talle teataks. Kiiresti liginesid laevad, tõugatud hoogsalt ja taktikindlaist aerulöökidest. Ja — esimesena tuli Leifi lohelaev. Raskena liugles see ühetasaselt üle vai-kiva veepeegli. Ning seal — seal sillal seisis Leif! Ah, Leif, minu Leif!

Helga silmad täitusid õnnepisarast. Siis aga kuivatas ta põsed. Vaata aga, kuidas Leif kiirustas! Küllap ta tahtis olla esimene maabumisel. Helga kuulis, millist pinget kostis Leifi hääles, kui ta käs-kis aerud sisse tõmmata. Leif oli täis kannatamatust. Tema liigutused olid nii tormakad ja läbematud. Meestele käsklusi andes muutus tema toon teravaks. Ta ei suutnud enam oodata; Leif ei suutnud ju ial oodata viimset silmapilku. Leif, oo, Leif! Ta ju ei aimanud, et Helga siinsamas seisis!

Helga jääb vaikselt oma peidukohta ega astu

maabujatele vastu. Ta näeb mehi askeldamas poots-haakidega ja maabumissilda laevalt kaile lükatavat. Ta näeb parajasti ühe mehe varju, kes kannatamatult maale hüppab. Ja seal tuleb Leif joostes. Kuidas see ometi on just täpselt tema moodi!

On Leif peaaegu temani jõudnud, astub ta te-male vaikselt vastu. Leif võpatab, peatub ja seisab ning kogu tema rutt on äkki kadunud.

„Kas ei võinud sa mind siis näha?“ küsis Helga naeratusega, milles on värinat. Ta hääli kõlab nii õnnelikuna ja rikkana. Aeglaselt astub ta tema poole.

Leif ei suuda vastata, tal puuduvad sõnad. Ta vaid seisab seal ja on täiesti tumm. Ta ei suuda end koguda, et teist suudelda. Helga astub aeglaselt tema juurde ja paneb käed ümber ta kaela.

Leif tahaks midagi ütelda, aga tal on pisarad kurgus. Ta hakkab nuuksuma. Helga naeratab ja suudleb teda tulisemalt. Too kartmatu viiking on ju vaid pikk armetu poisivolask — ja nutab! Ta surub Helga abitu agarusega oma rinnale ning pisarad voolavad tal üle tedrefänniliste, pruunistunud põskede. Helga pöördub tema kaenlas ettevaatlikult. Leif mõt-leb, et ta tahab ära minna, ja laseb ta lahti. Tema aga ei taha ära, ta tahtis vaid ümber pöörduda, et käsikäes edasi sammuda. Ta ei taha, et inimesed neid näeksid. Ta viib tema eemale, ta tahab teda üksipäinis enesele, nüüd, pärast nii pikka lahus veede-tud suve. Leif teeb tema tahtmist mööda. Ta on unustanud kõik muu peale selle, et ta jälle Helga juures on. Nad ei kõnelegi palju. Vahtetatakse vaid paar kärsitut küsimust ning tasast kiiret vastust. Neil pole nüüd aega pikemaks jutuks. Nende vahel valitseb vaikimine. Vaikimine, mis on hea ning õn-nestav. Sest Leifil on Helga ja Helgal jälle Leif.

Õu aga kihab elavast askeldamisest. Hommik leiab selle täidetuna hulgast meestest ja naistest, kes läbisege: räägivad, üksksteist suudlevad või vaid kohme-tunult õnnelikke pilke vahetavad; seal kihab kari mitmesuguses vanuses laps: edasi-tagasi keksides ja ajuti koguni väikeseks kisklemiseks erutudes; seal tassivad mehed koormaid laevadelt majja ning sam-muvad jõukude kaupa rõõmsasti lobisedes jälle ran-nale tagasi.

Ingolf käib nende keskel siia ja sinna ning hoolit-seb selle eest, et igaihe töö korralikult tehtaks. Laevad tuleb tühendada ja kaubad majja kanda. On kõige õigem, et seda tehakse nüüd kohe. Sel aasta-ajal ei võ: ju usaldada merd ja ilmastikku. Ingolf on rahulik oma õnnetundes koju tagsijõudmise puhul. Täna ta lödvendab veidi: neid ohje, mida ta midu iga töö man üsna pingul hoiab. Ta annab meestele aega tervitustevahetamiseks ning koguni mõningaks jutlemisekski. Siiski ei lähe mees, kui ta lubatud aja on mööda lasknud, oma algatusel töö juurde tagasi; siis hõikab Ingolf teda sõbralikult nimepidi, üksnes äratub teda mõttest, rohkem pole vaja. Töö laabub meeste käes jõudsasti. Nad tahavad sellega valmi:s saada nii kähku kui võimalik. Ingolf on ju neile lubanud paaripäevase puhkuse, niipea kui kogu laa-dung katuse alla ja aiaedasse saab.

Nüüd astub Örn õuele. Üsna küürus ja vana on ta ning põrnitseb silmi kissitades eredasse hom-mikuvalgusse. Ta haigutab säärase ägedusega, et kon-did tema halli habeme all ragisevad, ja ta kiirustab oma liigutusi jaheda sügiseõhu käes lödisedes. Vanadus on tema nüüd ometi kätte saanud ning kumer-dab ikka ja ikka enam tema selga ning kangestab konte.

Märganud teda, ruttab Ingolf tema poole. Nüüd, millal ta teda pärast kuudepikkust lahusolemist jälle näeb, avanevad äkki tema silmad nägemaks, kui vanaks ja jõuetuks ta isa ometi on jäänud, ning teda haarab soe kaastunne. Mööda minnes sosistab ta ühele mehele midagi kõrva. Too naeratab, noo-gutab ja jookseb kähku laevade poole. Siis astub Ingolf isa juurde ja tervitab teda aupakliku armas-tusvärsusega.

Vanasaks aga muutub niipaljust sõbralikkusest kohe valvsaks. Vanadus teeb umbusklikuks. Ta on tusane ja napsionaline. Nõnda vastab ta poja tervitusele võrdlemisi alandavalt ning kiirustab küsima igasugust asjalikku. „Tõid sa ka kõik laevad koju tagasi? Kui palju sa lasksid end tüssata? Mitu meest sa kaotasid? Millestki kuulsusrikkast pole sul küll vist jutustada, ega?“ Tema hää lölöb nii imelikult, see on peeneks ja kriiskavaks muutunud, leiab Ingolf. Ja on poeg vastanud, kordab vana ikka uuesti neid-samu küsimusi. Ingolf peab valjemini kõnelema. Ja et ta oma kõnet nõnda muutma peab, tundub talle äkki piinlikuna ning ebamugavana. Örn tajub seda muutust oma poja olemises ja kisendab: „Jah, ma kuulen nüüd halvasti, eriti ühe kõrvaga. Aga Rodmaril on asi veelgi pahemini läinud!“ lisandab ta elavalt ja kahjuröömsalt. „Ta on pimedaks jäänud!“ Örn peaaegu hirnub naerust. „Noh, kas see pole hullem, mis!“

Isa naer ei taha Ingolfile hästi meeldida. Seal äkki jääb Örn keset oma lõbusust vaikseks. Ta pilk sattus laevade poole, tema silmad vajusid pärani ja vaade tardus. Siis äkki hakkab ta loendama, ühtlasi oma konksus sõrmega viidates: „Üks, kaks, kolm...“ Kui ta on jõudnud kahekümneni, katkestab ta ning küsib Ingolfilt hääle röömsalt elavnes: „Kui palju neid siis lõpuks on?“

Ingolf naeratab. „Palju,“ vastab ta rahuldatuna. „Ma ei tahtnud, et sul millalgi veinist puudu tuleks, isa.“

Maabumispaiga poolt ligineb õuele pikk rida mehi ja igaüks nendest veeretab enda ees vaati.

Otsekui oleks ta seda kuulnud, tatsab sel hetkel Rodmar uksest välja, ta toetab end kahe kepiga ning astub ettevaatlikult ja kobades.

Örn pöördub tema poole ning hüüab valjusti ja erutatult: „Hei, onupoeg, parajasti voorib pikk rida vaate õuele, täis frankide maa punast veini!“

„Ah, need silmad!“ vastab Rodmar väriseva, viletsa häälega. „Seda oleksin ma veel tahtnud näha! Ära ometi nõnda karju, et ma vähemalt kuuleksin, kuidas see vaatides loksuh!“

Örnis on ärganud suur rahutus. Ta tammub ühelt jalalt teisele ega või paigal püsida, oma konksus sõrmedega haarab ta Ingolfi mantlist, tõmbab ta enese manu kummargile ja annab tema otsaesisele laksuva suudluse. Siis komberdab ta kangejalgselt onupoeg Rodmari juurde ja patsutab sellele õlale. „Jah, mina ei kuule enam midagi ja sina, onupoeg, ei näe enam midagi, tänaigem siis Odinit, et me mõlemad ometi veel midagi maitsta saame. Kas sa ei tunne kurku kuivavat, kuna säärane laadung veini sinust mööda voorib? Ma ütlen, minu suu jookseb vett otsekui mahlakask kevadel!“

Ei kestnud kaua, kui mõlemad vanad onupojad külg külje kõrval oma auistmeil istusid ning esimesi peekritäisi maitseid frankide maa punasest veinist, mida nad kogu suve olid oodanud. Nad lüripisid seda, võttes nii suured lonksud, kui suutsid, ja matsutasid mõnususelt.

„Maitseb vein sulle?“ küsis kahe lonksu vahel Örn.

Vaevu jättis Rodmar endale aega vastamiseks. „Maitseb ju hea,“ ütles ta ning jõi, „aga kahjuks ei näe ma värvi.“

„Noh, siis tilguta endale paar tilka silma, onupoeg!“ soovitas Örn ning naeris täiest kõrist.

Nõnda nad istusid ning olid kogu päeva väga rahul. Ammu enne päikeseloojakut nad juba magasid ja norskasid valjusti.

Alles vastu õhtut leidis Ingolf viimaks Leifi ja Helga. Ingolf haaras Helga oma embusse ja suudles teda leebe õrnusega. „Noh, õeke, röömustusid sa ka kõigi kingituste üle?“ küsis ta naeratades.

Suuri silmi vaatas Helga tema ja seejärel Leifi otsa. Ta naeratas mõistmatult ja veidi ebakindlana. Leifi silmad muutusid hoopis nukraks. „Selle

olin ma täiesti unustanud,“ kogeles ta kohmetult ja punastades.

Seepeale sai Ingolf südamest naerda.

Helga aga võttis Leifi ümbert kinni ning suudles teda hellasti venna ees lausa avalikult.

Viies peatükk

Vanaks Ölmodiks nimetati üht viikingipealikut, Horda-Kaare poega. Ta oli Leifi sugulane. Ölmodi armastasid kõik. Ta oli tark mees, rahulik ja täis ettenägelikkust, rüütellik võitleja, kangelane, keda imetleti. Keegi ei aianud, et Ölmod oma välise rahu ja kindluse kilbi varjus suurt sisemist rahutust peitis.

Vana Ölmod kuulas meeleldi iseoma kõnet, ta rääkis palju ja tema sõnad kõlasid mahedatena. Ent saejuures ei kinkinud ta oma usaldust kergekäelselt. Igaüks mõtles tundvat Ölmodi hinge, ometi ei tundnud seda keegi. Vana Ölmod jäi harva pikemaks ajaks paigale. Suviti oli ta viikingisõidul, talviti aga sagedatel külastusmatkadel. Tal oli arvutult sõpru; ja kuhu ta ilmus, sinna tõi ta endaga ka röömsa meeleolu.

Ölmod pidas Leifist suurt lugu. Leifi olemus sarnanes tema enese omaga — säärasena, nagu ta seda oma sisemuses varjas. Ölmodile meeldis aga, et Leifil vähimattki aimu polnud sellest, millist sõpra ta tema näol evis. Ta koguni soovis, et Leif enne mini vastupidist usuks. Ölmod kõnetas teda harva, ei toonud millalgi tema jaoks kingitusi kaasa ega ilmutanud talle ka mingil muul viisil oma poolehoidu ja sõbralikkust. Kuid salamahti pidas ta oma nõbu hästi silmas ning oli peenusteni teadlik kõigest, mis temaga sündis.

Sel talvel Ölmod tuli külla jarl Atle juurde Gaularisse. Sellega ta lunastas ammu aja eest antud lubaduse. Ta teadis, et Leif ja Ingolf olid möödunud suvel Atle poegadega viikingisõidul olnud. Äkki oli talle meenunud, et ta Atle poegi alles õige vähe tundis. Seepärast siis jälgis ta Gaularis viibides kolme Atle poega koguni nii hoolikalt, et ta Härsteni ja Holmsteni omavahelist juttu pealt kuulama sattus, mis küll kellegi teise kõrvadele polnud määratud. Nad rääkisid Helgast ja Leifist.

„Nagu ma kuulen, on Helga ja Leifi vahekorid äärmiselt südamlilik,“ algas Härsten.

„Ma ei tahaks seda hästi uskuda,“ arvas Holmsten.

„Noh, naiste maitse on sageli imelik,“ jäi Härsten oma arvamusel juurde. „Nägid sa üldse, vennas, kuidas Leif Hisargavli juures oma oda merre heitis?“

„Miks ei jutustanud sa mulle seda varem?“

„Kuna mulle alles nüüd pähe tuli, et Leif arvata-vasti mõnd tegu kahetses, mis ta selle odaga kord oli toimetanud.“

„Mina ei tahaks Leifile küll põhjust anda veelgi mõnest relvast vabanemiseks,“ ütles Holmsten ja tema hää lölöb tumedalt. „Minu meele järgi oleks pigem selle eest hoolitseda, et tal veel kõiki oma sõjariistu tarvis tuleks.“

Ölmod oli küllalt kuulnud. Nüüd oli tal Leifi sõpradest selge pilt. Lühikest aega pärast seda, kui ta toda kõnelust oli kuulatanud, lahkus ta Gaularist ning sõitis Öрни poole.

Örn ja vandevennad võtsid Ölmodi lahkesti vastu. Oli see nädala nende juures peatunud, seadis ta end minekule. Enne jumalagajättu aga ajas ta Ingolfiga maha omavahelise jutu. „Ära pane pahaks, et ma end sinu asjadesse segan, Ingolf. Vanadus teeb lobisejaks. Tahtsin sulle meelde tuletada, et Atle pojad, keda teie, vandevennad, sel talvel peole olete kutsunud, on tähtsad pealikud ja et seepärast oleks kohane neile niisugust austust avaldada kui vaid võimalik, näiteks sellegagi, et te niipalju sõpru ja sugulasi peole kutsute, kui iganes suudate.“

Ingolf vaikis Ölmodi sõnu kuuldes ja vaatas talle uurivalts otsa. Ölmod vastas tema pilgule väga rahuliku ja paljuütleva naeratusega. Äkki selgus Ingolfile, et

ta Ölmodis enamat kui vaid tavalist pidukülast võis näha. „Sa tuled Gaularist?“ küsis ta tasa ning mõtlikult. „Ja annad mulle säärast nõu?“

„Võta seda arvesse,“ vastas Ölmod nii kindlal häälel, et oli võimatu kahelda tema sõnade tõsisesuses. Kohe pärast seda tähendas ta otsekui muuseas: „Haasten on ju vaid üks Atle poegadest.“

„Oled sa Leifiga sellest rääkinud?“ küsis Ingolf. Vana Ölmod naeratas. „Ma tunnen oma nõbu Leifi, Ingolf; ja ma tunnen sind.“

Ingolf andis Ölmodile lahkumisel väärtusliku kingituse ja saatis teda veel tüki maad. —

Goe-kuu esimesel päeval tulid Atle pojad suure saatjaskonnaga Örne poole. Ingolf oli talitanud Vana Ölmodi nõu järgi ja kutsunud peole oma ning Leifi sõpru ligidalt ja kaugel.

Kui Haasten seda märkas, ütles ta naeratahes Ingolfile: „Nii rahvarikkalt ei võta oma sõpru vastu meiegi, Atle pojad.“

Ingolf vaatas talle otsa ning vastas tõsiselt: „Oma sõprade austamises pole millalgi võimalik liialdada, Haasten!“

Haasten jäi vaikseks ja mõtlikuks. Tahtmatult vaatas ta ringi oma vendade järele. Need rääkisid tasa teineteisega. Miski nende hoiangus tegi Haasteni rahutuks. Ta nägi selgesti, et ka Ingolf tema vendi silmas pidas.

Härsten ja Holmsten olid teistest eemaldunud. „Nii suurejooneliselt pole vandevennad meid veel kunagi vastu võtnud,“ ütles Härsten naeratahes. „Midagi peitub selle taga.“

„See imestaks mind,“ vastas Holmsten, „kui Ölmod siin ei käinud. Kuhu siirdus ta Gaularist? Mulle tundub ka, nagu olnuks ta lahkumisel veidi teissugune kui tulles.“

„Mida võis Ölmod vandevendadele teatada?“ küsis Härsten mõtlikult.

„Võib-olla kuulis ta midagi meie juures olles,“ vastas Holmsten kuivalt.

„Ja mida tahad sa teha?“

„Seda ma veel ei tea... Kuid Leif peab kord veel puudust tundma sellest odast, mille ta Hisar-gavli juures vette viskas!“

Örn muutus teiseks inimeseks, kui küllalised majas olid. Ta elavnes ning sai uuesti nooreks. Ta ei joonud enam lonkshaaval, vaid ühtsoodu järjest ja kandis seejuures hästi. Örn võis veel väärikusega auistmel hiilata ja piduperemeest mängida.

Rodmar seevastu eelistas voodisse jääda, kui oli midagi ebatavalist teoksil. Ta oli haige rahutusest, mida nii paljude häälte vadin tema pimedate silmade hämarusse kandis. Kui ta ei võinud rahus vaikselt Örne kõrval istuda, jäi ta parem üksi oma veiniga.

Örn pakkus Haasteniile aukoha enda kõrvale. Nende ümber kogunesid tema kutse peale teised Atle pojad, vandevennad ja edasi muud küllalised, vastavalt seisusele ja vanusele. Kui lõpuks kõik istusid, oli saal viimse kohani tulvil.

Örn pidas palju säärastest söömapiidudest. Pidusaalis ta etendas meelsasti pealiku osa. Ei antud armu toidule ega mõdule. Sügav rahuldustunne asus temasse, kui ta nägi rahvast nõnda söövat ja joovat ning lõbusasti vestlevat. Tema tuju tõusis ja äratas ellu osakese tema kunagisest väärikusest.

Röömsalt särises tuli pliidiraudade all. Olid küllalised kõhu täis söönud, kanti astjad ja puukausid laualt ära. Algas jooming. Maja noorimad ja kauneimad naised kõndisid pidurõivastises läbi saali ja kallased õlut. Ka Helga oli nende hulgas, tema kallas aukohal-istujaile.

Holmsteni pilk jälgis teda igal sammul. Nii avalikult polnud ta veel millalgi ilmutanud, et Helga talle meeldis.

Ka Helga pidi märkama seda pilku, mis temalt hetkekski ei lahkunud. See täitis teda hirmuga. Kõige parema meelega ta oleks saalist hoopis eemaldunud,

aga ta ei tahtnud samuti Leifi silmist kaotada. Leif istus seal kokkusuurutud huulil ja süngel pilgul ning maitseks õlut vaid tagasihoidlikult. See polnud Leifi tavaline viis. Üldiselt jõi ta enamini liiga palju. Vaid harva kohtas Helga tema pilku. Ta ei vastanud tema naeratusele. Helga kõndis ringi ängistavas hirmus. Ta vältis piinlikult Holmsteni otsa vaatamist ja temale vastu naeratamist, kui ta temale õlut kallas. Holmsten näitas, nagu ei märkaks ta seda. Ikka sama soojalt helkis tema pilk, ikka sama kannatlikult jälgis see Helgat samm-sammult.

Örn jõi kordamööda kõigi jumalate terviseks. Kui ta luulejumala Bragini oli jõudnud, tõusis Holmsten ja koputas vastu oma joogisarve.

„On vaprate meeste kombeks teha Bragi terviseks joomise puhul töotusi,“ ütles ta valjusti ja reipalt. „Seepärast tahan ma pühaliku vande anda, millele ma teid, lugupeetavad mehed vein ümberingi, tunnustajateks palun olla.“ Holmsten väikis ja vaatas ümber.

Ta kohtas oma venna Haasteni hoiatavat pilku. Ta nägi Leifi langetatud pead ja tema näol lasuvat tõsidust. Ta nägi Ingolfi otsekui tardunud ilmet rahulikus ootuses. Ta nägi Helgat, kuidas see hirmununa ja ebakindlana seisatas ning Leifi poole vaatas.

Holmsten naeratas. Viivuks peatus tema tuline pilk Helgal, otsekui lootes teda vangistada silmadega. Siis tõstis ta joogisarve ning lausus valjusti: „Selle Bragile määratud sarve juures ma töotan naituda Helgaga, Örne tütreaga, või üldse mitte ühegi naisega maailmas!“

Saali tekkis vaikus. Helga seisis otsekui tardunult. Ta vaatas üksikülmi Leifi peale. Ta nägi verd tõusvat tema põskedesse, nägi, kuidas tema sõrmed väriseses ümber joogisarve klammerdusid. Kui ta mõistis, et Leifil õnnestub enese üle valitsemist säilitada, lahkus ta vaikselt saalist. Ta oli väga kahvatu.

Haasten hüppas, kui Holmsten oli oma töötuse lausunud, oma kohalt püsti, istus aga uuesti maha ja ei lausunud musta ega valget. Ingolf istus naeratahes, aga tema sinistes silmades sähvasid välgud. Örn naeratas Holmstenile heatahtlikult ja Härsten naeris lõbusasti.

Viimaks tõstis Leif pead. Tema muidu nii rõõmsad silmad peegeldasid nüüd teravust ja vaenlikkust. Ta vaatas aeglaselt ringi, eraldi iga Atle poja ning viimaks hetke ka oma vandevenna Ingolfi otsa, otsekui hindaks ta neist igaüht eraldi. Ta näis tõesti säärasena, nagu ei kardaks ta isegi üksi kõiki kolme kohata, kui see tarvilikuks osutuks. Örne austas ta vaid lühida ja vähehooliva pilguga.

Holmstenile oli selge mõju, mida tema sõnad igaühes olid tekitanud, kellesse aga asi puutus. Ent ta ei lasknud end eksitada ning jätkas endiselt reipal toonil: „Mina algatasin mängu. Nüüd on küll kord sinu käes, sõber Ingolf!“

Ingolf ei teinud nägugi, nagu tahaks ta püsti tõusta. Ta pöördus Haasteni poole ja ütles rahulikult ning kindlal häälel, mida igaüks kogu saalis võis kuulda: „Mulle näib, et nüüd Haasten järgmine on. See tema on meie juht ja ka kõige targem meie kõikide hulgas.“

Haasten tõusis aeglaselt püsti. Ta ei leidnud kohe kohaseid sõnu, vaid seisis veidi aega vaikides ja enda ette põrnitsedes. Saalis valitses ootusest täidetud vaikus. Kui Haasten siis viimaks kõneles, oli tema hääle rahulik ja kurb: „Sellega ma annan vande,“ ütles ta, „et ma õiglaselt ja erapooletult otsustan, kui minult kord otsuseandmist nõutakse.“ Nõnda lausunud, istus ta raske südamega uuesti oma tugitoolile.

Holmsten sõnas ägedalt: „Sinu segane töötus ei näi mulle küll tõendavat, nagu oleksid sa kõige targem meie kõikide hulgas! Mis teed sa siis, kui pead langetama otsuse, kuna ühel pool seisavad su sõbrad ja teisel su vaenlased?“

TALV ÕUES

„Seeüle ma juba otsustan ise,“ vastas Haasten karmilt ja keelduvalt.

Nüüd tõusis Ingolf püsti. Ta ei naeratanud enam. Tema pilk oli tõsine, hääli rahulik ja kindel: „Selle Bragile määratud sarve juures ma vannun, et ma oma pärandit ial kellegi teisega ei jaota kui üksnes oma vandevenna Leifiga. Seda teadku pealikud ja kõik head inimesed, kes siin saalis viibivad.“

Kui Örn seda töotust kuulis, tõusis ta teatava raskusega oma kohalt. Ta näis äkki väga vanana. Pilk, mille ta Ingolfile heitis, polnud just mahe. Vaikides ja süngena väljus ta saalist.

Kui Ingolf tõusis, oli Leif vaate langetanud. Kui ta tema töotust kuulis, vaatas ta üles. Vandevendade silmad kohtusid kindla, tõsise pilguga.

Holmsten oli ikka veel äge. „Sellest vandest ei saa ma aru!“ ütles ta ja naeris.

„Seda pole tõesti raske talbata,“ vastas Haasten teravalt. „Ingolf tahab, et tema öde abielluks Leifi ja mitte kellegi teisega.“

Holmsten irvitas kahtlevalt ja vaatas Leifile välja-kutsuvalt otsa.

Leif tõusis tormakalt ning kohmakalt ja sirutas end püsti. „Ja mina annan vande,“ lausus ta häälega, mis värises tagasihoitud kirglikkusest ja sisemisest liigutusest, „tõestada, et mina oma isadest ning teistest vapratest meestest oma suguvõsa hulgas milleski taha ei jää.“

„Noh, seda töotust on sul raske pidada!“ hüüdis Härsten. „Või oled sa unustanud, et sinu vanaisa pidi Telemargist lahkuma otsekui kurjategija?“

Leif kohtas Ingolfi pilku ja taltsutas end.

Ingolf tõusis aeglaselt. Ta näis sama rahulikuna kui ennegi. Kuid kes teda lähemalt tundis, võis näha, et ta oli nüüd vihane. Ta pöördus Haasteni poole. „Kui ma teid, Atle poegi, sellele peole palusin, olin ma usus, et olete minu ja mu vandevenna Leifi ausad sõbrad. Kuid sellest, mis siin täna õhtul on sündinud, ja nüüdnestki siin lausunud sõnast näen ma selgesti, et olen eksinud — mitte sinus, Haasten, aga ometi sinu vendades. Holmsten on avaldanud minu majale kaheldavat austust. Kogu tema hoiangus pole kübetki poolehoidu meie, vandevendade, vastu ega midagi, mille pärast ma teda endale õemeheks sooviks:in — ka kui sellele midu midagi teel ees ei seisaks. Ja Härsten on siin, selles saalis, laimanud minu suguvõsa. Sind, Haasten, on mul rõõm näha ses paigas, kus sa täna viibid minu sõbrana ja pidukülalisena. Su vendi aga ma ei saa paluda kauemaks jääda. Vaid keset sõprade ringi tahan ma selle peo lõpetada.“

Härsten ja Holmsten olid oma kohalt püsti karanud. Ka Haasten tõusis. „Minul polnud mingit osa selles, mis siin täna juhtus, ja ma ei saanud seda takistada,“ ütles ta rahulikult ning tema hääli kõlas kurvana. „Muidu poleks seda küll sündinud. Kuid ma ei või jääda siia su külalisena, Ingolf, kui sa mu vennad üle läve saadad. Meie, Atle pojad, oleme seni ikka koos tulnud ja koos läinud.“ Oli ta nõnda rääkinud, lahkus ta vaikselt saalist koos oma kahe venna ja kogu nende saatjaskonnaga. Keegi ei läinud neid saatma.

Olid nad teele asunud, aetas Ingolf vahipostid välja. Ta tahtis olla ette valmistatud kõigi võimalike üllatuste vastu kolme Atle poja poolt. Talle oli nüüd selgeks saanud, et Haasteniil oma vendade üle enam seda võimu polnud, mis varemalt.

Ingolfi süda oli raske. Nüüd oli juhtunud see, mida ta juba ammu oli kartnud. Siiski oli kokkupõrge Atle poegadega teisiti tulnud, kui ta seda endale oli kujutlenud. Ta oli ikka arvanud, et Leif võitluse algatab, mitte aga seda, et ta vaid selle ilmsüütaks põhjuseks osutub, nagu nüüd juhtus. Leif oli teda oma karmilt valitsetud käitumisega üllatanud. Nüüd teadis ta: Leifis evis ta venda, kelle truudus oli murdmatu. Ingolf taipas hästi, et see Leifil esimene kord polnud end Atle poegade ees tema pärast taltsutada. Seetõttu ta ei tahtnud ka Leifi millalgi hätta jätta. Ta tahtis tema kõrval seista, olgu vastane kestahe. Ja kui see nõnda peaks olema, isegi Haasteni vastu!

Oma üllatuseks leidis Ingolf, et ta nüüd, millal see kokkupõrge möödus oli, Atle poegadest eemaldumise üle õieti mingit kahetsust ei tundnud. Tal oli oma vandevend. Tal oli nüüd küll vaid üksainus mees kaaslaseks, aga see oli ka säärane, kellele võis toetuda, seda ta teadis. Ja ta tundis end rikkamana kui enne.

Kuues peatükk

Tükil ajal pärast enneaegselt katkestatud pidu ei kõnelnud Örn ühegi hingega. Tema nagu oli pilves. Ta sarnanes tigeada sõnniga. Ingolf oli tema silmis paljas õhk. Püüdis poeg temaga juttu teha, siis ei kinkinud temale suuremat tähelepanu kui juhuslikule tuulehõngule. Isegi pimedas Rodmari katted oma onupoega kõnetada jäid asjatuks.

Rodmari meelest oli maailm nüüd üpris kummaline. Kas ei kuulnud Örn enam üldse midagi, mis ta temale rääkis? Oli ta jäänud täiesti kurdiks ning peale selle võib-olla veel tummaks? Ta loobus seeüle pead mürdmast, ta ei hoolinud enam seesugusest vaevanägemisest. Talle jäi ju veel võimalus lesima jääda ning veini voodisse lasta kanda. Rodmar tõmbus veel sügavamini end ümbritsevasse pimedusse ning jõi uimastuse ja unustuseni.

Oli Örn küllalt kaua oma suures vihas üksi ringi käinud, muutus see talle endalegi igavaks. Tusatsemine polnud kasulik ka tema joobumusele. Vein ei kinkinud talle säärast õndsustunnet kui tavaliselt. Ta kaalutles asja igakülgsest ning leidis viimaks lahenduse, mis talle tundus ühel ajal täismehelikuna ja vähem tülikana.

Ta laskis kutsuda Ingolfi. „Saan väga hästi aru,“ algas ta järsult, kuid mitte ebasõbralikult, „et sa Atle poegadele naljalt alla vanduda ei taha. Ma olen nüüd endale asja selgeks teinud ja nõustun sinuga, et Holmsteni viis Helgat kosida oli üsna väljakutsuv. Ta ei võinud ju teada, kas Helga mitte juba mõnele teisele polnud lubatud ja kas ta sellega meie kavatsustele vastu ei astu. Ma leian ka, et sa talle hästi vastasid, nõnda nagu see ehtsa pealiku kohane. Meie suguvõsas antakse oma tütreid vaid säärastratele meestele, kes meile meeldivad. Meie ei tarvitse hoolida sugulaseks saamisest mõne jarli pojaga. Mul oli heameel näha, et sa ei pelga seljapööramist isegi säärastratele meestele, nagu on Atle pojad. Tunnistan, et ma alles veidi aja eest mõtlesin, et Atle poegadega sugulusse astumine meie suguvõsale suureks auks oleks. Kuid nüüd ma näen, et pole sugugi vähemaks auks nii tähtsate inimestega sugulaseks saamisest keelduda. Sellest võib igauks näha, et meie endast põrmugi vähem ei pea kui mõnest jarlist. Sa oled arukas jõmpsi:kas, mu poiss. — Võid minna!“

Ammu polnud Örn oma pojaga nõnda soojalt kõnelnud. Ingolf tundis suurt kergendust. Isa suhtumine oli teda enam rusunud, kui ta ise enesele tah-tis tunnistada.

Pärast oma kõnelust Ingolfiga läks Örn Rodmari juurde. Ja Rodmar märkas, et tema onupoeg polnud ei tummaks ega ka lausa kurdiks jäänud. Jälle algas kahele vanale onupojale kuldne aeg. Nad jõid tublisti punast veini ning lärmasid ja praa-lisid veel hüllemini kui enne. Atle poegade ja nende omade vahel puhkenud vaen sai neile rohkete naljatuste allikaks. Isegi Leifi vastu nad muutusid jälle armuliseks ning kuulasid meelsasti tema mitmesugustest tempudest mullusuvisel viikingisõidul. Leif oli ju pisut lodev nooruk, aga ikkagi mees. Teda pojaks või väimeheks pidada polnud mingil kombel häbiks. Ta oli mõnegi mehe pea võrra lühemaks teinud ja Holmsteni võlgnes talle oma elu päästmise. Kas polnud see tõenduseks, et isegi armetulimast päevavargast midagi võis saada, kui vaid leidis kohaseid inimesi, keda ta võis eeskujuks võtta!

Leif oli küllalt julm, et nende kiitusele mitte suuremat tähelepanu omistada kui nende varamaegsele laitu-tele. Seda aga ei pannud nad suuremeelselt tähele. Nad vabandasid teda meeleldi sellega, et nooruse austusepuudus vanade vastu on ju tavaline nähtus. —

Kui nüüd aeg jälle kevadesse kaldus, hakkas Leifis pulbitsema vana rahutus. Ta muutus ärevaks ja tavatses vahetada kaugustesse. Ühel päeval ta läks alla paadikuuride juurde oma laeva järele vaatama. Seal tuli tal äkki meelde, et Ingolf sel kevadtalvel enam sugugi suviseks viikingisõiduks tarviliku vahetuskauba eest polnud hoolitsenud. Ei olnud Ingolfi moodi midagi säärast lihtsalt unustada! Ta otsis kohe oma vandevenna üles ja päris aru.

Ingolf vaatles teda uurivalt, kuna ta rääkis. Kui Leif siis vaikus, ütles ta rahulikult ja otsustanult: „Jah, Leif, mulle tundub, et meil sel suvel parem koju oleks jääda kui viikingisõidule minna. Mäletad sa veel hästi töotusi, mida me peol Atle poegadelt kuulsime?“

„Nood töötused polnud küll tõesti seda sorti, et neid nii kähku võiks unustada,“ vastas Leif ja vaatas vandevennale silmi. „Ma loodan, sa ometi ei karda Atle poegi merel kohata.“

„Ei, ma ei karda,“ vastas Ingolf ja tema hääl

kõlas nüüd teravana. „Kuid parema meeleaga ma väldiksin kohtamist Atle poegadega üldse.“

Leif põrnitses tusaselt enda ette. Pärast mõningat kaalutlemist ütles ta: „Nood Atle pojad võiksid selles aga kergesti kartlikkust näha, kui me pärast kõike, mis siin talvel juhtus, suveks kavatsatud viikingisõidust loobuksime. Ma ei taha anda Holmstenile mingit põhjust mind argpüksiks pidada. Sina, vandevend, võid ise otsustada, kuidas talitad. Mina sõidust ei loobu.“

Ingolf vaikis ja mõtles järele. Ta oli äärmiselt kahevahel. Ta ei usaldanud Leifi omapead lasta. Kuid ta ei pidanud samuti õigeks Leifi sõitmast takistada. Sest ta teadis hästi, et Leif sõitma lihtsalt pidi, kui tal kord juba säärane rahutus südames pesitses. Tema ise aga ei tahtnud kuidagi soodustada kohtumist Atle poegadega. Ta aimas, et kokkupõrge oleks välditamatu, kui vaid nende teed seal kuskil peaksid ristuma. Ja ta ei soovinud Haasteni vastu relva tõsta, niikaua kui võimalik. Peamine aga, mis teda kindlalt koju jääma sundis, oli see, et ta Härsteni ja Holmsteni enam põrmugi ei usaldanud. Lahkuksid nad Leifiga mõlemad, võiksid ju need hõlpsasti juhust kasutada ning Helgat röövida katsuda. Säärasel korral võis kergesti ka tema isa ja Rodmari au ning võib-olla elugi hädaohtu sattuda, mis temalt kättemaksimist nõuaks. Oli Ingolf oma mõtiskluses niikaugele jõudnud, seletas ta: „Praegusel asjaoludel ma ei taha jätta meie maja ja varandusi valveta. Ma ei või ka sind sõitmast takistada, kui sa juba kord pähe oled võtnud sõita. Kuid mind teeb väga murelikuks teadmine, et sul viikingisõidule tuleb minna üksi ja mitte enam kui kolme laevaga. Rohkem meeskondi ei saa ma kodunt ära lubada. Sa võiksid kergesti Atle poegadega vastamisi sattuda või teisi vaenlikke viikingeid kohata ning oma ettevaatamatuses võtlusse astuda liiga ülekaaluka vaenlase vastu. Seepärast oleksin ma rõõmus, kui sa koju jääksid, onupoeg Leif. Kui sa aga mulle töötad, et sa mitte milgi juhul tugevama vaenlasega võitlema ei hakka kui sulle jõukohane, vaid tema eest paged, siis ei taha ma sinu sõidule vastu olla.“

Leif ei kaalutlenud ilalgi kaua, kui asi puutus lubaduseandmisse. Niisiis haaras ta Ingolfil väljasirutatud käe: „Jah, ma luban seda sulle, ma tahan ettevaatlik olla. Kohtan ma vaenulist ülevõimu, siis kat-sun kaduda nii kähku, kui vaid saan. Sa ei tarvit-seks minu pärast muretseda, vandevend!“

Ingolf meenutas, kuidas Leif Atle poegade asjas oli sõna pidanud; seepärast ei näinud ta põhjust olevat sõbra lubadusis kahelda, kui need ka olidki antud, nagu Leifil kombeks, pisut läbematult ja võib-olla mõtlematult. Kui Leif vaid sõna pidas, pol-nud põhjust tema pärast eriti muretseda. Tasavä-gine võitlus pole talle üleliiga ohtlik, kui just Nornid polnud tema surma kindlaks määranud või kui Odin teda endale ohvriks ei tahtnud. Jumalate ja saatuse-jumalannade vastu võidelda oli aga igal mehel asjatu.

Kuna küsimus oli lahendatud, asus Leif sõidu vastu valmistuma. Ingolfi poolt talve algupoole kogutud vahetuskaubast jätkus kolme laeva laadun-giks. Nii jäi vaid meeskonnad koostada ja laevad sõidukorda seada.

Kui Leif oma reisuplaanist Helgale jutustas, noo-gutas see nõusolevalt ja naeratas. Ent tema argliku naeratuse taga peitus palju kartust ja kibedaid piis-raid. Helga tundis Leifi. Ah-jaa, ta tundis teda nii hästi! Tema Leif oli mees, keda ükski ahel ei pida-nud. Säärane ta kord oli ja Helga ei tahtnud ise oma õnne purustama hakata, püüdes teda tagasi hoida. Ta ei pidanud aimama, kuidas Helga kannat-as, kui ta nägi teda jälle teele asuvat. Iialgi ei pidanud ta midagi aimama tema igatsusest ja hir-must, mis teda ta eemal olles piinasid. Teineteisest kaugel olla ja igatseda — see kuulus juba selle õnne juurde, mis teda Leifiga ühendas. Helga, noorukene,

naeratas vapralt ja abistas Leifi selle reisule valmistumisel. Millalgi aga ei näidanud ta talle oma hirmu ning oma pisarad hoidis ta üksildustundide jaoks.

Ja ühel kevadepäeval, kui värskete tuulepuhang üle fjordi libises, eemaldus kolm laeva kaldast. Leif seisis komandosillal. Äkki taipas ta seda imelikku asja, et ta alles nüüd selle peale mõtles, kui väga raske tal oli Helgast lahkuda.

Tema vana loots patsutas talle õlale ja lausus: „Merel on soolast vett niigi küllalt.“ Leif naeratas läbi pisarate. Nii kivine polnud tema süda veel mitte.

Helga seisis kaldaveerul ja nägi, kuidas purjed tuult võtsid. Laevad kaldusid poolküllili. Mängleva kergusega liuglesid nad kauguste poole ja muutusid järjest väiksemateks. Helga seisis üksi. Teised, kes sinna olid tulnud viikingitega jumalaga jätma, olid juba koju tagasi kõmpinud.

Üksinda seisis Helga rannatuules. Kõik tema ümber oli värskest roheline ja haljendav. Puud olid õrnades lehtedes. Väljadel õitsesid lilled. Ja seal purjetas Leif kaugele ning viis suve endaga kaasa. Kui Helga laevu enam nägema ei ulatunud, viskus ta nõrkenult värskete rohule. Äkki oli tema jõud otsas. Isegi nutta ei suutnud ta. Nõnda lamas ta kaua-kaua, kuulatades oma südame ägedat peksmist.

Leifi ärasõidu päeval saabus Örne manu Vana Ölmod. Ta tuli viie laevaga ning tahtis minna viikingisõidule. Ta teadis Ingolfile jutustada, et Atle poegade hulgast olevat Haasten sel suvel koju jäänud. Tema olevat kuulnud, jutustas Ölmod edasi, et Leif sel suvel üks teele asuvat, ning tema tahtvat Leifiga sõiduks ühineda. Kui ta kuulis, et Leif juba minema purjetanud oli, kiirustas ta edasi sõitma. Ta tahtis vaadata, kas ta teda veel kätte saab. —

Kokkuvõte „Vandevendade“ lõpposast

Leif pidas sõna: ta vältis kohtumisi teiste viikingitega ega otsinud tüli endast tugevama vaenlasega. Kogu suve ristles ta piki Inglismaa ja Iiri randu, kaubitsedes teda ennastki üllatava mõistlikkusega ning korraldades ajuti kavalalt plaanitud röövretki rannaäärsetesse küladesse.

Ta õppis merd tundma ning temast sai osav ja julge purjetaja, kellele vanad viikingid vaatasid vaimustusega. Atle poegi ta aga ei kohanud, kuigi ühte ja teise kohta saabudes kuulis, et Härsten ja Holmsten sealt alles äsja olid lahkunud.

Samuti ei kohanud Ölmod Leifi, kuigi ta suve algusest saadik tema kannul purjetas. Ikka oli Leif ette jõudnud ega teatud öelda, kust teda võis leida. Vastu suve lõppu kaotas Ölmod Leifist igasuguse jälje, juhtus aga samal ajal teada saama, et Atle pojad juba koduteele asusid. Nii varane kojusõit tundus Ölmodile kahtlasena. Veel püüdis ta leida Leifi; kui see aga ei õnnestunud, ei usaldanud ta kauem oodata ning võttis kursi Norramaa poole.

Vahepeal oli Leif teist teed kaudu kodu poole kihutanud. Ühel tormisel päeval Hisargavli juurde jõudes kohtab ta Atle poegade laevastikku, kes teda siin olid varitsenud. Ägedas võitluses saavutab Atle poegade arvukam laevastik ülekaalu, kuid kriitilisel momendil ilmub Leif hoogsale pealetungile ning tal õnnestub surmata Holmsten. Härsten põgeneb.

Leif ja Ölmod lahkuvad suurte sõpradena ja purjetavad kumbki oma koju.

Võit Atle poegade üle on Leifi kodukondsetele suureks rõõmuks. Leifil aga tuleb esialgu jääda mõneks ajaks voodisse lahingus saadud haavu parandama. Ingolfi arvates pole karta kättemaksu Haasteni, küll aga tuleks valvel olla Härsteni pärast. Seetõttu ta koondab majja hulga mehi ning asetab

teedele vahid, et võimalik kallaldetung ei tabaks ootamatusena.

Mõni aeg möödub rahulikult ja Leif paraneb. Viimaks aga selgub, et Ingolfi ettevaatlikkus oli siiski õigustatud. Olles venna teadmata salaja kogunud tugeva salkkonna, hiilib Härsten ühel ööl Dalsfjordi poole. Sellest aegsasti teada saades hiilivad vandevennad oma meestega neile vastu. Võitluses Dalsfjordi ligiduses asuval lagedal nõmmel õnnestub Leifil surmata Härsten, mispeale lahing katkestatakse ja Gaulari vägi oma juhi laipa kandes koduteele asub.

Leif on võidu üle õnnelik, Ingolfi paneb lugu mõtlema, Örn aga soovib kiiresti Haasteni rahu sõlmida, sest too osutuks pikapeale vandevendadest tugevamaks.

Ingolfi eestvõttel saadavadki vandevennad Haasteni juurde oma saadikud palvega — rahuettepanek vastu võtta, kusjuures nad tingimused Haasteni määrata jätavad.

Pärast rasket heitlust isa ning iseenesega otsustab Haasten nõustuda, teeb aga tingimuseks, et vandevennad kogu oma perega hiljemalt kolme aasta möödumisel Dalsfjordist lahkuvad ning mujale asuksid. Selle tingimusega vandevennad ka nõustuvad ning Leifi õhutusel küpseb nende peas plaan siirduda Islandile.

Seoses ümberasumisega kerkib nüüd päevakorrale abiellumisküsimus. Juba mõne aasta eest oli Ingolf Örne vana sõbra Frode juures peatudes leidnud selle tütre Hallveigi väga meeldiva olevat. Nüüd sõidab ta temale kosja ning teda ei lükata tagasi.

Pärast nende lühikest kihlusaaga peeti Dalsfjordis uhked kahekordsed pulmad koos Leifi ja Helgaga. Veel kord võis vana Örn suurejoonelist pidupere meest mängida. Vastu Ingolfi kartusi pidas ta hästi vastu joomingule ning piduelevusele, hoolimata oma vahepeal arenenud raugastumisest.

Ühel kevadisel hommikul aga lamas Örn surnult oma voodis, kangestunud paremas käes nuga, millega ta veel viimsel silmapilgul oma rinnale haamrimärgi oli kriimustanud, et seeläbi endale kohta Wallhallas kindlustada. Ta maeti viikingite kombe kohaselt pealikele sobivate auavaldustega ühele fjordiäärsele kõrgele künkale. Mitte tahtes oma sõbrast ja saatusekaaslastest ka surmas lahkuda, laskis Rodmar end Örne hauakambriisse sulgeda. Nõnda jäi Ingolf oma suguvõsa vanemaks ja selle saatuse eest vastutajaks, mis Haasteniaga sõlmitud lepingu tõttu üsna tõsiseks ülesandeks töötas kujuneda.

Et võimalikult varasul Islandile jõuda, asuti kohe vajalikke ettevalmistusi tegema. Vandevennad vahetasid oma kaks vähemat laeva suure ja tugevama ehitusega kaugesõidulaeva vastu. Selle varustasid nad rikkaliku toidutagavaraga, koguni mõnede elusloomadega, rääkimata muust tarvilikust. Hallveig ja Helga otsustasid kaasa sõita.

Esimese soodsas tuulega nad alustasid teekonda läände. Pärast piinarikkaid päevi täielikus tuulevaikus ja lühikest peatust Fär-saartel värskete vee tagavara uuendamiseks jõudsid nad viimaks Islandile. Head maabumiskohta otsides sõitsid nad sisse fjordi, mis oli tuhandete metsluikede elupaigaks. Veelgi parema maabumiskoha leidsid nad aga järgmises lõunapoolses, sügavamas ja laiemas fjordis, mis oli sama rikas luikede poolest ja mida mere poolt madalate skääride ahel kaitses. Lõuna-Luikedefjordi põhjakaldale jäid nad peatuma ning laadisid kraami maale.

Suve veetsid nad telkides elades, talveks aga ehitasid endale kindla elamu, mille seinad olid laotud pakudest murumätastest ja olid hästi soojapidavad. Leif ja Ingolf tegid pikki matku ümbruskonda, väimustusid selle üksildase maa looduse võimsast ilust ning kiindusid eneselegi märkamatu oma uude asupaika. Ka Hallveig tundis end siin kodus olevat.

Üksnes Helga igatses salamahti määndidest rikka ja vaigulõhnase Dalsfjordi järele, tema hingele jäi uus maa võõraks. Eriti nukraks muutus ta süda siis, kui Hallveig keset talve poja sünnitas, sest temal polnud veel ikka last oodata. Kuid ega ta oma hingevalu kellelegi avaldanud. Ingolf oli poja üle lõpmata õnnelik. Ta ise kallast tema veega üle ja nimetas ta Torsteniks — Tori ja oma kunagise sõbra Haasteni järgi, kellest teda saatus nii valusal viisil oli lahutanud.

Talve jooksul selgus, et selle maa ilmastik osutus elamiseks igati kõlblikuks. Kuigi ajuti külmad üsna tugevad püüsid, võisid lambad ja kitsed lume vähesuse tõttu peaaegu kogu talveks välja jääda ja ise oma toidu eest hoolitseda. Suurte loomakarjade pidamine ei võinud siin mingeid raskusi tekitada.

Juba varakevadel asuti tagasisõidule Norrasse, et seal võimalikult kogu suve ära kasutada ettevalmistuste tegemiseks lõplikule ümberasumisele järgmisel kevadel. Kõigil peale Helga oli kahju lahkuda Islandilt, kus nad olid jõudnud koduneda.

Saabunud Dalsfjordi, valmistus Leif kähku viikingisõidule, et tarviliku tarbeainete-tagavara soetamise eest hoolitseda. Kogu suve ristles ta jällegi Briti ja Iiri rannikuil ning korraldas edukaid röövretki. Ta hoolitses ka orjade arvu suurendamise eest, vangistades seks otstarbekas kümme tugevat, süngepilgulist iirlast. Pärast üht huvitavat ja keerulist seiklust, mis talle halvasti ähvardas lõppeda, pöördus ta tagasi Dalsfjordi rikkaliku saagiga.

Järgmisel kevadel vahetasid vandevennad oma viimased lohelaevad teise suurema kaugesõidulaeva vastu ja asusid jälle Islandi poole teele, lootes maabuda oma endise peatuspaiga läheduses. See lootus aga ei täidunud, sest nad sattusid randuma säära-ses kohas, kus maabumine järsu kalda tõttu üldse võimalik ei paistnud olevat.

Vandevendade kahevahel olles, kummale poole kohase maabumispaiga otsimiseks purjetada, tegi Leif otsuseks Ingolfist lahku lüüa ja koguni ka Helga esialgu Ingolfi ja Hallveigi hoolde jätta. Sest olles märganud oma Duftaki-nimelise orja salakavalat iseloomu ja tema himuraid ning tigeidaid pilke Helga läheduses viibides, aimas ta ähmaselt mingi suure õnnetuse lähenemist, millesse ta ei tahtnud Helgat kaasa kiskuda.

Enne oma lõpliku asupaiga kindlaksmääramist heitis Ingolf merre kaks auistme-piita, et nende jumalate poolt juhivat liikumist jälgides oma asupaika nende randumise koha järgi valida. Kuni selle küsimuse selgumiseni ta aga purjetas idapoolse maanina suunas, leidis peagi võimaluse maabumiseks ning jäi esialgu samasse peatuma. Leif purjetas läänepoolse maanina poole ja ka temal õnnestus lõpuks maabuda.

Kogu talve veetis Leif lahus Helgast ja vandevennast, piinavas üksinduses, ilma et midagi tõsise-mat oleks juhtunud. Juba hakkas ta kahetsema teistest lahkulöömist. Kuid siis oli tema tund tulnud. Kavala ettekäändega meelitatakse Leif oma meestest eemale ning Duftak tapab ta tema oma mõõga abil.

Jõudnud Leifi peatuspaika, leiavad Ingolfi kaks saadikut eest jubeda pildi. Nii Leif kui ka kõik tema mehed lamavad tapetult võsas. Naistest ja orjadest aga pole mingit muud jälge, kui et rannal puudub paar paati.

Kuuldes kurba sõnumit, on Ingolf oma kodukondsetega raskesti masendatud, Helga aga täiesti endast väljas. Niipea kui võimalik, purjetavad nad Leifi asupaika ja matavad ta, kuna Leifi meeste surnukehade matmise eest Ingolfi saadikud juba varem olid hoolitsenud.

Ingolfi mehed asusid põgenenud orje jälitama ning leidsid need ühelt läänepoolselt saarekeselt, mille koobastes nad end olid varjanud. Mitmed neist kurjategijaist, nagu ka Duftak, hukkasid end kaljult

alla viskades ise, ülejäänud aga lapeli jälitajate poolt. Kaasaveetud naised, kelledest mitmed oma kangekaelsuse tõttu alles kinniseotult lamasid, olid unustanud, kuidas naerda või nutta. Osavõtmatul ilmel üstustasid nad Ingolfi Leifi tapmise liigutavaid üksikasju.

Suve ja järgneva talve veetsid asunikud veel samas ümbruses, järgmisel suvel saatis Ingolf oma mehi vettevisatud auistme-piitade randumiskohta kindlaks tegema, kuid otsingud ei andnud tulemusi. Piidad leiti alles järgneval talvel, millal, jätkates otsimist kaugemal läänes, mehed need leidsid tühja maanina servalt ühes merekäärus, mida nad läheduses leiduvate soojade, tugevasti auravate allikate järgi Reykjavikiks — Suitsulaheks nimetasid.

Varakevadel siirdus Ingolf Reykjaviki poole, kuhu ta asus rajama oma jäädavast eluasest. See oli tühi, kõrvetaoline maanina, mille juures tema auistme-piidad olid randunud. Ümbrus oli kaljune ja rohumaad leidis vähe. Peaaegu iga muu Islandil seninähtud paik oli eluasemeks Reykjavikist hoopis kõvulisem. Ometi otsustas Ingolf jääda oma otsusele truuks, kuigi paljud tema inimestest seeile nurinat tõstsid.

Suvel tegi Ingolf veel viimse sõidu Norrasse ja tõi sealt ehitusmaterjale. Ta püstitas Reykjavikis uhked hooned, mis kunagistele Dalsfjordi omadele põrmugi järele ei andnud. Hoonete juurde kuulus ka tempel, milles ta jätkas oma isade jumalate teenimist, kes talle selle eluaseme kätte olid juhitanud.

Kaua käis Helga enam surnuna kui elava, noore naisena ringi. Tema heledatesse juustesse oli tekkinud halli, tema pilk oli kustunud ja nahk kahvatuks ning läiketuks muutunud. Alles siis, kui Hallveig tütre sünnitas, ärkas ta uuesti ellu ja hakkas noore maailmakodaniku eest hoolitsema liigutava hellusega.

Ingolf mõttes sageli oma kadunud vandevenna peale, meenutades koosveedetud aegu. Ta mõistis nüüd paljutki, mis talle varem oli paistnud arusaamatuna või koguni mõttetuna. Ta mõistis ka seda, et õieti ju vaid Leifi idee oli olnud põhjuseks nende Islandile asumisele ja et Leif tegelikult oli olnud esimene siin kodunenud inimene, esimene tõeline islandlane, kuigi ta ei suutnud siia endale veel kindlat eluasetki rajada. Leif oli ka esimene, kes Islandi mullas oma viimse puhkepaiga oli leidnud, esimene, kes sellele uuele maale oli andnud oma vere.

Juba järgneval aastail pärast Ingolfi Reykjaviki asumist algas suur inimeste vool Islandile. Enamasti olid juurdetulijad norralasist viikingipealikud, kes kuningas Haraldi valitsuse alt põgenesid. Uued asunikud austasid Ingolfi Islandi tähtsaima pealiku ja teerajajana.

Esimeste asunikute hulgas olid ka Hallveigi vend Lopt ja Haasteni, keda vettevisatud auistme-piidad juhatasid üsna Ingolfi naabruses.

See oli ühel talveõhtul, millal Ingolf nagu tavaliselt auistmel istus, kuna tema kodukondsed temast astme võrra madalamal istet olid võtnud. Akki koputati uksele. Sisenes kõrgekasvuline heleda habemega mees, õlgadel punasest siidist mantel ja peas kuldne kiiver. Hoolimata habemest ja vahepeal kiiresti vananenud näost, tundis Ingolf tulijast Haasteni ja rutatas talle vastu. Ta oli liiga liigutatud selleks, et suuta oma kunagisele sõbrale teretulemastki öelda. Mõne viivu nad seisid vaikides ja langesid siis teineteise kaenlasse.

Ingolf seadis Haasteni enda kõrvale istuma, nad jõid teineteise terviseks ja ei jõudnud end tühjaks rääkida, olles kumbki õnnelik, et võisid jälle sõpruses teineteise kõrval istuda. Üksindus, mis kumbagi oli hakanud rängalt rusuma, ei hirmutanud neid enam. Sündmustik nende eluraamatus võttis ometi jälle rõõmsama pöörde.

Lõpp.

Laane saladus

Vaarisa jutustus

Elasin tol korral Pärnumaal, kust lähemasse asulasse oli üle kümne kilomeetri. Talu piiras kolmest küljest põline sinav laas ja ainult ühest küljest kulges tee läbi väljade ja nõmmeotsa inimeste sekka. Laanes pesitses palju hunte ja va mesikäppagi nähti õige mitu korda. Ega juletudki kuigi sügavasse laande minna, ja kui mindigi, mindi mitmekesi. Kuid hundid ja ilvesed olid lausa nuhtluseks, ei kartnudki kuigi palju inimesi ja kippusid tallu. Nii viisid hundid meilt korraga ühel sügiseõhtul kaks koera, siis kord jälle seapõrsa; lammastest ei maksa kõneldagi, neist kadusid mõnel suvel, eriti sügise-poolle, vahel ligi pooled. Metsast need metsikud tulid, metsa kadusid — võta neid siis seal veel kinni. Sai vahel asutud karistamagi hunte, kuid siiski oli talviti öoes lumekirmel näha võsavillemi jälgi või oli näritud lambalauda lävepaku kallal. Selliseil õil võtsid talu koerad haukuda suure lõrinaga, tikkudes ise abiotsivalt vastu uksealdu.

Kõige ligemal laanele oli hobustekoppel — ja sealt mu seiklused algasidki...

Oli laupäevaõhtu. Tiidrukud tulid metsaveerest kaskedega ja mina popsutasin lävemuldril piipu. Päike oli loojunud ja roosad, vahuharjalised pilvelaevad kihutasid värisedes katma loojangu kuldset lõoska. Heinamaad kattis paks udu, mis kerkis linnuna üles, kuna niiskes rohus krooksusid konnad ja saagisid sirtsud, sest oli algamas heinakuu. Isegi rääk häälitse monotoonselt rukkipoollul. Ja üle selle kõige kerkis kirdest lapergune kuuketas, paistes läbi udukihhi otseku vereplekk.

Karjus läks hobuseid koplust koju laskma, kuna ei sõandanud neid jätta sinna huntidekartusel. Koerad jooksid kaasa ja hakkasid poolvallatvalt klähvima hobuste ees, nagu see neil ikka oli harjumuseks. Olin sellele vaadanud otsegu pisikele naljatamisele, sest mulle tundub ikka, et koertes on nagu midagi poisikeslikku ja vallatut, kui nad nii, sabad uhkesti seljas, mitmekesi jooksevad klähvima. Ega see ju olegi neil kurjast.

Korraga kuulsin aia murdumist ning raginat ja kiire kabjaplagin reetis, et noor sälg oli kihutamas metsa suunas, koerad järel; nüüd nad aga kihutasid juba kurjasti haukuda ja varsti oli kõik vaikne. Ainult ajuti kuuldus kaugusest koerte kilkamist ja siis oleks nagu õõgi katvalt laskunud oma tumedail tiivul alla maale ning metsale.

Jooksin koplisse, kust sulane oli juba viinud talli ruuna ja vana valge, kuid sälgu polnud. Nuttes tõlendas piki kopliserva karjus: jah, ta polevat saanud kuidagi haarata sähust, see olevat otse kurjal viisil pildunud eest ja takka üles ja kadunud üle murdunud aialattide metsa. Aga ta kinnitas, et koerad polevat selles sugugi süüdi olnud; nii nad on haukunud alati, kuid hobusel olnud otsegu kurivaim ise sees, et sedasi kihutama hakkas. Nojah! Poiss hoidis ju oma truid karjavalvureid ja oli nüüd nende eest niisama mures nagu enese eestki. Muidugi, kopliser-val kasvas noort kasevõserikku, millest oli juba minu lapsepõlves murtud ulakuserohtu. Ülesin poisile mõned lohutavad sõnad ja jooksi sulasega otsejoones metsa, et leida põgenikku; komberdas järele isegi sauna-taata, kes veel oli jäänud vihtlema ja parajasti tuli nüüd omalt pooltki abiks.

Laaneserval lahkusime koost, et eri suunas otsides oleks enam tulemusi. Sulasel oli siiski keeratud värvli vahele väike kirvetäks ja sauna-vana lohistas enese järel pikka, kuivanud pajuhagu, ainult mina olin palja käsi, kuid ma ei mõelnudki sel hetkel hädaohtudele. Südamas tundsin päris viha säärase

lollu looma peale, kes pani ilusa, puhkusele ahvatleva õhtu nahka. Viilistasin ja kutsusin koeri, kuid ei kippu-kõppu olnud kuulda. Laskusin pikali, surusin kõrva vastu maad, kuid ei saanud sellestki targemaks. Kuskil oleks nagu kuulnud mingit müdinat, kuid samas tundus mulle, et see oli mu süda, mis kiirest jooksust tagus veel praegugi rinnakoopas. Ja siis läksin otse laande. Huikasin vahetevahel teisi, et tarbe korral oleks neid kergem leida.

Imelik vaikne oli kõik ja säärane vaikus tegi järsku südamel kõhedaks. Kui nüüd hiilivad äkki hundid järele või...

Julgustasin ennast sellega, et miks siis hundid nüüd peaksid minu kallale tulema, kuna neil on parajasti püüda hobune, kui nad üldse viitsivad kedagi püüda. Ja hirm kadus niisama kähku, nagu oli alanudki.

Laane sügavusest kuuldus mingi vaikust rebestav heli, kuid mis see just oli, sellest ei saanud ma aru; uuesti kuulatades oli jälle kõik vaikne. Vaistuliselt seadsin sammud selle ebamääraselt kõlanud heli suunas — lootuses, et see oli tekitatud hobuse või koerte poolt.

Nii võisin mõniseda sammu jooksnu olla, kui kuulsin tõesti enese ees hobuse hirmumist, kuid see oli kaugel. Hõikasin sulast ja jooksin hääle suunas. Loom näis jooksvat, kuna ta hirnatamine kostis aegajalt nagu eri suundadest. Koertest ei kuulnud ma enam midagi ja ma kavatsesin uuesti koju jõudes, karjuse hädaldamist arvestamata, neile üsna mitu hoopit anda. Nüüd nad muidugi hiilised koju, olles hobuse tagaajamisest väsinud, ja käänavad endid turbakuuri kõrvale magama. Ma olin pisut kade koertele, kuna pidin pimedas metsa all ja pehmes karusamblas väsinuna edasi jooksmat. Komistasin tihti murdunud tüvedele, haorisu otsa ja põrkasin suure ähmiga isegi vastu puid.

Seisatasin pisut hinge tõmbama, hõikasin siis põgenikku nimepidi. Kuulsin üsna enese ligidal hirnatast, kuid siis ragisesid oksad, loom jooksis minema ja varsti oli jälle kõik endiselt vaikne.

Seisin nõutult keset suutaõist laant ja mul polnud enam lootustki enne valget sälgu leida. Kuid kuidas leiaksin tee kojugi? Vaat, nüüd alles olin päris pigis! Vaatasin läbi puude latvade taevast, tähtede järgi otsustades pidin juba oma paar tundi kõvasti olema laanes olnud. Metsa tulles oli kuu tõusnud vasakult ja nüüd ulatus ta üle kuuselatvade. Tarvis oli nüüd minna kuule poolviltu vastu, küllap siis leiaksin oma väljaaluse varsti...

Selle mõttega hakkasingi sammuma edasi. Sammusin kiiresti, ajuti pilku heites kuule, mis pillas sinakaid kiiri metsa alla.

Möödus hulk aega, kuid mets ei muutunud ega muutunud tuttavamaks. Ikka suured, põlslaane puutüved, karusammal ja pihestunud ning murdunud tüvikad. Mitte mõhkugi kodust! Otsustasin minna siiski edasi, kuna tagasimineku poleks ka mingit abi olnud, pealegi — võta kinni, kus pool see õige „tagasi“ ongi!

Järsku muutus mets. Muutus järsku tihedaks ning esimesel arusaamisel hoopis läbipääsmatuks. Mets seisis kui müür ja ma tundsin ta teravaid okkaid ning oksa oma kätel, näol ja kogu kehal. Hakkasin õieti samal ajal alles esmakordselt kahtlema, kas kodu ongi selles suunas. Polnud ju kodu ligiduses kuskil säärast tihnikut. Kuid kuhu ikka minna, kui kuskile ometi tuleb minna! Läksin siis edasi hea õnne ning lootuse peale, mis ka ei juhtuks. Halvim oli see, et metsa muutudes lausa tihnikuks, oli nüüd ka metsaalune hoopis pime. Pigistasin

silmad kinni, et ronida läbi teravate okste, ja sattusin jalgpüdi mingisse soonikusse. Nüüd teadsin, et olen sootuks eksinud, sest mingit soonikut ei olnud metsas minu kodu läheduses, kuna seal nõmme-siilus oli kanarbikku kasvamas ja metsaalune oli liivane ning kuiv. Sügavaks vesi ning muda siiski ei läinud ja ma astusin sellesti läbi, peas mitusada mõtet õige suuna leidmiseks.

Niisama järsku, nagu oli alanud tihnik ning soine pind, kadusid need jälle, ma seisin kaunis hõreda metsa all ja mu jalgade all tundus jälle olevat karusammalt, mustika- ning pohlavarsa ja edasisammumisel isegi liiva. Tundsin seda vahetevahel üsna selgesti oma õhukeste pastlataldade all.

Käega katsudes veendusin selles aga täiesti, et maapind hakkas ikka enam ja enam võtma minu kodu ümbruse tunnuseid. Läksin paljaks selle mõtte juures — leida kodutee ja visata end mõnusaks puhkuseks pikali lakaheintele. Hobune jääks küll metsa, kuid kätte ei saaks teda siit ka õõsel kuidagi, kuna ta näis mind lausa nagu narrivat oma sihtu ning rumala jooksmisega.

Toetasin end hetkeks vastu puud, et läita oma piibutäis selle vaeva ning väsimuse peale, kuid samal hetkel nägin puude vahelt hiilgavat kaht tulist täppi. Ma oleksin pillanud piibu, kuid ka selleks olin ma liiaks kokkunenud.

Hunt! Ja samas hakkas sätendama veel teine paar süisilmi, kustusid ja sätendasid taas — ja siis oli neid seal juba kuus, seitse paari. Ainsa hingetõmbega haarasin puutüvest, kuid see oli libe ning sile kui küünal, ilma ühegi oksata. Kuulsin urinat, sädemed liikusid, lähenesid...

Kuidas ma sain teise puu juurde, sellest ei mäleta ma enam midagi, kuid niipalju ometi suutsin enesele selgeks teha, et kui ka see puu oleks olnud esimese sarnane, ei saaks ma praegu sellest siin jututada.

Nii siis istusin selle imeliku männi kaharal ladvaoksal ja vaatasin alla vilkuvatele tuletäppidele ning kuulsin pettunud urinat. Seadsin ennast paremini ja lootsin kindlasti, et hundid hommiku saabudes kaovad. Ootasin sellepärast kannatamatult koitu.

* * *

Hämardus. Läbi okste levis kiiresti koidu õrn roosatus ja varsti viskusid esimesed päikesküred otsegu tulised piigid läbi kahvatusinise pilvekanga. Kuid hundid ootasid puu all edasi. Nad näisid muutuvat ainult rahutumaks ning nälgisemaks. Agaramad neist püüdsid isegi hüpata oksale. Hambaid plagistades nilpsasid nad himuralt roosa keelega. Tundsin, kuidas pea hakkas põõritama, ja ühtlasi tui-kas kogu kehas kramplikust istumisest suur väsimus ning valugi. Olukord oli nii meeleheitlik, et ma kahetsesin, et ma polnud enam poisiko: mulle oleks suurt lohutust toonud nutmine. Aga nüüd ei saanud sedagi! Ometi pidin ma siit puu otsast pääsema, sest kunas jõuaksid otsijad mu siit leida ja kas ma suudan vastu panna selle aja kestes tinasele väsimusele, mis laotus laiali mu ihus! Aeg aga läks edasi ja keskhommikuni ei puudunud palju. Järsku ei tundnud ma mingit heameelt sellest ilusast, päikeselisest, selgest hommikust; vihkasin oma pea kohal liuglevaid kergeid pilvesulgi ja kuldset kuma puutüvedel! Mu hinges rullus kibedus ja ma soovisin, et tormi-ii oleks toonud tugeva hoo rahet ja sellega peletanud need kiskjad mu alt hoopis minema.

„Pagan teid võtku!“ hüüdsin vihaselt huntidele ja viskasin oma pea kohalt murtud oksaga üht neist. See avas korraks kähvatades suu ja mulle tundus, et ta oli jäänud midagi kuulutama. Ta teravad kõr- vad liikusid närviliselt. Jälgisin teda uudishimuli- kult. Ta näis ärev ja ei läbenud enam paigal püsida. Ka teistes metsalistes nägin muutust ja järsku vallu- tas mind hirm, millele ma seni polnud veel mõel-

nudki: kui nüüd tulevad minu otsijad! Kui neil pole mingit relvagi vahest kaasas! Kuid ma rahune- sin pea, naeratasin isegi, kui mõtlesin oma sulasele: tema oli juba kange mees; ja kui veel mina ka pää- sen siit puuoksalt, küllap notime maha need nälja- sed võsavennad viimseni. Saab kummalegi kaks ja üks jääb veel sauna-taadilegi.

Kuulatasin niisama teraselt nagu hundidki, kuid ma ei kuulnud midagi. Ometi oleksid nad ju pidanud mind hõikama, kui nad mind otsisid. Kuid mitte midagi! Hall lootusetus mässis mind uuesti oma hõlma. Oleks mul olnud ometi kirvetäkski kaasas, toosama näiteks, millega sulane oli eie metsa tul- nud. Oleksin oma ürbist tolele meisterdanud järele midagi nõõritaolist ja siis oleksin pooled huntidest kindlasti tapnud. Kuid nüüd jäin hoopis oma varitse- jate võimusesse...

Samal hetkel kuulsin hirnastust...

Ja siis jälle! Kuuldus kabjalööke, maa tundus värisevat ja mändide oksadki nagu värisesid tasa mu sälu jooksutuhinast. Lõikav hirnatus, hirmunud ning appikutsuv, ja siis ma nägin teda, kuidas ta lehviva lakaga kihutas otse mu alt mööda, sõõrmed valges vahus ja silmad pärani, ja tema järel nagu hallid varjud — neli tugevat hunti. Nende keeled välgatasid korraks minust mööda ja kadusid, kuid kadusid ühes nendega ka minu varitsejad puu alt. Nagu oleks juba verelõhn nende sõõrmeid ärrita- nud, kargasid nad kohutava urinaga teistele järele.

Jah, mina võisin nüüd muretult ronida puult alla, leida ehk rutates koduteegi, seni kui need jõle- dad elukad närisid mu ilusa noore sälu konte. Mul oli kahju, olin pealegi vihane, nii et ma ei tund- nudki mingit rõõmu oma osalise pääsemise üle.

Niipea kui mu jalad jälle mind kandsid, hakkasin arvatava metsaserva poole jooksuma.

Kuid veelgi ei tulnud lõppu laanel, ta ainult muutus veidi. See polnud enam mets, vaid hakkas muutuma enam padrikuks. Lopsakalt kasvasid kõik- sugused taimed läbisegi. Oitses niivõrd palju anger- vaksu, et õhk oli nende lõhnast tulvil. Kõik näis päikesekullas virvendavat. Maapind hakkas jälle muu- tuma vesiseks. Kõrgendikul lauisid suured sõnajalad, põdrakanep ja sookailud täitsid vabamagi koha pad- riku all, kuna nõiakollad katsid paksu vaibana kogu maa. Nägin sarapuu-karva rästikut vingerdavat otse enda ees, samal hetkel vilksatas mööda sale hirv ja taamal tõusis lendu parv tetri.

Üsna ootamatult seisin metsajärve kaldal. See oli haruldaselt suur metsajärv. Veepinda katsid vesi- rooside laiad lehed, aartes kiikus kõrgas ja sahises tasa pilliroog, kuna veepinna kohal lendles kirev hulk iga seltsi putukaid; seal oli klirisevate tiiba- dega vesineitsisid, sätendavalt siniseid ja kullakar- valisi kiile, kirjusid liblikaid ja arutu hulk muid.

Terves ümbruses oli tunda niiskust. Kallastel kasvavad sookailud, palderjanid, vesimündid ja uba- lehed levitasid uimastavat lõhna.

Peatusin seal veidi, jõin ja mõtlesin edasimineku peale. Järvest pidin ma üle saama, kuna ma puu- tüvede järgi olin juba välja arvestanud õige suuna. Nimelt on põhja pool kasvaval koorel hoopis enam krobeline ning sammaldunud pind. Mul tuli minna õhtu suunas ja nüüd teadsin seda kergesti päikese ning puukoore järgi. Aga kuidas saada üle järve? Ümbert kõndides võisin asjatult kaua viita aega — ja kas sealgi oli tee päris vaba? Need küsimused olid mul kõvaks pähkliks pureda, kuid siis otsustasin liht- salt ületada järve. Sidusin suure vaevaga sarapuu- ja pajuväätide abil kokku paar murdunud puud ning ma rõõmustusin päris ohtralt, kui lükkasin primitiivse laevukese, õigemini parvekese, vette ja see hakkas üsna kergesti liibisema lainetel. Sõudmiseks tarvitasin käsi. Kõik läks etteaimamatult hästi ja ma maandusin hõlpsasti teisel kaldal. Maapind siin oli veelgi niiskem ja astumisel tõusid mu jalge alt mullid vulinal üles. Mu ees laius nukker raba, millel kasvas üksikuid kiduraid mände ning kaski.

Käisin soo äärt pidi ja mõtlesin pingutatult, kuidas pääseda sellest rabast üle. Korraga märkasin üsna enese ees veidi, veidi kõrgemat riba, mis kuldis rappa. Astusin sellele ja ma tundsin, et see kandis. Kummalised mõtted hakkasid läbistama pead — tundus ju see kitsas kõrgendik, millel sammusin, otsegi inimkäte tehtuna ja see meenutas mulle muistseid vabadusaegseid reduteid, kust pääses vaenlase tulles varjule...

Läbi viletsa kasevõseriku silmasin äkki mingit kõrgendikku, millele näiski siirduvat mu jalgealune tee. Ja siis tundsin vaistuliselt, et seal elavad inimesed.

Juba ma seisingi mäejalal ja läbi sellel kasvavate tammeharude, nii kaugemale kui ulatus silm, ei näinud ma ometi jälgegi inimestest. Suur pettumus valdas mu täiesti, kui ma läksin aeglaselt mööda mäenõlva ülespoole.

Saladuslik uks

Tammed sellel mäerinnakul kasvasid tihedalt ja maapind oli kaetud ilusa roheline muruga. Kõik see meenutas mulle siiski vana eluaset. Ainult ma ei leidnud kuskilt mingit ahervart, mis oleks kinnitanud mu tunnetust. Mägi ise tõusis veelgi kõrgemale, kuid see läks nii aeglaselt, et olin kerge vaevaga selle tipul. Kõikjal, kuhu nüüd pilgu heitsin, nägin tugevat tammemetsa, mis algas juba mäenõlvalt ja piiras seda kõrgendikku alt poolkaareliselt. See võttis kõik vaba vaate ja pettunult pöördusin mäelt alla tulema.

Juhuslik pilk, mille viskasin lõunapoolsele kaldale, täitis mind aga hämmastusega: nägin seal järsku mäerinnakut, mis vajus otsegi seinana alla tammikuni. See vaade oli väga ilus, suured kivi-mürakad, laialipillatud paelahmakad ja siis järsk mäesein. Astusin mõned sammud edasi ja mulle näis, nagu oleks mäeküljel vaevumärgatav teerada kulgenud kitsalt kivilahmakate vahele. Ettevaatlikult läksin edasi — ja äkki, ilma et ma oleksin kuidagi suutnud sellele tulla, seisin väikese mäekalda sisse ehitatud ukse ees. See oli nii järsk leid, et ma lausa vappusin põlvist. Ma eemaldasin ukse, sest see ei käinud mitte hingedel, vaid oli lihtsalt pandud varjama koopasuid.

Seisin kaunis avaras koopas, mis oli võlbitud paest, ja siis alles taipasin, et terve mägi oli paest ja võib-olla oli too kõrgendikuline teegi rabas mingi paeserv, kuna aga mõlemal pool teed laius vajuv ning hingav raba. Jah, koobas oli õõnestatud paesse ja näis mingi eeskojana, sest vasakult läks edasi uus uks, mis oli osavasti valmistatud tammepakkudest. Kuhu viib säärane uks? Ma seisin kaua mõttes selle ukse ees ja tulin lõpuks veendele, et pean minema edasi, mis ka ei juhtuks. Ma ei tahtnud enam kusagile mujale minna, olin väsinud ja nälgas. Siin oli ometi kindlam olla kui õudses laanes, keset aplaid hundikarju... Kuidas aga avada uks, kuna see näis juba olevat raske ning kõigiti kindel?

Läksin koopast välja, otsisin paraja kivi ja tulin sellega tagasi. Kuidas ma ka ei kõmmutanud kivi-mürakaga vastu seda ust, ometi jäi uks suletuks ja mu vaevanägemine võttis mult veel viimse jõu. Istusin koopa lävele ja mõtlesin. Seal siis tärkaski uus mõte mu pähe: ma lihtsalt põletan ukse eest.

Kogusin mäejalalt kuivi kuuseoksi ning tammearaage ja panin riita vastu ust, siis süütasin nad põlema tuleraua ning taela abil, kohendasin oksa ja puhusin neile, kuni kõik läks ilusasti põlema. Lõbusasti hõljus varsti paks suits üle tammede tumesinise õhtutaeva poole. Vaatasin seni juures, olles ise kõhuli lävekil, kuni raagudest hakkasid pikkamisi suitsema ukse tahutud palgid, ja tõin alt mäeservalt oksid veelgi lisaks. Mustad sõe- ning suitsulaigid ilmusid uksele ja rõõmsasti pragisedes tungisid tuleleegid talle kallale.

See oli imelik toiming, suure luvi ning kannatama-

tusega ootasin ma, millal võin näha, mis on sealpool ust. Kohendades vahetevahel tuld, istusin ma läve kõrval ja jälgisin hirmuga õhtut. Kui ma ei saa enam mujale siit ja mitte inimeste juurde, siis algaks jälle kohutav õõ. Küllap leidus siingi ringis hunte, selles ma ei kahelnudki.

Pikkamisi hakkas hämaiduma, kuigi siia mäenõlvale paistis kauemini üksikuid kiiri.

Kuid siis oli ka uks juba niipalju sõestunud, et võisin ta hõlpsasti lüüa sama kiviga eest. Kuid mu suureks ehmuseks seisis ukse asemel pime avaus, vastu hoovas sealt rõsket ning jahedat hõngu. Seisn kui uimane, ilma et oleksin osanud midagi säärases olukorras ette võtta.

Nojah! Tuli seegi õhtu jääda söömata ja ilma igasuguse lohutusega uinuda teadmises, et nüüd ei või mind enam leida mu sulase nobedat jaladki. Lailavas hämaruses otsisin enesele sobiva tamme, kus võisin isegi pisut tukkuda, ilma et olnuks tarvis peljata allakukkumist lausa keset und.

Maa all

Päike tõusis, kui ärkasin. Punavad kiired särasid tammemäe kastest niiskel rohul ja sünnitasid toredat värvide mängu. Kaugel kukkus veel hiline kägugi ja oravad krabistasid mu lähedal, olles naabrigi mu üksilduses. Üle mäe aga puhus karge, värske homnikutuul, mis muutis minugi uuesti ärksaks.

Ronisin siis, lootusega paremale, alla ja siirdusin kohe koopa juurde, kus eilse ukse asemel mustas veel vaid sügav ja pime avaus. Kuid nüüd päevavalguses nägin, kuigi peagu augu äärelt hakkasid allapoole minema trepiastmed. Need olid, niipalju kui võisin aru saada, räitunud samuti paesse, kuigi hiljem leidsin altpoolt ka raudkivist astmeid.

Varsti harjusid silmad pimedusega ja ma võisin üsna ruttu edasi sammuda, toetades käsi vastu paeseina. Trepi lõppedes algas, nagu ma olin arvanudki, maa-alune tee. Tee viis edasi, olles paraja mehe kõrgune ja ka mitte liiaks kitsas. Niipalju kui sain näha selle valguseraasu tõttu, mis paistis veel ülalt koopast, selgus, et kogu tee või pigemini kõik näis olevat õõnestatud paesse. Seimad, lagi ja põrandki olid paest, olles rõskusest tõmbunud juba hallituma ja täis ämblikuvõrke, nagu veendusin oma tuleraua abil läidetud kasetohiku valgusel.

Kuid vett ei olnud siin märgata piiskagi, kuigi ma oma arvestuse järgi pidin viibima juba üsna kaugel soo all.

Olin huvitatud, kuhu see tee küll võiks viia, ja küllap see andiski mulle jõudu edasiminekuks, sest need mõned maasikad, millesid olin hommikul leidnud mäeküljelt, suutsid seda vaevalt anda.

Olin äkki täis uljast vahvust — ükskõik, viigu see kõik kasvõi põrgusse...

Mida kaugemale ma läksin, seda umbsemaks muutus õhk ja ikka enam kattus mu pea ämblikuvõrguga. Täksisin ajuti oma tulerauda ja nägin, et kõik viis ikka edasi, otsegi poleks sellel üldse lõppu oodata. Muutusin veidi rahutuks. Kuid just siis tundsin, kuidas nagu arglikult puudutas mind värske õhuhoovus. Rõõmus lootus täitis hinge, ruttasin edasi kahekordse jõuga — ja pörkasin vastu pelmet mullahunnikut.

Olin algul nii hämmastunud, et ei suutnud end tükil ajal üles upitada. Tuhat mõtet kerkis pähe. Oli ehk tee siit kokku langenud või tähendas see üldse teekonna lõppu? Kuid milleks siis oli üldse see tee olemas? Kobasin käsikaudu ümber ja kukkusin äkki kuhugi alla. Mitte liiga sügavale see kukkumine küll ei viinud, kuid taipasin siiski niipalju, et nüüd pidin viibima hoopis suuremas ruumis, vahest kusaigil keldris. Õhk oli siin õige värske ja ma otsustasin pisut ümber vaadata.

Arvasin, et olen kuskil ruumis, kust viib mitu teed edasi, igasse suunda, kuid seal tõukusin mingi

puust eseme vastu, milles tundsin ära puutüvest õnestatud anuma. Samas läheduses oli sääraseid veel ja isegi mitu vaati. Täksisin taelale tule ja selle kasiinas valguses nägin, et anumais oli liha, soolatud lambaliha. Oleksin hõisanud rõõmu pärast, nii rõõmus olin, kuna nüüd näisid mu seiklused lõppevat kuskil keldris inimeste juures. Tahtsin hüüda, kuid ettevaatus hoidis siiski mu suud kinni, ja nii otsustasingi, et püüan jõuda siit välja omal jõul, kui aga ukсед ning luugid lahti on.

Vangis

Leidsingi varsti madala kivitrepi alguse ja kobasin tasahilju ülespoole. Natukese aja pärast puutuski pea vastu luuki. Kuulatasin. Kõik oli vaikne, kuid samal hetkel, millal kavatsesin tõsta luuki, kostis ülalt äkki inimeste hääli. Nad kõnelesid hoopis võõras, mulle tundmatus keeles. Neid oli seal mitu.

„Teab, mis inimesed need siin võivad olla?“ mõtlesin ja mingi paha aimus asus rinda. Kuid ma julgustasin ennast ja lõpuks tunduski see kõik olevat naeruväärne. Olin ju aus mees, kes oli eksinud vaid olude sunnil metsa ja nüüd sattunud siia keldrisse — ehkki kummalisel teel, siiski ausal moel. Ainsa tumeda märgina tundus põletatud keldriuks, kuid uue tegemiseks, kui seda peaks vaja olema, võiksin oma kodust anda toredaid tamme- või saarelaud. Selle mõttega end lohutades, tõukasin luugi peaga lahti ja astusin üles. Algul ei näinud ma midagi, kuna all pimeduses olid silmad nü araks jäänud, et oli vaja enne hulk aega, kuni hakkasin esimese valgusega harjuma.

Nägin end viibivat kõrges ruumis, mille seinad näisid olevat tahutud raudkivist. Kitsad, pikergused valgusepilud ligi lae all lasksid päikest arglikult sisse pugeda. Kõik näis nagu muistses rüütlilossis. See ruum oli tühi ja suur, kaares uks oli ainuke, mille kaudu võis pääseda välja. Pidingi avama tolle ukse, kui kuskilt kuuldus jälle valju kõnekaja; ja siis kuulsin uksele lähenevaid samme. Taganesin veidi ja jäin põnevusest vaevu hinge tõmmates seisma.

Uks avanes ja ma hüppasin kokkunult tagasi, sest lävel seisis... koletis. See oli parim rõõvlitüüp, keda ealeski võiksin kujutleda, kasvult suur ning hiigeltugev, mustade, kräsus juustega ja tumeda näoga, mida piiras metsik, sinakasmust habe.

Hetke seisatas temagi, kuid rõõgatas siis jubeda häälega; ja enne kui ma suutsin kättki liigutada, paiskas see elukas mu pikali ja ta mustad, haisvad käed hoidsid mind otsegu pihtide vahel. Püüdsin lahti rabelda, karjusin, seletasin ja kõnelesin, kust ja kuidas olin sattunud siia, kuid see mühakas ei mõistnud midagi.

Et ta mulle kippus liiga tegema, virutasin talle tõhusa hoobi lõua alla, ta karjatas metsikult ja siis sain ise koleda hoobi pähe, nii et mõistus kadus.

* * *

Arkasin ja silmitsesin enese ümber. Viibisin teises ruumis. Mu halba meeleolu süvendas veel suuresti see, et järil mu ees istus mitu sedamoodi meest nagu too, kes mu oli vangistanud. Nad olid kõik enam-vähem ühtemoodi rõivastatud ja ka ühtemoodi räpased ning metsikud. Nahkvööde vahelt paistsid neil laiad noad.

Kui end liigutasin, vaatasid nad kohe minu poole. Nende pilgus ei olnud midagi erilist peale totra uudishimu.

Silmitsesin ümbrust. Viibisin peagu samasuguses ruumis nagu ennegi, ainult see ruum oli ümmar ja tundus enam elutoana. Kuid akende asemel olid siingi kitsad valgusepilud üleval lae all. Seinte ääres, pakkudele asetatud päekivist ning tahutud tamme- laudadest meisterdatud laudadel oli segamini kõik-

sugu asju: kirveid, suuri nuge, vibupüsse, noole- tuppi, haisvaid nahku, kimpuseotud loomasooni ja veel muudki. Ase, millel lamasin, koosnes neljast postist, millele oli laotatud üle kõrkjatest võrk, mida omakorda katsid põdranahad. Olin imestunud ja kõik tundus peagu unenäona. Vanaaegne rüütlilossi-taoline ehitus, vibupüssid, nahkrõivad ja kõik muu tunnistas selgesti, nagu poleks neil inimestel teistega mingit läbikäimist olnud, ja ma tulin ikka enam otsusele, mis ka kõige enam näis sobivat, et mehed olid muidugi roimarid, elasid laanes, peitüdes soode ning rabade taha, ja käisid siit väljas vaid rõõvimas. Kuna ma nii mõtlesin, avanes uks ja sisse tuli lisaks senistele üks nendesarnane mees. Ta vaatas minu poole, vahetas mõne sõna oma kaastellega, astus siis minu aseme juurde, istus selle servale ja hakkas minu suureks imestuseks kõnelema eesti keelt.

„Nii, nad on siiski meie maa rahvas!“ mõtlesin üllatudes ja jälle olin rumalam kui enne.

„Kes sa oled?“ päris ta.

„Olen aus inimene, eksisin metsa ja sattusin viimati siia. Miks te mind kinni võtsite?“

„Seda kuuled ehk pärast,“ lausus ta viivu mõlemise järel.

„Kust sa siia pääsesid, üle raba?“

Seletasin talle põhjalikult oma loo ning seiklused ja ta sattus ikka enam ärevusse. Kui ta kuulis maalusest käigust, läks ta musta habemevõruga piiratud suu päris ammuli üllatuse pärast ja siis ruttas ta seda lugu õhinal seletama seltsilistele. Väiksem polnud ka nende imestus, kuid siiski raputasid nad uskumatult päid.

„Näita, kus see on!“ käsutas tõlk ja viis mu tagasi keldrisse. Mu pea pööratas veel saadud hõobist, kuid ma läksin nendega. Üks meestest näitas ees peeruga tuld. Leidsin peagi ülalt müüri äärest väikese mullahunniku, millest ma olin läbi kukkunud. Mu saatjad vangutasid vaid päid ja vaatasid mulle kui „läbi maa tulnud mehele“ hoopis aupaklikumalt otsa.

Kui olime tagasi endises ruumis, kõneles jälle tõlk:

„Oleme siin vanaaegse vägeva rahva viimsed võsud. Oleme gootlased. Oled meist kuulnud, mis? Sellest on aastatuhandeid möödunud, kui teie, eestlased, tulite siia ja ajasite meid siit minema. Siiski jäi siia elama mõnisada hinge, kes peitsid endid otsatusse laande. Aegade kestes on see suguharu peagu välja surnud; meid on siia jäänud veel veidi üle kümne hinge; ja et meie päriselt välja ei sureks, siis toome küladest mõnikord lapsi siia. Meist ei tea ükski hing, sest suured sood, rabad ja laaned on ümberringi. Ja nüüd jääd sinagi meile...“

„Mina?“

„Muidugi!“ naeris tõlk karedasti. „Sa võid tänada õnne, et su ellu jätsime. Kuid meil on sinust abi enam, kui sa elad; surnuna ei saa sinust midagi. Ära loodagi siit põgeneda, see on niisama hea kui võimatu, kuna sa ei leiaks siit kunagi teed tagasi maailma. Kuid küllap sa varsti harjud ja ei tahagi siit enam minna; meil on kõik jäänud siin rahule. Teed sa aga katsetki põgeneda, siis — meil on terased silmad, tuntud teerajad ja viledad vibunooled. Sa ei pääseks kuhugi. Oõsel põgenedes jäävad sinust vaid kondid. Teed siin tööd meie alatise valve all, saad süüa, ja kui oled sinse eluga juba harjunud, anname sulle naise.“

See oli mulle halb uudis. Jääda siia terveks elu- ajaks ja nende metslaste sekka! Kuid ma ei vaielnud nendega, näitasin ennast õige rahulikuna ja lubasin endale, et varitsen parajat silmapilku ja püüan siiski leida tee. Tagasiteena ei saanud enam muidugi kasutada võlvkäiku, sest küllap seda nüüd püüti veel hoolsamini valvata või koguni müüriti kinni kui asjatu segaja.

Siis kutsuti mind sööma. Lossis elas seitse meest ja nii me asusime lauda kaheksakesi. Inetu vanamoor

tõi meile suure puuliuga lambaliha, teisega hapupiima ja odrakaraskit. Nagu hiljem nägin, kasvatati siin isegi otra ja peeti mõningaid lehmi. Et olin näljane, siis sõin aplasti ja sellega näisid mu praegused kostitajad päris rahul olevat. Ma võisin ka süüa, sest küllap oli siia veetud minuigi karjast lambaid, mida siiani olin pidanud huntide tööks. Kuhu võis sattuda mu nuumpörsaski! Kuid ma ei lausunud sellest sõnagi. Söögi lõpetanud, lahkusin toast, taltes veenduda enda valvamises.

Õue poolt oli hoone madal ehitis, ja toetudes vastu mäeküngast, võisin veenduda ta tugevuses. Ta oli laotud suurtest raudkividest ning paelahmakaatest. Kuid ta oli ehitatud nii osavasti mäekülmude vahele, et eemalt ei paistnud midagi. Ümbert piiras seda tugev ja veel terve müür, mille suur pronksvärav ei avanenud ilma gootlaste abita.

Parajasti sihtisin müüri kõrgust ja arutasin endamisi, kuidas oleks parem ronida sellest üle, kui kuulsin korraga häält enese kõrval.

„Mõtled juba põgeneda?“ ütles tõlk. Ta oli nii vargselt mu selja taha astunud, et ma vähimatki ei kuulnud ta tulekust. „Eht lambavarga moodi!“ mõtlesin eneses ja vastasin talle pahuralt:

„Mismoodi ma siit siis peaksin põgenema, lennates või?“

Ta itsitas jälle ja mulle tundus, et päris sõbralikult.

„Jah, sul on õigus, sest see ongi võimatu!“ ütles ta siis. Kuid nüüd pead oma söögikorra tasuma, läheme kaevama! Ta astus ees ja samal hetkel tõusis värav üles, mille alt me võisime sammuda läbi. Vaatasin veel läbi olleski tagasi. Värav seisis oma raskuses ülal ja ei kukkunudki enam alla.

„See jääb nii õhtuni!“ ütles mu saatja. „Küllap õpid selle vigurigi selgeks, kuidas teda üles tõsta ja alla lasta, kuid seda ei jõua üksinda ja see tõmmatakse lossist ahelate abil,“ seletas ta.

Kuid nüüd me viibisimegi väikesel põllulapil, kus kasvas soost piiratud kõrgendikul veidi otra ja naereid.

Terve päeva pidin ma väikese puust labidaga muldama naereid ning kaalikaid. Ohk oli soe ja läheduses sumisesid poolmädanenud puutüvedes mesilased.

„Magusat on meil küllalt!“ ütles tõlk. „Ja meil ei puudu midagi.“

„Kuidas teil peakski puuduma, kui käite vargil,“ ütlesin teravalt. Ma ei kartnud sugugi seda ühte meest, ja kui ta oleks tulnudki mulle kallale, siis oleksin vinnanud talle obaduse lõua alla ja oleksin kadunud metsa! Kuid praegu tuli siiski olla ettevaatlik, sest tal oli võöl suur puss ja vibugi hoidis ta käepärast. Ta töötas ise aga hoolega, kuigi niilus kogu aja minu suunas. Küllap ta kartis ka mind omajagu.

„Käime küll!“ ütles ta siis jälle, irvitades päris sõbralikult, ja siis ta jutustaski, et olevat samuti talust varastatud laps ja jäänud siia koguni heameelega, kuna ta võõrasema teda kodus tihti ilma asjata nuhelnud. Ta ei mäletanud palju kodust ja teda kutsuti Vounaks.

Nüüd oli ta aga muutunud gootlaseks, ei igatsenud enam mingit muud kohta peale gootlaste lossi ja talle olid ka kõik gootlaste pahed külge kasvanud.

„See elu on kõik huvitav,“ ütles ta. „On tore hulkuda rabas ja meelitada karjast kaugemale rasvaseid lambaid. Siis on ka tore küttida põtru ning hirvi. Õige vanasti olevat siin isegi metssigu leidunud.“

„Sellest ei tea mina midagi,“ ütlesin. „Aga nüüd on püssid ja sa võid kergesti mõne tinakuuli kerre saada, kui lähed vargile.“

Selle peale naeris Vouna, pöörates tulisel silmi, mida nähes meenusid mulle hundisilmad, mis pimeduses hiilgavad.

„Kuulsin, et on husarid, ratsasõdurid, saade-

tud kadunud lapsi otsima.“ püüdsin teda hirmutada, kuid ka see jättis ta külmaks, võib-olla ei saanud ta sellest arugi.

„Meil pole praegu varastatud lapsi,“ seletas ta. „Need on nüüd suureks kasvanud. Nad hakkavad elama iseseisvat elu ja me läheme tüdrukutele sügisel kosja. Toome noorikud majja!“ Ja jälle naeris ta. Jah, tal olid lumivalged hambad, kuid vaevalt ta ise neist lugu pidaski.

„Siis te varastate ka tüdrukuid?“ küsisin.

„Muidugi! Vanadest gootlaste naistest on veel järele jäänud too vanamutt, kes meile nüüd toitu keedab, küpsetab ja ka pruute kasvatab.“

Nii, olin nüüd kogu selle majapidamisega tuttav ja ma hakkasin ikka enam igatsema silmapilku, millal jääksin veidikegi valveta ja saaksin põgenema. Lootsin, et mind järgmistel päevadel rohkem omapead jäetakse. Kuid ma eksisin, nagu vari liikus Vouna mu ümber. Vahel polnud teda kuskil näha, kuid niipea kui veidi vabamalt hinge tõmbasin, oli ta jälle seal, nii et mulle tundus ajuti, nagu oleks ta saanud end vahel teha nähtamatuks, et aga minuga ainult mängida. Nii siis tegin kõikisugust tööd, lõhkusin puid, veeretasin kive, kiikusin umbrohtu ja rookisin ühes Vounaga mesipuid. Kuid ma ei saanud isegi magadeski olla üksinda, ikka hiilis Vouna vari, kui mitte muidu, siis unenägudes, mu ümber. Olin sügavasti pettunud.

* * *

Elasin seal nii paar nädalat üksluist elu. Kaotasin juba peagu igasuguse lootuse, et veel minema pääsen.

Mehed käisid jahil ja vargil, nii et peagu iga päev oli neil midagi nülvida, kas siis lammas või hirv. Harvem tulid nad ainult mõne püü või tedrega. Vanaeite nägin harva, alati oli tal kiire isegi söögi laualetoomisega. Küllap ta oli käsikivil otri jahvatamas või kasvatas pruute, nagu ütles Vouna.

Samuti ei näinud ma ühtki tüdrukut, ju need olid siis peidus kuskil hoonesopis.

Päevad möödusid ja ma panin tähele, et minu peale hakati veelgi terasemalt vaatama, küllap nad ootasid mu meelemuutust nende kasuks. Ma püüdsin olla kõigiti rahulik, kuigi sellega oli vahel lausa kurja vaeva. Püüdsin ka leiutada uusi põgenemisplaanid, kuid oma suureks kurvastuseks ma ei leidnud ühtki säärast, mis oleks andnud lootust. Kõige halvem oli tihe mets ja raba, kuhu oleksin hukkunud tee tundmatuse tõttu. Samuti olid kardetavad ka hundid, kuigi ma neid niipalju ei kartnudki.

Põgenemine

Lonkisin ühel päeval jälle sihitult mööda õue. kui Vouna tuli mu juurde ja ütles, et täna tahtvat ka tema minna jahile. Mina pidavat jääma kahe teise mehega koju. See teade pani mu südame millegipärast kiiresti tuksuma. Võib olla, et see oli Vouna mineku pärast. Tundsin alati vaistuliselt, nagu oleks Vouna omanud minu suhtes kümme paari silmi. Peale selle oli ta kaval, ettevaatlik ja kärmas. Igatahes tundusid teised mehed temaga võrreldes hoopis tõntsind ning kohmakad olevat.

Õhtu jõudis kätte, päike loojenes parajasti, kui mehed ühes Vounaga läksid värvast välia. Teadsin nüüd, et nende tee viis jälle mõne kuritöö juurde, sest pimeduses ei peeta jahti ja niisama vähe võisid nad saada kätte lambaid, kuna karjad aeti juba tükk aega enne päikese loojenemist koju suurte metsade äärest.

Minu ja kodu valvurid jäid pikutama valli äärde ja keskustlesid millegi üle. Nad ei näinud mind palju täheleegi panevat ja ma vilistasin meelega kõvasti, et nad kuuleksid mind viibivat endi läheduses. Siis läksin ma lossi. Võtsin tugeva teiba kaasa, millega olin end varunud juba nädalapäevad tagasi.

Kuulatasin veel lävel, saagileminejate hääled olid vaibunud ja minu teotsemine võis alata. Tormasin majast koleda kisaga ja jooksin meeste poole, hüüdes, et hoone põleb.

Sellel oli mõju. Nagu oleks tuli juba neil endil kannul olnud, hüppasid mehed üles ja tormasid sisse. Näitasin magamistoa poole, milles põles alati väike rasvaküünl tulesaamise hõlbustamiseks. Olin selle abil pistnud põlema aseme kõrkjad ja kiskunud veel muud rämpsugi tulelätteks. Nüüd vajus sinine suits juba kaugele vastu. Mehed jooksid kisades tupp, mina aga jäin suure ähmi ajal hoopis välja, tõmbasin tugeva tammise ukse kinni ja pistsin toe taha. Samal hetkel olid nad aga juba ukse juures tagasi ja lõhkusid selle kallal. Siis hakkasid nad karjuma, kui uks järele ei andnud. Tõin kiiruga veel ühe toe ja siis katsusin, et minema sain. Meeste kisa kostis vaevalt välja, kuna paksud müürid ja selle ruumi valgusepiludeta seinad pidasid iga heli kinni.

Jõudsin õnnelikult üle valli ja jooksin metsa. Olin enne meeste suunda tähele pannud ja püüdsin nüüd selle järgi leida õiget teed. Väga kaugel ei võinud nad veel olla ja ma lootsin jõuda neile peatselt järele. Vaistuliselt olin haaranud lossi esikust ühe tugeva uhmrinuia ja mul oli sellest nüüd väga hea meel.

Kuulatasin, kui kaugel võisin olla oma eesminejatest, kuid kõik oli vaikne. Samuti oli juba üsna hämar, kuid siis märkasin murtud oksa. Ma oleksin peagu hõisanud, nüüd polnud enam kahtlust, et olin õigel rajal.

Ettevaatlikult sammusin ma edasi, kuigi suuredasid kiirust. Nüüd oli juba päris pime ja ma kartsin eksimist, kuid samas kuulsin kõnekõminat.

Need olid gootlased!... Püüdsin seirata neid ettevaatlikult, tundes samal ajal hirmu, et viimati pääsevad vangid lossist välja. Noh, siis nad teeksid siin teel haarangu ja ma jääksin neile näppu.

Pimedus süvenes aina; ja et mitte teelt kõrvale sattuda, hiilisin meestele veelgi lähemale, kuid see oleks kujunenud mulle peagu saatuslikuks. Kuivanud oks murdus mu jala all ja kohe seisatasid rõõvlid. Sain enese peita suure kuuse tīve taha. Kuulsin, kuidas üks neist tuli minu poole, piidles igasse külge ja läks siis teiste hõikamise peale tagasi. Ma tundsin temas ära Vouna. Kui teised poleks teda hõiganud edasi minema, oleks ta kindlasti näinud mu ära oma soesilmadega. Nägin, kuidas nad pimeduses nagu hiilgasid. Vouna läks küll tagasi seltsiliste juurde, kuid talle pidi jääma ometi mingi kahtlus, sest ta vaatas õige tihti tagasi, nagu märkasin, ja mul oli kurja vaeva, et varjata end puutūvede taha ja sealjuures hoiduda eksimast. Tal oli hea pea ja loomulik valvuriann, seda pean tunnistama.

Kaua käisime nii ja ainult korra kuulsin ma kaugele hundi ulumist. Hakkas juba vargsi hämarduma, kuna kesköö oli möödas. Nüüd oli kahekordset ettevaatust tarvis. Korraga läks mets harvemaks ja ma nägin kuusikuäärset lepavõsa.

Roomasin vargsi vaarikapõõsaste vahel edasi ja otsustasin end mõnda suuremasse põõsasse peita, kui kuulsin ootamatult kriiskavat karjatust ja taipasin, et mind oli nähtud. Nüüd ei aidanud enam muu nõu kui püsti ja minema. Tegini nii, kuid metslased ei jäänud ka vahtima, vaid kihutasid mulle järele. Niipalju kui sain mahti näha, oli Vouna kõige ees.

Jooksin üle küntud kesapõllu, üle kaeravälja ja läbi lina, mille kiud jäid mulle jalgu, ähvardades mind pikali paisata. Umbes paarikümne vakamaa kaugusel silmasin üksikut talu.

Arvasin algul, et nüüd jäävad roimarid maha, kuid ma kuulsin nende jalgade müdinast, et nad järgnesid; teadsin, et see siin pidi olema üksik metsatalu, mispärast rõõvlid ei kartnudki sinna mulle järgneda.

Korraga sähvatas tugev valusööst läbi mu vasaku õla ja mu käsi vajus otsegu murtult alla: nad olid

mind lasknud vibust. Kuid suutsin siiski hüpata üle õueaia ja suruda uksele. Õnneks oli see lahti. Hüppasin sisse, lõin ukse kinni ja haagigi ette.

Oh! Alles nüüd mõistsin, millise pingutuse olin läbi teinud. Olin nõrkemas, kuid ometi ei saanud ma mahti hinge tõmmata. Sain vaevalt pilgu heita enese ümber, kui juba käis tugev mürts uksele. Nad olid jõudnud järele. Kambril oli veel kaks ust, üks neist viis nähtavasti tagakambrisse, teine tarre. See oli tavaline suitsutare, nagu neid veel mõned on säilinud aegade kestes ja milles vahel kuivatatakse linu.

Ka tareuksele lõin haagi ette.

Korraga liikus tagakambri uks ja lävel seisis taat, püss käes. Ta oli kuulnud müdinat ning hääli.

„Kes sa oled?“ pööras siis relva otse minu poole, sest näisin oma uhmrinuia talle kahtlane külaline.

Püüdsin mõne sõnaga seletada talle kõik. Seepeale andis vanataat mulle lahkesti kätt ja seletas, et ta olevat päris ükski kodus, kuna teised kõik olevat heinamaal.

Võitlus

Vaevalt sai taat lõpetada oma jutu, kui tares juba kolistas keegi ja hakkasid tumedad hoobid kaja vastu ust. Kuid üks oli kõva ja varsti kadus mürgeldaja. Selle asemel ilmus äkki kambri akna alla Vouna ja vaatas irvitades sisse. Kõlisedes langes tilluke ruuduke akna eest ja võidurõõmsalt tõmbas Vouna vibu vinna.

Vanamees tõstis püssi, lajatas pauk ja nagu niidetult langes Vouna maha. Tinakuul oli purustanud ta pea.

Gootlased näisid kartvat, pidasid siis veidi aega aru ja tulid uuesti akna juurde. Sama, kes oli mind vangistanud minu tules keldrist välja, kargas aknale, kuid nüüd näitasin talle, et oskan ka nende uhmrinuia võidelda. Ta kukkus aknast tagurpidi alla, mispeale teised jooksid eemale.

Arvasime, et nad jooksid metsa, kuid varsti kuulsime lammaste määgimist ja siis taipasime, et rõõvlid riisusid taadi lambaid. Seda ei võinud aga tubli taat sallida. Ta laadis oma püssi ja jooksis päästma oma karja, tormasin talle järele. Ma ei võinud ju lasta teda ükski minna kolme roimari vastu. Kuigi mu õlg valutas tugevasti, siiski keerutasin sõjakalt oma nua pea kohal.

Roimarid olid just seda oodanudki, et nii saada meid majast välja, sest meid võttis kohe noolerahe vastu, see läks neil kiiresti. Meid suruti otsegu kiiluga vastu tareukse kaitsvat lauda, mis mõnegi noole võttis meie eest vastu. Kuid siis raksatas ka taadi püss ja üks rõõvleist karjatas, ehkki ta maha ei langenud. See tiivustas mindki, aga niipea kui sain nina pista ukse vahelt välja, tervitas mind jälle nooleparv. Vanataat laadis veel korra püssi ja siis ütles ka oma laskemoona otsas olevat. Ja kuidas kaitsta endid siis, kuna kirves ja nui ei ulatu kaugele? See jäi ajanappusel otsustamata, sest meil oli küllalt tööd, et hoiduda noolte eest. Mis saaks aga meist öösel ilma sõjariistadeta? Kuid ka selle üle polnud aega mõtteid vahetada.

Kuna meie seal niiviisi üsna nõutult seisime ega teadnud, mida ette võtta, kuuldus järsku trompetiheli ja õue kihutas salk patrullisõdureid. Sel ajal sõitsid need linnast linna ja ka maad mööda ning sõisatest läbi. Nad olid kuulnud pauke ja sõitsid vaatama. — — —

Ükski roimareist ei jäänud ellu. Surmapõlgusega võitlesid nad ja langesid.

Mind ei lastud pärast seletuseandmist koju minna, vaid ametivõimud võtsid mu juhiks, pidin nad viima laane südamesse rõõvlite lossi.

Kuid me ei leidnud õiget teed, ekslesime asjatult kuni õhtuni laanes ümber. Õhtul tegime laande tule ja sõime orgilküpsetatud lambaliha, mille vanataat oli toonud hüvas meeles päästmise eest.

Teisel päevalgi ei osutanud me otsimine mingit tagajärge. Ikka sumasime rabalaugaste vahel, oskamata leida ainsatki kõvemat paika, kust oleks võinud pääseda raba südamesse. Kaks päeva olime kulutanud tagajärjetult.

* * *

Kodus võeti mind kui surnuist ülestõusnut vastu, kuna arvati, et ma langesin ühes hobusega huntide roaks. Hobune! Madis võtku seda hobust, sest tema pärast oli see seiklus ja mäng eluga tulnudki!

Kuid siiski on tore mõelda sellele aastate möödudes, kui juba kõik vintsutused on läinud meelest ja on jäänud vaid veel ilusad hetked. Oli siiski ilus ekselda metsas, lasta end suudelda päikeskiirtest ja uinuda sõbraliku tamme laias okastikus, pea kohal tumesinine taevakatus ja Koot ning Reha koos Suure

Vankriga, äratajaks aga karge hommikutuul ja purpurselt hõõguvad päikeskiired, milles sädelevad tuhande värvaste kastetilgad...

Kui hiljem metsad harvenesid, kuulsin kord, et paar julget jahimeest metsas ekseldes leidnud sügavas laanekurus riismed ühest vanaaegsest lossist. See olevat olnud otsegu tulest põlenud ja siis osalt kokku varisenud.

Võimalik, et see oligi toosama vana loss, milles olin kord aastate eest vangis, kui olin veel noor. Kuid nüüd olen ise vana, hall ning küürus aastate suure koorma all, nii et ma ei saagi enam minna seda laanest otsima. Kuhu jäid sinnajäänud gootlased, sellest pole mul aimugi, võib-olla põlesid needki ühes vana lossiga.

Kuid sellest teab jutustada vahest ainult tuul, mis kohiseb põlises laanes ja päikesele, mis kuldab vanade tammede latvu, järele lendab.

Kingid said järgmised hindmõistatuste lahendajad

(Viikings' nr. 5, 6, 7 ja 8 ilmunud hindmõistatused.)

I. Jalgratas — Amanda Kriit, Tartu.

II. Kirjutuslaua-garnituur — Luigi Viilip, Kohtla-Järve.

III. 100 eks. ilukirjanduslikke teoseid: 1. Harry Arv, Nõmme; 2. Eugeni Jurkatam, Haapsalu; 3. Kaljo Lüll, Valga; 4. Arno Hellat, Tallinn; 5. Ada Raudkiri, Paatsalu; 6. Rein Pappel, Tallinn; 7. Maimu Kallaste, Tallinn; 8. Ülo Alkivi, Kohtla; 9. Virve Pedak, Tallinn; 10. Arma Voiko, Valga; 11. Ilmar Lane, Uue-Kariste; 12. Elmar Bergmann, J.-Jaani; 13. Harald Kruusmaa, Vaimõisa; 14. Harald Merilo, Tõrva; 15. Virve Sapas, Abja; 16. Ülo Veskimets, Karksi-Nuia; 17. Udo Tamm, Tapa; 18. Endel Jaska, Kuressaare; 19. Tiit Riis, Uulu; 20. Agnes Aaviste, Rakvere; 21. Alma Blum, Vana-Kariste; 22. Rudolf Urb, Kunda; 23. Valdeko Allast, Põltsamaa; 24. Ülo Söder, Rosna; 25. Heino Meressoo, Tallinn; 26. Leo Ojakäär, Valga; 27. Venda Kuk, Sinijärve; 28. Aino Karulaas, Nõva; 29. Robert Teene, Tallinn; 30. Meinhard Nõmm, Tartu; 31. Arne Lillo, Tartu; 32. Linda Tammela, Pärnu; 33. Vello Kaasik, Vana Tănassilma; 34. Inno Vatter, Viljandi; 35. Veera Jaska, Tartu; 36. Kalju Raig, Vastse-Kuuste; 37. Silvia Toom, Petseri; 38. Heinrich Sülla, Aimla; 39. Ants Virkus, Lohu; 40. Magda Känd, Tallinn; 41. Heldur Taimre, Tallinn; 42. Ants Kits, Karksi; 43. A. Tenter, Torma; 44. A. Hendrikson, Viljandi; 45. Toomas Aidnik, Tartu; 46. Erik Tinno, Peedu; 47. Miina Ojasalu, Viimsi; 48. Endel Kibin, Narva; 49. L. Puldas, Põlva; 50. Elli Võerahansu, Imavere; 51. Ilmar Matisen, Sõmeru; 52. Kalju Ojaveski, Nõmme; 53. Ralf Pool, Jõhvi; 54. Hella Kane, Käina; 55. Olga Salasoo, Nõmme; 56. Hillar Viita, Tallinn; 57. Heino Künnapuu, Tartu; 58. Vaike Aru, Tallinn; 59. Heljo Jaik, Laekvere; 60. Peeter Sormul, Tallinn; 61. Heljo Palm, Tallinn; 62. Silva Kuk, Narva; 63. Lembit Selberg, Narva; 64. Hanto Selmet, Tallinn; 65. Heldur Nüt, Valjala; 66. Rudolf Hämar, Tartu; 67. Uno Paim, Tartu; 68. Avo Koppa, Kastre-Võnnu; 69. Elmar Tiru, Tartu; 70. Marie Mikolai, Kärevere; 71. Armo Laupa, Lehtse; 72. Endel Peitre, Tallinn; 73. Veera Kull, Antsla; 74. Loit Reintam, Kernu; 75. Jenny Korol, Tapa; 76. Eda Parvelo, Rapla;

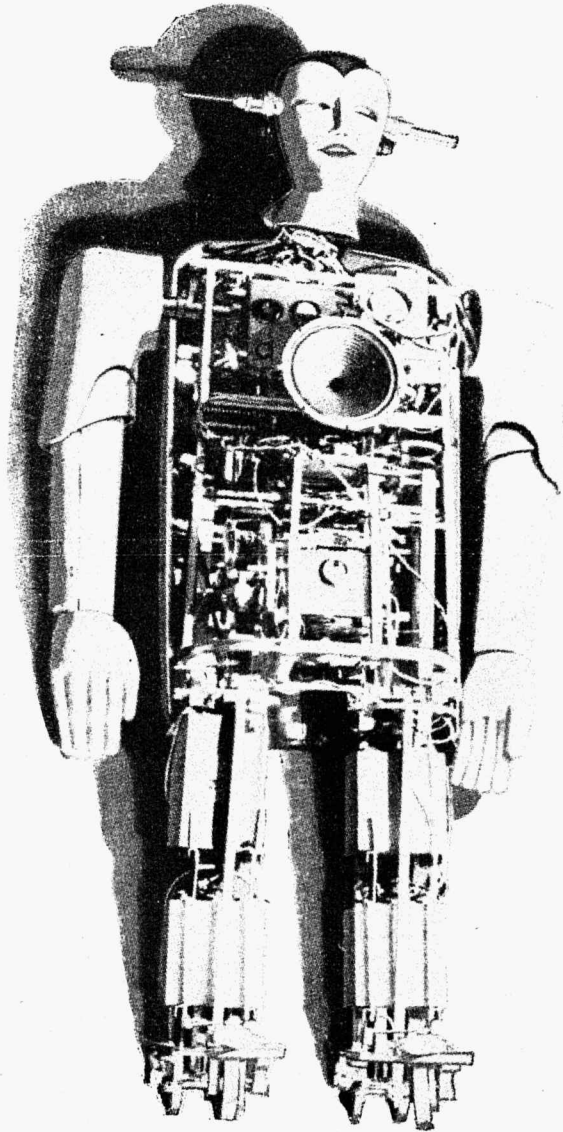
77. Harri Kressa, Tallinn; 78. Harry Salumets, Tapa; 79. Lydia Toppi, Kehra; 80. Silvia Kruustik, Valga; 81. Erika Nurk, Viru-Kabala; 82. Agnes Kask, Suure-Jaani; 83. Vahur Tomberg, Kohila; 84. Arno Mällo, Kastre-Võnnu; 85. Helju Kats, Ambla; 86. Uno Tarkmeel, Rapla; 87. Uno Noormägi, Viru-Petri; 88. Ella Moks, Tallinn; 89. Emilie Talpsepp, Tallinn; 90. Ilse Okas, Hageri; 91. Ilona Pihu, Haljala; 92. Maret Laaspere, Kiuma; 93. Rita Salep, Tallinn; 94. Alice Vares, Kohtla-Järve; 95. Hilda Käsper, Raasiku; 96. Elsa Himma, Sonda; 97. Ago Varul, Petseri; 98. Endel Paapsi, Alatskivi; 99. Heljo Jär, Tallinn; 100. Maia Tekkel, Tallinn.

IV. 50 kunstipärast filminäitlejate ülesvõtet (lääkivad): 1. Leo Lutt, Tallinn; 2. Aino Kopp, Tallinn; 3. H. Lepik, Haapsalu; 4. Heino Kass, Mustla; 5. Alfred Tomusk, Tallinn; 6. Eduard Raud, Narva; 7. Olev Randur, Petseri; 8. Viktor Kask, Väike-Maarja; 9. Linda Raus, Vägeva; 10. Elvi Hielo, Tallinn; 11. Hillar Lepp, Tallinn; 12. Lembit Kulgver, Haapsalu; 13. Avo Suurvärav, Kuressaare; 14. Sven Tamre, Nõmme; 15. Ülo Laane, Misso; 16. Vello Truuma, Tartu; 17. Ants Sõber, Oonurme; 18. Sulo Sõrmus, Kavastu; 19. Ilmari Mitniits, Tallinn; 20. Ülo Ingermaa, Võru; 21. Kaljo Veikesaar, Tallinn; 22. Ilse Salem, Tallinn; 23. Ülo Aar-maa, Osula; 24. Vello Rämmel, Toolamaa; 25. Otto Salum, Misso; 26. Heli Aare, Mõniste; 27. Vambola Riis, Kihelkonna; 28. Karl Krabba, Paeküla; 29. Osv. Tani, L.-Tähkvere; 30. Ludmilla Arikas, Jõhvi; 31. Taimo Kert, Krivasoo; 32. Eva Preem, Keila; 33. Helju Müil, Are; 34. Olev Maimets, Velise; 35. Enno Nõmm, Palmse; 36. Nelli Kolk, Laeva; 37. Kaljo Rebane, Valga; 38. Hugo Orusild, Pärnu; 39. Olev Kivistik, Paide; 40. Ebba Saadve, Tuhala; 41. Eve Ladva, Rakvere; 42. Liidia Möller, Pala; 43. Väino Laikoja, Lalsi; 44. Ruth Ilves, Kadrina; 45. Leida Arming, Koigi; 46. Ilmar Laul, Uue-Kariste; 47. Mai Kaigas, Silla; 48. Aleks. Laadoga, Lihula; 49. Valdo Raag, Veriora; 50. Väino Sarapuu, Pärnu.

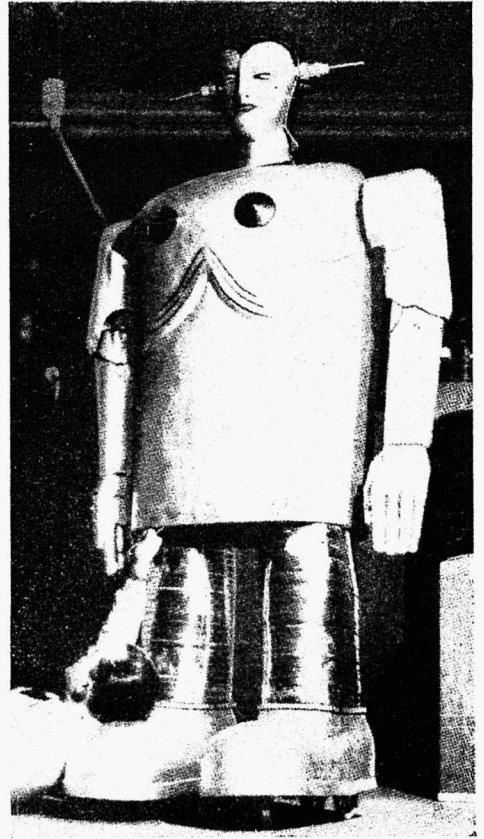
Märkus: Kuna õigeid lahendusi ei olnud nii palju, kui oli kinke välja pandud, siis langesid kingid ka mõnele tellijale.

«Raadiomees»

kõnnib, kõneleb ja laulab

„Raadiomehe“ sisemine mehhanism.

August Huber tegemas viimaseid viimistlusi oma „raadiomehe“ juures.

Seitsme jala pikkune imelik „raadiomees“ on nüüd lõplikult valminud, selle lõi pärast kümneaastast vaevarikast tööd Šveitsi insener August Huber. See terasest hiiglaslik, mehaaniline mees on automaatsete lülitite, rakendite ja teiste mehhanismide labürint. Mikrofonid automaatkõrvades tabavad antud korraldusi ja kannavad neid edasi kahekümne elektrimootori keerulise süsteemi juurde, mis paneb fantastilise olendi kõndima, rääkima, laulma oma isanda soovi järgi. Käivitaja jõu annavad patareid, mis on varjatult paigutatud suurtesse jalgadesse. Kui see moodne monstrum räägib valjuhääldaja kaudu, mis on asetatud ta rinnakorvi, liiguvad ta huuled vastavalt kõnele. Ulilühikese laine vastuvõtja, mis asetseb ta kõhus, võimaldab „raadiomehel“ kuuletuda käskudele, milliseid talle antakse raadio teel eri kohtadest.

Nõiarätik

Nõidust, mis ajab iga pealtvaataja silmad imetusest pärani, on kerge teha alljärgneval viisil. Osta rohukauplusest paar grammi koobaltkloriidi ja lahusta see 3 teelusikatäies vees, misjärel niisuta ninarätik selles vedelikus. Siis paned rätiku sooja kohta kuivama, nii et kõik niiskus ära aurab. Täiesti kuivana on rätik sinine. Kõige pisemgi niiskusehulk muudab selle valgeks.

Kui mõni sõber tuleb sulle külla, siis näita talle ninarätikut, kui see on sinine. Siis kortsuta ta rusikasse ja puhu hingegaure peale, kuni värv kaob.

Sportlased saavad silmakaitse

Kinnitatuna kerge võru külge, võimaldab moodne läbipaistev silmakaitse autojuhtidele ja sportlastele takistamatut väjajaavadet. Nõtke võre kaitseb tuule ja päikese eest, kuna küllaldane ventilatsioon kõrvaldab udu.

Mis on surmakiired?

• • Lühilainelised kiired hävitavad elu

Aeg-ajalt on ikka jälle kordunud sensatsioonilised teated nn. surmakiirte kohta ja on tehtud koguni katseid nende tarvitamisvõimaluste kohta. Võhik loeb seda teatud jubedustundega.

Juba Edison ennustas sajandite vahetusel, et elektirist tuleb kohutav relv tulevikusõjas. Praegu ei ole elektirist saadavad surmakiired otseselt veel lahinguväljal tarvitusel olnud, aga uurimisi sel alal jätkatakse lakkamatult juba 40 aasta jooksul kõigil mail.

Esimene, kes surmakiirte alal saavutas mingeid tagajärgi, on prof. Esau Jenas Saksamaal. Algul ta surmas lühilaineliste elektromagnetiliste kiirtega vaid kärbseid, siis ka hiiri ja rotte. Ameerikas, kus kõik sünnib suurtes mõõtudes, õnnestus sel viisil tappa koeri, ahve ja isegi suur härg. Viimane ohver suri küll alles 90 sekundi järel. Nagu näha, ei ole neil kiirtel silmapilkselt surmavat mõju, kuid nad tõstavad vere temperatuuri ja kutsuvad esile teatud häireid, millised võivad tuua surma. Esialgu on neid kiiri tarvitatud ainult arstiteaduses, nimelt kunstliku palaviku (40—42°) tekitamiseks, millel on suur tähtsus arstiteaduses.

Õnneks on veel kaugel aeg, kus neid surmakiiri ka lahinguväljal võidakse kasutada. Praegu on nad hädaohhtlikud ainult mõne meetri kaugusel asuvalle elavolevusele ja kestab kaua, enne kui võib õnnestuda ehitada nii võimsaid kiirtesaatjaid, et neid võiks tarvitada ka sõjas. Uurijad arvavad, et need kiired kutsuvad ajudes häireid esile ja sünnitavad hirmu. Kaitse nende kiirte vastu ei ole kerge, sest lühilainelised kiired tungivad kõigist aineist läbi. Ehitistes muidugi võidakse varju leida, kuid mis teha sõjavägedega, kes peavad edasi liikuma? On kõnelnud erilistest kehakatetest, millised koosnevad mitmekordseist metallkudedest, kuid mõned asjatundjad arvavad, et ka nendest pole abi.

Füüsika tunneb kaht täiesti erinevat kiireliiki, nimelt elektromagnetilisi eetrikiiri ja korpuskulaarkiiri. Eetrikiired levivad oma tekkimiskohalt lainekujuliselt ruumis igas suunas ja laotuvad laiali valguse kiirusega, mis tõuseb 300 000 kilomeetrile sekundis. Korpuskulaarkiired seevastu pole ainult eetri laineline liikumine, vaid nad tekivad seeläbi, et elektriga laetud osakesed teatud kohalt sirgjooneliselt teatud suunas edasi kanduvad. Säärased korpuskulaarkiired on katoodkiired. Eetrikiirte hulka kuuluvad elektromagnetilised lained, nagu neid tarvitatakse näiteks raadiotehnikas, valgus- ja soojuskiired ja teised, millest alpool pikemalt. Need kiired erinevad üksteisest lainepikkuse poolest. Lained, millistes nad levivad, võivad olla tuhandeid kilomeetreid, aga ka ainult miljondik millimeetrit pikad. Nende kujutlematult väikeste lainete mõõteks on nn. angströmi-ühik, mille all mõistetakse 1 kümnemiljondikku osa millimeetrist.

Nähtavate kiirte lainepikkus on 3900—7700 angströmi. See on punase juures kõige suurem, violeti juures aga kõige väiksem. Spektri punasest otsast väljaspool algavad pikemad soojuskiired. Sealpool violetti aga järgnevad lühemad ultraviolettkiired. Nendest veel lühemad on röntgenikiired ja alles uuemal ajal on tuntud mõistatuslikud kiired maailmaruumist, millised läbitungimisvõime poolest röntgenikiiri veelgi ületavad. Nimelt tungivad nad läbi 1 sm paksusest terasplaadist ja 23 sm paksusest tinaplaadist.

Kõiki neid lühilainelisi kiiri, alates ultraviolettkiirtega, võib nimetada surmakiirteks. Nad kutsuvad nahal põletikke esile, hävitavad orgaanilist kude ja surmavad väikesi elusolevusi. Ultraviolettkiired mõjuvad üherakulistele merirohtudele algul kasvu edendavalt, lainepikkuse vähenedes aga ikka enam takistavalt ja lõpuks surmavad kõige lühemad ultraviolettkiired meritähed nagu kõik teisedki taimed.

Kui kõik päikesevalguses sisalduvad ultraviolettkiired pääseksid takistamatult maapinnale, siis oleksid siin varsti kõik taimed, loomad ja inimesed hävitatud. Aga kõrgel atmosfääris leiduv osoonikiht hoiab kõige lühemad ultraviolettkiired kinni ja teeb nad seeläbi kahjutuks. Ka kosmilised kõrguskiired pääsevad ainult osaliselt maapinnale, kus nad avaldaksid samasugust mõju nagu surmakiired. Seega võime kõigepealt lühilainelisi kiiri nimetada surmakiirteks. Aga vaevalt on mõeldav, et neid kunagi suuremas ulatuses hakatakse hävitusotstarbeks tarvitama.

Edasi vaatleme korpuskulaarkiiri. Nad tekivad nn. Geissleri torudes, millised on õhust tühjad ja millistest juhitakse läbi elektrivool. Lihtsamad neist torudest on pikergused ja kummassegi otsa on traat sisse sulatatud. Nende vahel voolab elekter. Katoodist, negatiivsest poolusest, läheb torus violetne kiirtevihk anoodini. See koosneb elektrilistest algosakestest, aatomitest, milliseid nimetatakse elektroonideks. (Üks elektroon kaalub ainult $\frac{1}{1800}$ vesinikuatoomist. Vesinik on kõige kergem element, selle üks aatom kaalub 3,2 miljontiljondikku grammi. Elektrooni läbimõõt on 15 biljondikku sentimeetrit.) Elektroonid viskuvad katoodist säärase jõuga, et nad peagu valguse kiirusega otsejoones edasi kanduvad. Nad ei pääse torust välja, sest nad ei saa klaasist läbi tungida, aga kus nad klaasiga kokku puutuvad, seal sünnivad röntgenikiired. Et võimaldada katoodkiirtele väljapääsu õhku, asetas saksa füüsik Lenard juba 1892. a. klaastorru alumüinüümist „akna“, millest nad võisid läbi tungida. Umbes kümme aastat tagasi tegi Coolidge selle juures parandusi. Kuna katoodkiired Lenardi juures ainult mõne sentimeetri ulatuses torust õhku pääsesid, pikendas Coolidge seda pinda poole meetrini, töötades sealjuures 350 000-voldise pingega, nii et elektroonid liikusid 240 000 km sekundis.

ILUSAIM KINK EMALE SÜNNIPÄEVAKS ON

Nobeli laureaadi Pearl S. Buck'i romaan «Ema»

MUUGIL KÕIGIS RAAMATUKAUPLUSTES

HIND KR. 3.50

Nendele Lenardi kiirtele mõeldakse enamasti esmajoones, kui on kõne surmakiirtest, sest nad omavad määratu suurt hävitusjõudu. Väikesed organismid, näiteks bakterid, millised nende kiirte mõjuvõimkonda satuvad, surmatakse sekundi murdosa vältel. Samuti sünnib kärbeste ja väikeste loomadega. Lenardi kiired hävitavad naha ja lihased. Kui Coolidge kiiritas ühe kodujänese kõrva kümnendiku sekundi vältel, langesid karvad välja. Kiiritus terve sekundi vältel põhjustas kooriku tekkimise ja minuti pikkuse kiirituse järel tekkis väliskõrva auk, mille äärel lühikeste pruunide karvade asemel kasvasid pikad valged karvad. Ka anorgaanilised ained muutuvad kiirituse tagajärjel: sool muutub pruuniks ja atsetüleengas muutub lahustumatuks kollaseks pulbriks. Mõnedel juhtudel lagunesid kiiritatud ained täielikult. Seega peaks Lenardi kiirte mõju otse kohutav olema, kui neid suuremas ulatuses tarvitusele võtta.

Ometi ei ole õnnestunud neid kiiri teha nii tu-

gevaiks, et nad inimese elule oleksid hädaohtlikud. Klaasi on võimalik tarvitada kaitsevahendina nende kiirte vastu. Sõjamehi muidugi ei asetata klaaskappidesse, kuid neile tehakse klaaslõngast kootud rõivad, millised näevad täpselt samasugused välja nagu tavalisest riidest tehtud rõivad.

Kuna nende kiirte juures on tegemist füüsikaliselt täiesti vastuvaieldamatu tõsiasiaga, astus paljude aastate eest avalikkuse ette keegi inglase nimega H. Grindel Matthews omaleiutatud surmakiirtega, millistest aga teadus midagi ei tea. Ta olevat nende kiirtega surmanud hiire, kes olnud kahekümne meetri kaugusel tema aparaadist ja langenud nagu välgust rabatult maha, kui kiired temale juhitud. Peale selle olevat ta mootorratta ühesilindrilise mootori suurest kaugusest seisma pannud. Kõneldi, et Inglise valitsus olevat tema leiutise vastu huvi tundnud ja ta olevat üht komisjoni oma leiutisega tutvustanud. Seejärel ei kuulnud temast aga enam midagi. Kuulujutud aga ei taha vaikida.

Mõnda sõjalaevadest

Kuna praegusel ajal loeme iga päev ajalehtede sõjateadetest sõjalaevastiku operatsioonidest ja laevade pommitamistest lennukitelt, siis tutvume käesolevas kirjutises sõjalaevade tüüpide kirjeldamisega ning vaatleme, mida need lahingulaevad, destroyerid, rist-
lejad jt. enesest kujutavad.

Kõige suuremaks sõjalaevaks praegusel ajal on Inglise lahingulaev „Hood“ (loe „Huid“), mis on 43.000 tonni suur. Lahingulaevade veeväljasureve ületab igal juhul vähemalt 20.000 tonni ja nad on kaitstud kuni 400 m/m paksuse soomusega. Soomusplaadid, mis on valmistatud erilisel karastatud tugevast terasest, katavad laeva tähtsamaid keskusi, nagu: laeva- ja suurtükkitule-juhtimisruume, masinaruume, lahingu- ja laskemoonakambreid ning laeva keskosas asuvate masinaruumide veealust osa. Soomus teeb laeva raskeks ja seetõttu väheneb kiirus, nii et lahingulaevade kiirus küünib „ainult“ 20–25 miili tunnis. Siinjuures olgu tähendatud, et 1 miil on 1852 meetrit ja keskmine kaubalaeva kiirus on 8–12 miili tunnis. Suurtükitoru läbimõõt (kaliiber) on kuni 406 mm, kusjuures lähemate märkide tulistamiseks ja õhukaitseks on veel rida vähemaid suurtükke. Lahingulaevade ülesandeks on vaenlase raskete laevade ja merekindluste vastu võitlemine, kujutades enesest laevastiku peajõudu.

Vaenlase laevade avastajaiks ja kinnipidajaiks kuni peajõudude kohalejõudumiseni on tugevate masinatega varustatud ja seetõttu kiired ristlejad ja kergeristlejad, mis on vähema soomusega ja kergemate suurtükkidega ning seetõttu nende kiirus ületab 30 miili tunnis. Ristlejaile pannakse harilikult kaugeluure ja kaubalaevade kaitse ülesanne.

Hoopis soomustamata, kuid eriti suure käiguga laevatüüpe kujutavad miiniristlejad (destroyerid ehk hävitajad), mis on määratud valveteenistuseks, blokaadiks ja kaubalaevade saatjaiks ning vaenlase laevade ründamiseks torpeedodega. Neil on sageli kuni 12 torpeedotoru, peale selle miinidevõimega seadised ja kuni 140-mm läbimõõduga meresuurtükid. Miiniristlejate kiirus tõuseb 40 miili tunnis, veeväljasureve kuni 1500 tonni. Säärast tüüpi esindasid meie endised sõjalaevad „Lennuk“ ja „Vambola“.

Vähemat liiki torpeedoaparaatidega laevu ja mootorpaate nimetatakse torpeedopaatideks. Nende kiirus on veelgi suurem, ulatudes 45 miili tunnis. Torpeedopaadid teostavad luuret, toimetavad ootamatuid torpeedorünnakuid ja peavad võitlust allveelaevadega, püüdes oma suure kiirusega allveelaeva rammida otsasõitmisega või allveepommide heitmisega.

Eriti väikesed, kuid seda kiiremad, torpeedodega ja allveepommidega varustatud on mootoritorpeedopaadid (C M B — loe: sii em bii) — inglise keeles: Coastle Motor Boats, mida eriti palju on itaallastel ja ka inglastel ja mis oma väikkiirete torpeedorünnakutega võivad vaenlasele suurt kahju teha, jäädes seejuures ise vigastamatuks, kuna ta kujutab enesest kiirelt liikuvat väikest märki, mida raske on tabada. Need on eriti sobivad partisaanisõjaks, tegutsedes sageli ööpimeduses, udus või moodsas suitskattes. Nende tegevuse kirjeldused on eriti paeluvad noortele lugejatele, kuna nad oma suure riskiga ja põnevusega vastavad noore inimese kiirele fantaasiale. Katsume edaspidi teile sellelt alalt midagi pakkuda.

Veel väga kardetavaks laevaliigiks on osutunud allveelaevad, mille peamine omadus seisneb nende nähtamatuses, kuna nad vee all võivad saata vaenlase laevade pihta oma suure lõhkevõimega torpeedod, mille kohutavast purustamisvõimest nii tihti loeme. Peale selle on nad veel varustatud väiksemate suurtükkidega ja mõnikord ka miiniparaatidega. Kiirus ei ole neil suur, ulatudes pealvee kuni 20 miili tunnis ja vee all sõites palju vähem.

Hoopis erineva laevatüübi moodustavad suurtükilaevad (meie endine „Lembit“), mis on määratud rannakaitseks, omades aeglast käiku ja palju tugevaid suurtükke.

Kõik eespool-nimetatud laevad omavad puhtsõjalist ilmet.

Sõjalaevastiku koosseisu aga kuuluvad veel lennukite emalaevad lennukite kandmiseks, allveelaevade emalaevad, kuhu paigutatakse soike-aegadel allveelaevade meeskonnad, sõjamoona ja toidutagavarad. Edasi õppelaevad mereväe ohvitseridele meresõidupraktika andmiseks, transportlaevad — sõjamoona ja sõjaväe vedamiseks, siis vahilaevad, traalerid jt.

Need viimased ei võta osa otsesest lahingutegevusest, vaid omavad sõjategevusel kaasaaitavat ilmet ja neid nimetatakse abilaevadeks. Viimased kannavad lippu, mis erineb tavalisest sõjalaeva lipust. Puhtsõjalaeva tunnuseks kannavad sõjalaevad veel võõris güüsi, mis on eriline, väiksem lipp ja näitab sõjalaeva teatavasse relvastusjärku kuuluvust: I, II, III jne. järgu sõjalaevad. Peale selle kannavad sõjalaevad veel vimplit.

Üldiselt on sõjalaevad väga kallid oma keeruliste aparaatide, tugeva relvastuse ja võimsate masinate tõttu. Seepärast hoitakse neid piinlikult, kusjuures iga mees peab suurepärase oskusega ja meelegindlusega täitma oma ülesannet, et tulla kasuks rahva ja riigi heakäekäigule.

Allakukkumine pilvelõhkujalt

„Pea jutustama teile ühe eriti põneva elamuse oma elukutse alalt?”

Hallipeane katusemeister, kelle pea sarnanes vana puulõikega, vaatas järelemõtlikult enda ette maha, puhudes väikesi helesiniseid suitsupilvekesi oma pikast piibust õhku.

„Jah — see võiks küll olla lugu, mille elasin üle koos oma pojaga. See juhtus Chicagos aastat kolm-kümmend tagasi. Katsusin tol korral Uues Maailmas oma õnne, mida ma muide seal ei leidnud. Aga see ei puutu asjasse. Kuulake siis.

Minu vanim poeg Georg oli juba kaheksateistkümnepäevane ja töötas koos minuga. Ma juhatasin üht katusekatjate rühma ühe suure ehitusfirma juures.

See oli just kesksuvel, seda ei unusta ma oma elu lõpuni. Me pidime tõrvama ühe vana kuueteistkümnepäevase pilvelõhkujat katust. Katus, mis oli kaetud sileda asfaltpapiga, langes kaunis järsult alla ja ulatus oma küljega vastu naaber maja seina, mis oli sellest veel palju kordi kõrgem.

Laiadest laudplankudest olime teinud endile keldrid, milledest igapäev hoidsid kaks tugevat köit. Igal keldril istusid kaks meest ja tõrvasid. Me algasime loomulikult kõige madalamast kohast, alt kitsa vihma-veerenni juurest. Ülal, kõrgema maja seina küljes oli kitsas telling. Sellel seisid mitu meest, kes kelke aegamööda üles tõmbasid, kui all jälle üks riba oli valmis tõrvatud.

Nii umbes keskpäevaks — me olime alanud õige varakult — olime jõudnud viie meetri kaugusele kõrgeimast äärest. Kogu katus võis olla umbes nelikümmend meetrit pikk. Kui kell lõi üks, tegime lõunavaheaja, söime oma toidu ja heitsime pikali, et teha väikest lõunauinakut. Nii me tegime alati. Enamik heitis pikali kitsale tellingile, teised seadsid end lihtsalt laudkelkudele. Oli põletavalt palav. Niiskes, mustalt läikivas tõrvas murdusid päikeskiired, õhk oli liikumatu, palavus mõjus rammestavalt.

Sellega võis olla ka seletatav, et me kõik enam või vähem rasketsi magama jääme. Katusekatjad, eriti linnades, ei tee suurt välja kõrgusest ja võib-olla hädaohtlikuna näivast olukorrast.

Järsku ärkasin ma mingist hüüdest. Uniselt tõstsin pead (ma lamasin ülemisel tellingil) ja nägin, kuidas Rogers minu kõrval väljasirutatud käega näitas katusele meie ees. Mis mind aga kohe ärksaks tegi, see oli suurima kohkumise ilme, mis peegeldus ta pruunistunud näos.

Kui ma pilkudega järgnesin ta käele, siis mõtlesin ma, et mu süda pidi seisma jääma. Sest seal, juba kaugel all, nägin ma keset värskest tõrvatud katust üht laudkelku ilma nõõrita, mis seda oleks kinni hoidnud! Kelgul aga lamas üks mees väljasirutatuna sügavas unes. Ja see mees oli mu poeg Georg! Aga kohutav ja üle mõistuse käiv oli see — ma nägin seda selgesti, et laudadest kelk libises aeglaselt paksus värskes tõrvakihis allapoole! Lai jälg tõrvas näitas juba ärakäidud teed.

Kas võite kujutleda, kuidas see vaade mõjus minusse? Ainult veel kolm, neli meetrit võisid lahutada kelku katuse alumisest äärest. Selle taga aga oli kuuekümmend meetrit sügavuses surm! Seal polnud enam mingit pääsu, seal polnud mingit pidet, mingit takistust. Kui oli jõutud ääreni, siis pidi kelk ühes mehega sellelt alla kukkuma, siis oli ainult purustav surmalend!

Mu mõtted tormasid. Mida pidin ma tegema? Kisendama, äratama poisi? Aga kas ta ärgates ei

ehmuks surmani, võib-olla järsu liigutuse tõttu libiseks mitte väga laialt kelgult või koguni ilma kaalutlemata laukuks laualt, et end nii katsuda päästa? Tal oleks olnud võimatu siledas pudruses massis mööda järsku katust üles ronida, ta libiseks aina kiiremini alla. Ei, nii see ei läinud! Veel sellal, kui ma seda mõtlesin, olin ma oma meeste poolvaljusti hüüdnud: „Mitte kisendada!” Ja kõik mehed mõistsid mind otsekohe ja vaiksivad, jõllitasid ainult pärani silmil lauale ja sellel magavale mehele.

Siis hüppas Rogers üles, kutsus poolvalju häälega mõned töökaaslased, kes kohe tema juurde ruttasid. Siis päästsid nad köied kahe kelgu küljest lahti. Ma ei saanud veel aru. Mida nad siis tahtsid teha? Kas lasta üht kelku alla? See oleks jõudnud hilja, liiga hilja pärale, selleks ajaks oleks mu poiss juba ammu purustatult tänaval lamanud ja kukkudes oma puukelguga võib-olla veel muudki rasket õnnetust sünnitanud.

Aga nüüd nägin ma, et seltsimehed olid kaks pikka köit, mis ülal olid kinnitatud mitme ratta külge, kiirete kätega kahe kelgu küljest vabastanud. Siis sidus Rogers ühe köieotsa endale ümber keha, teine tegi samuti. Nüüd mõistsin ma. Jah, see oli veel ainuke võimalus, mis meil oli kasutada. Aga kas polnud see juba hilja? Veel üksainuke meeter oli libiseva kelgu ja katuseääre vahel. Nad võisid vaevalt veel õigeks ajaks alla jõuda!

Nüüd hakkasid mõlemad alla tormama, kumbki neist ülal hoitud paljudest kätest. Nii kiiresti, kui nad suutsid, pea ees, libisesid ja veeresid nad üle kleepuva tõrva. See läks kaunis ruttu, kuid ikka lähemale ja lähemale jõudis all kelk katuseäärele, juba ei näinud ma enam mingit vahet laua ja katuseääre vahel.

Ma värisesin nagu vana naine. Veel olid mõlemad mehed viis, kuus meetrit laudkelgu ülemisest äärest eemal, siis kuulsin ma enda kõrval kedagi ähkides ütlevat: „Nüüd peab ta kukkuma! Laud ulatub juba ühe nurgaga üle katuseääre!”

Ja ma seisin ning jõllitasin nagu hullumeelne mõlemale mehele, kes kramplikult püüdsid kiiremini alla jõuda. Ja ma nägin lauda, kuigi ma seda ei tahtnud näha, kuigi ma kartsin hulluda vaate juures, mis mulle nüüd kohe pidi avanema.

Nüüd nägin ma selgesti — ja ma ei teadnud sugugi, et ma enda kõrval olijate kätest olin mõlema käega kõvasti kinni haaranud —, kuidas pikkamisi, kohutavalt pikkamisi veidi viltu asetseva kelgu üks nurk nihkus üle katuseääre välja. Teravalt tõusis see vastu tänava udust kuristikku. Ja nüüd — nüüd —

Ma sulgesin silmad. Seda, seda ei tahtnud ma näha! Aga ma ootasin kisa, mis pidi kohe kõlama. Kuid jäi vaikseks, hingetult vaikseks.

Ta ei kukkunud! Laud jäi servale püsima! Rogers haaras sellest kinni — nüüd ka Jim Seller!

Nii kuulsin ma enda ümber kõlavat lühikesi hüüdeid. Siis avasin ma silmad, vaatasin alla. Jah, seal seisis veel lai laud, ulatudes üle terava katuse-serva välja, sellel puhkas Georg, magas ikka veel! Ja mõlemad mehed köitsid nüüd — ma lausa tundsin, kuidas nad kogu hingest püüdsid töötada tasa ja ettevaatlikult, — sügaviku äärel kõisi selleks määratud raudrõngaste külge ja andsid väikeste käeviibetega märku ülalolijatele. Pikkamisi, äärmise ettevaatusega hakkasid mehed mu kõrval mõlemaid käsi uuesti vähehaaval tagasi tõmbama.

Kohutavad sekundid olid need! Sest kui poiss nüüd ärkaks, saaks iga liigutus saatuslikuks. Ma sei-

sin ja vahtisin pinevalt alla, vahtisin ja mõtlesin ikka jälle uuesti: „Mitte ärgata, mu poiss, edasi magada, magada!“ Seejuures märkasin ma välgutaoliselt ühel hetkel, kuidas teisel pool laia tänavat, vastasasuva pilvelõhkuja akendest inimesed viipasid, meile märku andsid.

Piinavalt aeglaselt nihkus nüüd kelk järsul tasa- sel pinnal ülespoole. Kui see sedasi umbes kümme meetrit oli edasi jõudnud, nägin ma, kuidas Rogers Georgi tasa puudutas, ja kui poiss ei ärganud, siis veel kord, kõvemini. Siis sirutas magaja ennast, haigutas nii südamest, et mõned mu meestest valjusti naerma purskasid, ja vaatas imestunud ringi. Siis aga käis nagu tõuge Georgist läbi. Ma taipasin, kuidas nüüd hirm teda vallutas, ja mõtlesin veel: „Rahulikult jääda, poiss, varsti oled ju pääsenud!“

Siis karjatas Georg kohutavalt. Ma nägin, kuidas ta nägu hirmust moonduks, sellal kui ta põõras pea tagasi sinnapoole, kus lai jälg viis alla.

„Lamama jääda!“ karjusin ma, kuna ma nägin, et ta hakkas üles tõusma.

Poiss seisis kummargil, mõttes lühikest vahe- maad, mis teda veel meist ja tellingitest lahutas. Tema hullunud, otsiv pilk tabas mind.

„Jää, Georg, veel üheks sekundiks!“ hüüdsin ma, ei, tahtsin ma hüüda, meeleheitel viibates poisile alla.

Kuid see oli teda haaranud, surmahirm vallutas ta nüüd tagantjärele. Ta kükitas ja — hüppas ühe pika sammuga otse minu poole, käed haaramiseks ette sirutatud. Kuid hüpe oli lühike!

Ühe jala laiselt allpool kuiva katuseriba maan- dus ta, libises ja kukkus maha. Ja sellal, kui me kõik seisime kivinenult, võimetuna karjuma või tegut- sema, libises poiss järjest kasvava kiirusega allapoole. Mõõda laudkelgust, mõõda Rogersi väljasirutatud kätest, mis ei ulatunud teda haarama.

Oma elu lõpuni ei unusta ma seda vaatepilti! Georg ei karjunud, vahtis ainult tardunult imestuse- ja lõpmatu hirmusegase ilmege meie poole üles.

Nüüd oli ta jõudnud katuseääreni. Minu hullu- meelne lootus, et mingi asi võiks libisemist jälle peatada, ei täidunud. Justkui hüppega viskus keha seal all üle terava katuseserva välja tühjusse ja kadus...

Ma ei tea, mis ma sel hetkel mõtlesin. Ma seisin liikumatult. Ma arvasin kuulvat tumedalt rasket lööki, millega keha pidi all põrkama vastu tänavat. Siis võtsid mu mehed mind sõnatult endi vahele ja talu- tasid mu katusele alla. Me sõitsime kohe tõstetooliga alla. Siis astusin ma välja tänavale, väriseses selle ees, mida pidin nägema.

Ja seal — seal seisis korraga Georg, mu poeg, minu ees! Elusalt, ehkki kahvatuna ja segasena. Kas olin ma hullunud?

Jah, sünnivad imed. Seal Chicagos oli üks sün- dinud, kuigi seletus oli väga lihtne. Inimesed, kes vastasmajast enne olid meile viibanud, olid juba enne seda alarmeerinud tuletõrje. See oli kõige lühema aja jooksul kohal, sulges tänavat, lootas oma hügel- hüppelinal laiati ja ajas redelid üles. Sel hetkel, kui üks redel oli peagu saavutanud katuseääre, kukkus Georg üle ääre sügavusse. —

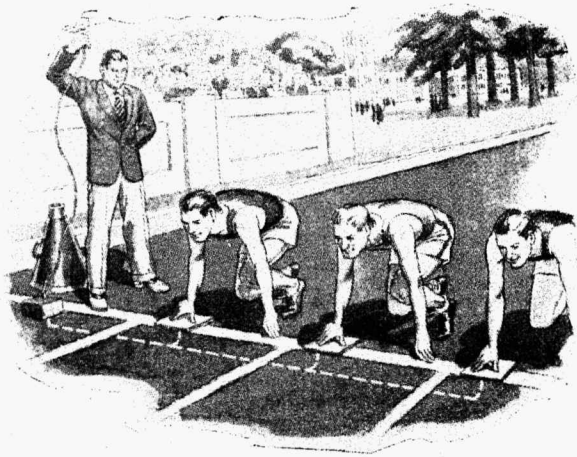
Me ei saanud kunagi teada, kuidas võisid kõied lahti pääseda laudkelgu küljest. Et aga laud siis ühes Georgiga üle katuseserva alla ei kukkunud, ole- nes ainult pisitillukesest ebataasusest, millega räästa- renn seal katuseservast kõrgemale ulatus. Need kaks, kolm sentimeetrit plekki päästsid mu poja esimene kord. Ja pärast hüppelina...“

Mõnda laiast maailmast ● ●

Jalutavad kalad

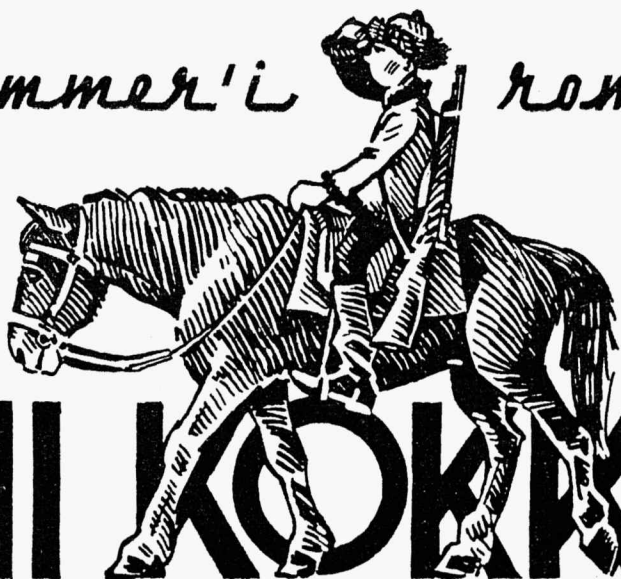
Kas olete kunagi näinud jalutavat kala? Juures- oleval pildil William J. Connelly Parmast, Ohiost, näitab kaht haruldast hiina jalutavat kala, millised ta tõi New Yorki, kui ta hiljuti esines raadios oma eriharrastuse-kavaga. Kalad jalutavad võidu piki puust moldi, kasutades selleks oma oimused, nagu hülged kasutavad omi.

Elektriline süsteem takistab enne- aegset starti

Jooksjad ei saa hüpata varem jooksurajale, kui tarvitusele võetakse uus, leidlik elektriline startimise süsteem. Nagu juuresoleval pildil näha, paneb iga jooksja käe mahaasetatud plaadikesele. Plaadid on ühenduses elektritraadide abil relvaga, nii et püs- tol tulistab ainult siis, kui iga jooksja käsi surub enda ees olevat plaati. Kui üks võistlejaist tõstab oma käe enneaegselt, katkeb ühendus ja startimissignaali jääb andmata. See kindlustab, et ükski jooksja ei saa stardil enneaegselt mooduda oma võistlejast.

Jarl Hemmer'i romaan

ONNI KOKKO

Järg ja lõpp.

„Seda ma täpselt ei tea. Ma tean ainult, et vabastatud Soomemaal hakkavad jälle elama õnnelikud inimesed, ja õnnelikud inimesed on head. Need ei tarvitse üksteist piinata, nagu me seda praegu teeme. Kas kellelgi seal on palju või vähe, ei ole tähtis, kuna isamaa kuulub meile kõigile. Ning kui sina, pärast seda kui kõik on välja kannatatud, hiljem läbi maa käid ja kusagil midagi ilusat näed, siis võid sa sellest rõõmustuda ja mõelda: see oli ka minu töö, mina olin selle juures. Kui sa aga enam elus pole, siis ei unustata sind sellegipärast. Need inimesed, kes meid mälestavad, ütlevad: „Soomemaa omab kangelaspoegi ning üks nendest on Onni Kokko.“ Ning veel saja aasta pärast, kui talunik ühel ilusal hommikul oma majatrepil seisab ja ta pilk päikesepaistes üle põldude libiseb, siis mõtleb ta sellele, et vanaisade ajal väljad nii ei haljendanud, sest venelane valitses maad. Mõeldes Soomemaa poegade peale, võtab ta mütsi maha... Ning kuigi ta meie nimesid enam ei tunne, oled ka sina nende hulgas, mu poiss, keda ta tänab.“

Leitnant vaikis. Onni Kokko oli magama jäänud pooleldi tema põvedel, pooleldi pingil. Kaamelt langes esimene päevavalgus tuppa ja valgustas kõhna, määrdundu poisinägu, millele pisarad olid jätnud valged rajad. Leitnant istus ja vaatas alla kõhnakurnatud näojoontele ja ta silmi tuli ilus ilme.

Rooma ei ehitatud ühe päevaga, seda ta teadis, ning ka neljateistkümne-aastase hing vajas oma aega. Aga üle piinatud ümmara poisipea lebas ometi uue kindlusetunde paiste. Isamaa leiab taas ühe kadunud poja.

16

Verine edasimarssimine lõuna poole oli nüüd täies hoos. Päevi ja öid kõmas kolonni marsisamm üle avarate alade, mis hakkasid varakevade tuules sulama. Rasked sõjaväerongid veeresid ja ragisesid üksteise järel; sõdurilaulud segunesid hõljuvasse suitsu, mis nagu valge tervitus lebas üle möödavilkatavate külade. Isegi suitsev korsten näis päikesepaistes paiskavat hurraa-hüüdeid ja auruvile kilas järjest: „Lõunasse, lõunasse!“ — Lakkamatult kasvas mars laiemaks ja tugevamaks. Arvuliselt väikesed väeosad imesid uut jõudu vabastatud aladelt, tihenesid, koondusid kokku ning nagu laviin veeresid hallid hulgad põhjast alla. Lõpul oli närvesööv paigalolek ja pisisõda. Nüüd muutub see lõpuks tõsiseks, öeldi ja tunti jälle, et mehesüda on vasemal rinnas. Vaadati üksteisele julgustavalt silma, riputati piiss üle õla ja marsiti edasi.

Ees frondil võideldi lakkamatult. Hooкупа tõmbus see nagu põlev vöö edasi, jättes enese taha suitseva tühjuse. Kära ja müdin kostsid tuhandekordselt läbi sumedate märtsööde ja üle vaikse maastiku, mis lebas veel nii haigena ja mustana; lähenevat kevadet tumedalt aimates. Siin ja seal kauguses leegitses hele tulekuma ja valgustas võitlevate kogude segadikku. Hammustav suitsuhais lõi järeletulevatele väeosadele vastu ja teeäartel konutasid hävitatud talude mustavad ahervarred.

See võimas inimestevool põhjast löigati kuulmatult ja nähtamatult läbi alatisest vastuvoolust, mis kõige mitmesugusemaid teid tuleliinilt tagasi voolas haigetubadesse ning laatsarettidesse, täites neid haavatute ja koolnutega. Lakkamatult kriginisid saanjalased teedel, lakkamatult tossasid väikesed kiired rongid oma äratarvitatud inimkehade koormaga. Tubades põimisid tüdrukud kadakapärgi, puusepad hõveldasid nädalate kaupaa männisarku ja külamaalrid joonistasid nime nime järel kitsastele valgetele puuristidele. Igal pühapäeval seisis mustarõivastatud hin-

gekarjased lauluraamatuga avatud haudade juures ja palvuslikus vaikuses langes kolm labidatäit mulda alla, kuna naised vaikselt omaette nutsid. Rahvakooliõpetajad, kõhnad ja endassesuletud, esinesid sageli, et mõjuvate sõnadega lasta oma lohutusrikast valgust paista. Mis neil päevil ja nende haudade juures ka räägiti — sageli lihtsalt ja haaravalt, sageli ka ebasiiraste sõnadega, ikka kõlas sellesse üks ja sama:

„Kunagi polnud sa kergem, kodumuld, kui nende poegade haudadel, kes jätsid elu, et vabastada sind, sa kodumuld!“

Üle kõige hirmu ja rahutuse aga ujus helge kevadetaevas ja vaatas süüsilmaletselt ja imestudes alla kunagi nii vaiksele Soomele.

Kõigi seikade suures korrapärasuses marssis kaasa väike Onni Kokko. Kord sõitis ta tüki rongiga, kord läks ta mõningad penikoormad kaasa ees rindel, alati aga tegi ta sama, mis leitnant. Nad hoidusid kokku mõlemad. Onni ei võinud üldse enam kujutleda, et nad kunagi lahkuma peaksid.

Onni nägu oli jälle saanud puhtamaks ja hoiang sirgemaks. Kunagi ta ei naeratanud ning harva ütles ta rohkem kui kõige vajalisema, aga leitnant märkas, kuidas ta iga päevaga tema vastu muutus usaldavamaks. See valmistas talle erilist rõõmu — sellel suurel, aga ometi vähkamisest nii täidetud ajal võida kulutada kogu oma tagasihoitud ning just nüüd näiliselt nii üleaurune südamesoojus ühele väikseimale väikeste hulgast. Onni tundis küll, et tugevast mehest tema kõrval hoovats tervendavat jõudu, mis läbi ta piinatud südame voolas, aga ta aimas vaevalt, et ta ise oma abitusel oli ka jõuallikas leitnandile. Sel ajal oli see samuti kui kõik teised vallatud ainult mõttest — surmata, hävitada! Ta teadis, et see oli ainus vahend, ning ta ei kõhelnud kunagi. Just sellepärast aga oli hea teada, et tema lähedal on väike, iseendas puhkav maailm, mis veel vähese aja eest oli maha murtud ja laastatud, nüüd aga iga uue päevaga enast jälle üles ehitas ja terveneti. Iga vähimigi sõbralikkus, iga hea sõna, mis rutuga räägiti, — kõik võeti vastu ja kasutati uue ehitise jaoks. See oli lohutav — omada seda siimade ees ning see kinnitas tema usku tulevikule palju tugevamini, kui ta ise märkas. Sest kui leitnant Onni Kokkole vaatas, mõtles ta eneses: „Kõik purustatu võib siin maailmas üles ehitada, kui on keegi, kes seda armastab. See mõte marssis temaga veriseid teid lõuna poole, hõljus läbi kevadeõhu ja avardus laiemaks. Nii oli see lõpuks Onni Kokko, kes teda rikkas rõõmsa kindlusefundega, et ka kodumaa uuesti õitsele läheb, kui kõige halvem kord on möödunud.“

Samal ajal, kui Onni Kokko oma säärsaapais, mis nüüd olid pigem pruunid kui kollased, läbi märtsipäevade edasi pürgis, mõtles ta kodumaale. Mitte et ta üleöö oleks muutunud teadlikuks isamaalaseks — see käis üle ta jõu. Üldine vaimustus kiskus teda küll kaasa ja kiirendas tema samme, aga ta oli juba liiga kaua keset seda, et mingist meeleolust veel joovastatud olla. Ka teda pidi arvatama surmani haavatute hulka, kuigi ta kogu aeg ennast jalgadel oli hoidnud. Ta marssis edasi ja mõtles nagu teised isamaale, aga omal viisil.

Ebateadlikult oli ta tundnud tõe leitnandi sõnades, et isamaa paljudest erinevatest asjadest koosneb ning vaevalt ühelegi inimesele kõigist neist asjust korraga.

Onni Kokkole oli isamaa nagu üks inimene. Ning mitte ainult seda. Kõik, mis see inimene ütles ja tegi, mille jaoks ta võitles ja mille üle ta muret tundis, see kuulus samuti isamaa juurde. Onni püüdeks sai kõike seda teha omaks; nii täitus vähehaaval tema seesmine tühjus mingi uue, rahuliku tõsidusega.

Sel viisil sai isamaa talle kõigeiks. Talle polnud midagi muud enam olemas.

Oma vanast arvestusest oli ta loobunud. Pealegi muutusid võitlused aja jooksul nii veriseks, et võimatu oleks olnud selle üle mingile selgusele saada. Selle asemel oli ta leitnandi nõuandel hakanud loendama kõiki võidetud küllasid, millised nad läbistasid. Alguks täitis ta seda soovi pooleldi käsuna, pooleldi mingi meeletalutusena. Mõne päeva pärast sai see temale harjumuseks ning lõpuks tuli uude arvestusse midagi nagu südame- ja tundmusetaolist. Eriti siis, kui ta märkas, et ka leitnanti millegi sellesarnasega tegeles. Ühel hommikul läks kompanii üle ühe järve, mille jää juba varakevadeses päikeses sulama hakkas, ning vaevalt olid nad teise kalda saavutanud, kui leitnant talle noogutas ja ütles: „Seal sõuavad suvel vabad inimesed.“

Ning hiljem päeval, kui nad eelvägedesse paigutati ja lühikese võitluse järel ühe kõrgendiku olid vallutanud, vaatas ta jälle enese ümber. „Uus tükk on võidetud!“ ütles ta. — Vähehaaval sai see nende vahe salajaseks harjumuseks — teineteisele iga uue piiritähise juures väikest rõõmsat märki anda, mis tähendas: isamaa kasvab. Tavaliselt nad ainult noogutasid teineteisele: siin on meil jälle üks kõrgendik.

Varsti tulid ka päevad, millal tõesti võidi olla rõõmus iga uue vallutatud kõrgendiku pärast. Vastupanu muutus ikka ägedamaks. Juba juhtus, et maa-koht võideti, kaotati ning uuesti pidi võidetama. Ühe päeva ja öö pürgis kompanii läbi tiheda metsa. Kaotused olid suuremad kui kunagi varem, aga keset kõike seda pidi kapten äkki naeratama. Talle näis, nagu loendaks Onni puutivesid. Nii põhjalikult oli ta endale oma isamaa omaks teinud.

Järgmisel päeval nägi leitnant teda esimest korda naeratavat. Nad läbistasid parajasti laskurivis metsaserva; nende ronides üle tara, lendas sellelt üles vares, kes vähese aja pärast tagasi pöördus ja uuesti laskus vanale paigale. Onni pani seda tähele, näitas tarale ja ütles: „Nüüd istub seal vaba vares.“ See oli esimene kord, kui ta taas naeratas.

Vahepeal muutusid võitlused ikka verisemaks; seltsimeestest langes üks teise järel. Sõjavägi oli kasvanud hiiglarusikaks, mis pikkamisi oma haarde sirutas maa südramiku poole, et seal kokku tõmbuda ja rõõvelukas peatselt kägistada. Aga veel polnud see rusikas suletud ega tugev rõngas veel mitte valmis. Mehed rindel teadsid sellest vähe. Nad märkasid ainult, et suurükimürinad ja tuleturksatused järjest kasvasid, mida kaugemale linna poole nad tungisid, ja nad teadsid ka, et eel seisib tormijooksu-päev oma suure suremisega. Siiski tormasid nad selles tumedalt aimavas tundmuses kartamatult vaenlasele vastu.

Onni Kokko läks leitnandiga külg-külje kõrval. Mida segasemaks kõik teistele läks, mida enam meil pime, katkune õhk hingetõmbeid mattis, seda selge-

maks sai temale märtsitaevas ning seda lihtsamaks ta neljateistkümne-aastane pilk elu ja surma nägemiseks.

Nii astus ta teist korda „valmisolevate“ hulka, vaiksena ja tugevana.

17

„Ma usun, meie oleme üksinda,“ hüüdis leitnant. „Suru ennast vastu maad, me saame abiväge!“

Nad olid tõepoolest üksinda. Pikkamisi alaneval Kirikumäel lebasid nad liikumatutest kehadest talva tipuna. Kõigil neil olid püssid käes ja pead samasse suunda sirutatud. See talv oli hurraa hüüdes tormanud mäele kiriku peale, aga vaenlaste tulest, mis kirikust ja seda ümbritsevate hallide müüride tagant neile vastu löi, seisatama sunnitud. Kui paljud olid veel võimelised uuesti üles hüppama ja ründama, oli raske öelda, sest kõik lebasid maas. Põrgulik vaatemäng õhus tegi võimatuks kaugemale kõnelda kui oma lähima naabriga. Ja see vahest ei vastanudki.

Võitlus käis ühe viimse peatuskoha pärast linnapiiril, aga see koht nõudis kõige enam verd. Majast majani, läbi lõhutud laudaedade ja läbi igasuguste varemete ning segaduse olid nad edasi tunginud. Vahe! takerdusid nad käristatud telefonitraitide puntrasse või komistasid mõnele ripnevale valgusejuhtmele ja kukkusid täies pikkuses porri, mis täna näis olevat eriti kleepuv. Müra ja kisa majade hoovides oli kirjeldamatu, pauke kuulnud igast suunast ning läbi võitlusekära tungis vahetevahel hobuste väsinud surmakisa.

Keset seda nõiakateit seisis ülal künkal punasest telliskivist kirik, ümbritsetud kivimüüriaga. See oli vaenlastest tugevasti mehitatud. Pealeõunane päike, mis seisis ühel kiriku külgedest, paistis ainult võlyitud akende ülaosade ripnevatele klaaskildudele, murdunud ruutudest paistsid välja püsside mustad avad, millede ümber hiilgasid valgusetarakesed. Kaua aega oli kiriku ümbruses vaikne olnud, nüüd tuli tema järg.

Kas oli leitnant veel elus? Onni pööras kartlikult pead.

Jah, ta elas. „Leba vaikselt, ära liiguta ennast!“ karjus ta. Onni surus enese jälle tugevasti vastu maad. Üle nende pühkisid läbi õhu kuulid; kuna nad aga väikeses nõos lebasid, olid nad varjatud. Kui ainult keegi mõttele ei tulnud kiriku katusele või tornist alla lasta!... Onni vaatas ettevaatlikult üles. Üks torniluuk seisis tõepoolest lahti ja keegi vaatas sealt välja, kuid siiski teises suunas. Enne kõike oli nüüd tähtis lebada vaikselt kui surnu, kuni tulevad abiväed. Kuhu nad ainult jäävad nii kauaks?

Onni leidis end jalgadega lebavat lumes, ülakehaga aga paljal maal. See niisutas nii leigelt rinda ning kas see polnud päikesepaiste, mis tal nii tugevasti selga soojendas? Palge oli ta pannud karmile kulumättale. Kas peaksid siin olema mõni roheline kõrs? Ta hõõrus endassesüvenenult nahka selle vastu. Kui palju sellest õieti möödas on?...

„Eelmisel sügisel Lindströmi küüni juures,“ käis tal peast läbi, „lebasin ma viimast korda paljal maal. See oli hirmus lugu, aga täna lõpuks pole see ka

mitte mäng. Hea igatahes, et ma seekord pääsesin. Täna vahest läheb viltu, aga siis on see ometi niiviisi parem. Ainult üks asi on rumal. Kui ma täna kaon ja nad mind pärast ühes teistega üle loevad ja vaatavad, pean ma õieti häbenema. Sukad läksid juba esimestel marssidel päriselt puruks ning mu särgist pole ka enam palju järel. Mis ütleb leitnant, kui ta siis tuleb ja mind niiviisi näeb? Kui nad mul ainult rõivaid ära ei võtaks...“

Kuhu jäi nüüd abivägi?

Onni vaatas jälle üles. Ülal torniluugis liikus midagi, püssiraud liikus ja ava vaatas nüüd siia poole. Pidiid nad siis tõepoolest veel ühe padrunilindi siia laipade peale pipardama, et täiesti kindlad olla?

Samal hetkel tõusis künka all paljuhääeline hurraa. See oli uus rünnakulaine. Üks ja teine lebajaist hüppas kaasa, kuna aga kuulid mõlemalt poolt vintguma hakkasid.

Leitnant oli juba üles hüpanud, Onni haaras oma püssi ja jooksis järele. Vastu kirikut kajas hurraa!

Agas keset hüpet märkas ta midagi. Seal kivimüüri taga... Päike säras just selle peale. Väike valge rõngas, mis vähehaaval kasvas. Ning keset ringi ümmargune must auk... nagu silm. Nüüd põrnitses see otse leitnandile, nüüd sünnib see...

Pruunid säärsaapad tormasid meeletult kiirusega kõrgendikkupidi üles. Kunagi varem polnud neil säärast hoogu olnud. Aga nad saavutasid oma eesmärgi. Karjudes ja velbeldes hüppas Onni leitnandist mööda!

„Laske mind! Laske mind!“ karjus ta.

Ainult üks mõte valitses teda, tema keha pidi jõudma ettepoole ja leitnandist mööda. Mispärast — seda teadis ta vaevalt. See mõte sundis teda edasi ning ta jooksis otsekohe valgusringis oleva musta silma suunas. Nüüd oli ta selle peaaegu saavutanud...

Siis põletas tal äkki midagi peas. Ta tuikus maha, näoli rohumättasse ja vajus siis täiesti tühja pimedusse.

Hetkeks jäi ta teadvusetuks. Siis tundus talle, nagu tõstetaks teda pikkamisi ja kiigutades üles mingist mõõtmatust sügavusest, millesse ta oli langenud. Midagi kajas kõrvus... nüüd tundis ta seda: need olid kivipuurijad.

Tahaks ometi teada, kus isa täna õieti puurib? Ta avas silmad, et järele vaadata, aga ta ei näinud midagi. Pimedus haaras teda, kiikus sinna ja tänna. Ning nüüd tuli kusagilt läbi segadiku nagu mingi tuline säde. See surises ja kohises ringi tema ümber, oli kollane ja punane ning nüüd oli see juba tema peas. Ta mõistis, mis see oli, ning ütles: „Neetud vaablad!“

Siis kadus säde ning jälle tuli pimedus, ta kaotas teadvuse.

Seepärast ei võinud ta ka näha, et mõned samumud temast tagapool, kuulist läbipuurituna, lebas leitnant surevana niiskel rohol.

LÕPP.

Toimetaja: meisterfotograaf H. Ehapalu.

Mõnda kitsasfilmist

Armas fotosõber!

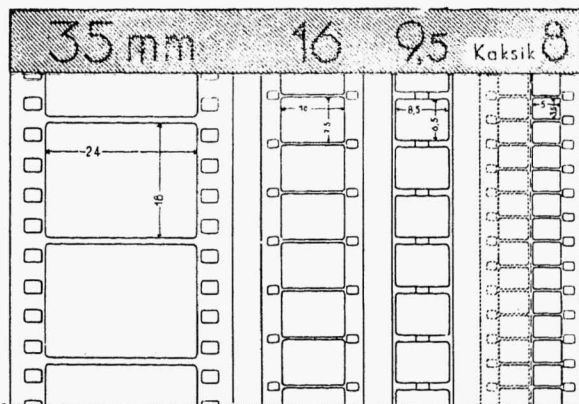
Kuna meil viimasel ajal on koolides õppevahendina tarvitusele võetud kitsasfilm, siis ma arvan, et ei oleks halb ka selle kohta sulle väikesi teadmisi anda. —

Nagu juba nimi ütleb, on siin tegemist kitsa filmiga, millise laiust mõeldetakse millimeetrites ja mida on tarvitusel kolme liiki. Kõige enam levinum on 16 m/m, siis järgneb 9,5 m/m ja lõpuks 8 m/m. Koolifilmid on kõik 16 m/m. Vastandina normaalfilmile, mille laiust on 34 m/m, on kitsasfilmid kõik hädaohutud, mittepõlevad ja mitteplahvatavad, kuna nende filmide aluseks ei tarvitata mitte tselluloidi, vaid atsetüülfilmi. Tarvitades õppevahendina kitsasfilme, ei saa iialgi juhtuda säärast kurba õnnetust, kui see oli Kilingi-Nõmmel.

Kui algul nimetati kõiki kitsasfilme vaid ühe nimega — amatöörfilmid, siis nüüd näeme, et selles on eraldunud 16 m/m film, mis ikka rohkem on võetud tarvitusele, küll õppevahendina, reklaamiks, uurimisteks, ettekanneteks jne.

Kuid sellele vaatamata on ta jäänud ka amatööride kasutusse edasi, vaatamata tema suhtelisele kallidusele teiste formaatidega. Amatööridele kõige kasulikumaks on osutunud 9,5 m/m kitsasfilm, kuna aga 8 m/m vahest siiski liiga väikesena tundub, olgugi et ta odavam tuleb, ning seda seetõttu, et 8 m/m juures tarvitatakse 16 m/m filmi, mis pärast pooleks lõigatakse.

Väliselt eralduvad need kolm formaati peale eri laiusest veel perforatsioonil. Nagu näeme võrdlustabelis, on 16 m/m perforatsioon mõlemas servas, 9,5 m/m keskel ja 8 m/m servas ja seetõttu on 9,5 m/m juures pildi pindala ainult natukene väiksem 16 m/m pindalast. — Praegu valmistatakse kitsasfilmide aparatuure ka helifilmi jaoks, siis muidugi muutu heliriba tõttu ka pildi pindala väiksemaks. Kuid

need aparatuurid on meie oludes siiski liiga kallid. Tumm-kitsasfilmide aparate võib juba saada, alates kr. 130.—

Nüüd natukene materjaliküsimusi. — Muidugi on kitsasfilm samuti kopeeritav kui normaalfilmigi ning siis tehakse ülesvõtet vastavalt negatiivfilmile. Kuid leidub ka teine võimalus ning see on ümberpööratavad filmid. Tehakse film sellele, siis saame vastava ilmutamise ja ümberpööramise teel sellest filmist otsekohe positiivse filmi ning võime teda kohe projekteerida. Selle mooduse kasutamine on muidugi kõige lihtsam ja ka odavam. Ning kui on erilist tarvidust rohkema arvu koopiate järele, siis on ka ümberpööratavast filmist võimalik kopeerida, tehes enne negatiivi.

Koolides tarvituselolevad filmid on meil siiski kõik koopiad. Ümberpööratavaid filme saab lasta ilmutada välismaal ning mõnedel firmadel, nagu „Agfa“, on ilmutamistasu juba arvestatud filmi hinna sisse. Ning samuti võib ka, omades vastavaid lahuste retsepte, toimetada seda ilmutamist ja ümberpööramist ise.

Projekteerimiseks on arusaadavalt tarvis vastavat projektsiooniaparaati, milliseid valmistatakse ka külluses, tuleb vaid rahakotile sobiv leida. Projekteeerimislinaks võib kasutada ka harilikku valget lina või eri-projektsioonilina.

Meil on kitsasfilm senini vähe levinud — leidub ju amatööre, kes seda kasutavad lihtsalt oma perekonna filmi huvides, siis rohkem juba ülikoolis ja ka mõningais organisatsioonides. Kindel on, et koolifilmi tarvituselevõtmisega kitsasfilm töötle saab suuremale arenemisele, ja võib loota, et ka hiljuti Tartus ellukutsutud kitsasfilmide klubi selles suhtes midagi suudab ära teha.

Tervitab sinu

suur vend.

Kas ilma saab mõjutada ?

Võitlus pilvede vastu

Loodus hoolitseb, et oleks vaheldumisi kuuma ja külma, päikesepaistet ja vihma, ja see on hea, et ta seejuures ei hooli meie soovidest, sest need on üksikult võetult nii erinevad, et varsti oleks täielik kaos, kui inimesed ise saaksid ilmu teha. Ka tulevikus käib ilmajumal oma teed, hoolimata inimeste soovidest. Ent siiski on nimekad meteoroloogid ja füüsikud püüdnud ta kätetööd segada, ilma mõjutamine kuulub meteoroloogia tähtsaimate probleemide hulka. Selles pole midagi võimatut. Kõigis maailma kultuurmaades on juba ses suunas katsetusi tehtud ja need on andnud ka korduvalt tagajärgi.

Ent siiski ei tohi ilmamõjutamise võimaluste kohta illusioone teha ja nõuda midagi võimatut.

Kunagi ei saa läänetuult muuta idatuuleks või kõrgrõhu asemele panna madalrõhku. Ilma muutmise käik allub väga keerukatele, kaugeltki veel mitte lõplikult läbiuuritud seadustele. Sündmustele maa peal või maises atmosfääris mõjuvad kaasa sündmused stratosfääris ja vist ka kosmilised suhted. Nende mõjutamine ja valitsemine ei ole meie võimuses. Aga me võime teatava määrani antud olukordadele natuke „järele aidata“, olemasolevaid ilmaolukordi veidi mõjutada. On olemas nimelt teatavad võimalu-

sed olemasolevaid tendentse sel viisil osavasti ära kasutada, et me nende jooksu kas kiirendame või aeglustame. Muidugi on ka siin võimalustel kitsad piirid. Ainult ühtainust atmosfäärilist nähtust saame me mõjutada: pilvi. See näib esimesel pilgul olevat küll väga vähe, kuid lõpuks on sel siiski väga suur tähtsus. Tänapäev on katsetamiseks sel alal veel algastmes. Aga see aeg ei ole vist küll enam kaugel, kus me, inimesed, teatavil juhtumisel saame juhtida pilvede tekkimist ja nende möödumist.

Pilved koosnevad peamiselt veeaurust. See hõljub taeva ja maa vahel õhus ja püsib labiilse tasakaalu seisukorras. Emb-kumb, kas niiskuse hõreneb ja pilv hajub laiali ruumi või vesi tiheneb ja sajab siis vihmana maa peale. „Ilmategemine“ võib siis järelikult seisneda ainult selles, et üle teatava maa-alatuules liikuvaid pilvi füüsikaliste või teissuguste abinõudega hajutada või sajuks muuta, enne kui nad on eemale kantud. Viimaseks otstarbeks peab veeauru tihendama piiskadeks. Tihendamine võiks kõige lihtsamalt toimuda pilvede aakilise jahutamise kaudu.

Hollandlane Verhaar tegi mõned aastad tagasi vihma sel viisil, et ta lennukis võttis kaasa üle poole tonni jääd, mis oli purustatud väikesteks tükkideks. Ta tõusis ühe suure halli pilve kohale ja puistas jää selle peale. Otsekohe tekkis tugev vihmasedu, mis lakkas alles siis, kui terve pilv oli kadunud ja taevast lii muutunud täiesti selgeks. See viis on muidugi liiga primitiivne ja ka olukorras olev. See ei mõju igas olukorras. Niiskuse tiheneb nimelt ka üleküllastatud õhus ainult siis, kui selles leidub „kondensatsiooni-tuumasid“, see tähendab, väikesi kehakesi, mille külge piisad võivad kinnituda. Kondensatsiooni-tuumad võivad olla kõvad või vedelad, nad võivad koosneda tolm- või nõeosakestest, ka niiske gaasi pisikestest piiskadest, näiteks ammoniaagist või lämmastikuokssüüdist, lõpuks elektrilistest elementaarosakestest ehk ioonidest. Viimased moodustavad kas iseseisvalt või ka kõvade ning vedelate tolmukübetega koos sellised tuumad. Nii näiteks puistas kord keegi ameerika meteoroloog lennukist ühe pilve peale pool sentnerit õige peenikest liiva, mis oli laetud 150 000 völdiga. Pilv, mille ulatus oli umbes kuus ruutkilomeetrit, kondenseerus kümne minuti jooksul ja tuli äge vihmasedu. Ka külmutatud soolveti ja ammoniaagiauru on samasuguse eduga lennukilt pilvedele pritsitud. Mount Wilsoni suures tähetornis Kalifornias on teatavate kemikaalide aurukommutmise teel tekitatud pilvedest vihmasadusid. Eriti niinimetatud „nitroossed“ gaasid, lämmastiku- ja

hapnikuühendid, on osutunud headeks veeauru kondenseerijateks. Ühe ettepaneku järgi pidavat lennukilt pilvedesse laskma kokkusurutud lämmastikuokssüüdigat täidetud šrapnelli ja sellest peaks välja voolama gaas, mis kogu oma teekonnal auruks muutumise abil tekitab kohutavat külmust — 100 kraadi alla nulli. Lõpuks peaks šrapnell lõhkema, selleks et gaas saaks moodustada kondensatsiooni-tuumasid ja ühtlasi kutsuks välja võimsa õhuvapustuse.

Palja õhu-ionisatsiooni abil on muuseas Austraalias ja Ameerikas tihendatud pilvi vihmajaks. Austraalia valitsuse ülesandel lasti õhku tõusta õhupalle röntgenitorudega, mida maa pealt laeti 300 000 völdiga. Los Angeleses lasti 38 meetri kõrgusest isoleeritud tornist õhku kõrgepingevoolusid 1 kuni 1,5 miljonit völdi pingega ja saavutati seeläbi mõnel juhul juba poole tunni jooksul sademeid. Ka Austraalias on selliste „ilmatornidega“ häid tagajärgi saavutatud.

Palju raskem kui pilvi sadama panna on nende hajutamine, mis oleks eriti tähtis rahe vastu võitlemisel. Rahepilvede vastu võitlemine on juba vana probleem. Algul helistati küllakirikutes kelli, niipea kui ilmusid nähtavale rahepilved. Hiljem sai kombeks mõnel pool niinimetatud „rahelaskmine“. Nii ühel kui teisel juhul pidid pilved õhuvapustuse abil laiali aetama. Kuna õhuvapustused ulatuvad ainult umbes 300 meetri kõrgusele, siis asetatakse ilmakahurid võimalikult kõrgematele kohtadele. On lastud ka juba rakette, mis samuti plahvatuse juures pidid mõjuma õhuvapustavalt, kuni 1200 meetri kõrgusele pilvedesse. Kõikidel juhtudel jäid aga tagajärjed väga küsitavaks. Mõnikord õnnestus purustada rahepilvi, tihti aga ka mitte. Mõte iseeneest võib olla õige. Aga saavutatud õhuvapustused on üldiselt nii nõrgad, et neil ei saanud olla tõhusat mõju. Selleks oleks pidanud kasutama hoopis teissuguseid energiahulki. 1918. aastal lendas Kiievi juures õhku laskemoonaladu. Sel ajal oli seal kohal kogu taevast paks pilves. Plahvatuse tagajärjel kadusid aga plahvatuse kohalt pilved, nii et pilvvaipa tekkis auk. Sel juhul oli õhuvapustus kindlasti väga tugev, sest laos oli plahvatanud mitte vähem kui 220 000 sentnerit lõhkeainet. Teised, küllaltki suured plahvatused on jäänud pilvitusele mõjuta. Kui kord pandi plahvatama 90 kg dünaamiiti ja teine kord 25 kg lõhkepuuvilla, jäid teadagi väga tunduvad õhuvapustused pilvkattede siiski ilma igasuguse mõjuta.

EERIK LAIDSAAR

Kuidas surevad metsloomad?

Kui kõnnid varasel õhtutunnil põlises metsas, mille puuhiiglaste alla mattuvad kõik looduse hääled, kui su ümber on helitu vaikus, siis tunned, kuidas hingegi valgub midagi ebamaist, midagi, mis kisub su lahti tavalistest igapäevastest mõtetest. Niikaugelt kui ulatub silm, ainult puud. Tüved, karedakoorelised, mustjaspruunid, vaigulõhnalised sambad, eraldavad su seinana välismaailmast ja paks okasvaip jalge all summutab iga su sammu. Sellisel hetkil tunned end osakesena suurest ja igavesest loodusest, tunned, otsekui oleksid astunud üle mingi piiri, mis viib su reaalsusest ebamääraste tunnete ja ebamääraste ruumi otsatusse, kuhu se'jataha jäänud välismaailma muljed kajastuvad vaid kauge vastuhelgina. Unub seegi, et o'ed vaid Virumaa põlismetsas, mille pikkus on kaardil järgi niimitu kilomeetrit ja laius niimitu — kääbuslikult väike laik niisama kääbuslikul Eesti maakaardil. Kõik on suhteline maailmas, ja kui o'ed kord metsas, siis ei mõjuta su vahen-

dituid loodusmuljeid asjaolu, kas mets su ümber laiub kümneid või tuhandeid kilomeetreid — tead vaid, et o'ed metsas, mille piire su silm ei näe, ja kõik muu on tühine. Meie tundealu mõjutavad ainult meeled, arvud jäävad seljataha, nende hetkede jaoks, millal on vaja ajada teaduslikku juttu, hetkede jaoks, millal leiad Eesti olevat gloobusel nii pisikese, võrreldes maailmariikidega. Aga kui võtad selga reisipanna ja matkad loodusesse enesesse, siis on kui pühitud kõik see. Tunned end imetilukesena väikeski metsasalus ja kõrgemale künkale sattudes joo-bub silm ümbruse sinendavast avarusest.

Meid o'le ko'lm. Meil o'lid püssid seljas, jahikotid rihmaga õ'al ja igal meist oli taskus sokujahi-pilet. O'lime äsja tulnud lähimast raudteejaamast ja me eesmärk o'li kaheksa kilomeetri kaugusel asuv metsavaheimajake, kus pidime õõõima ja saama juhtnõore hohme jahi asjus. Nii me kõndisime metsa'usel jalgrajal hanereas, ja mida kaugemale me tungisime

põliste puuhiiglaste riiki, seda vähem rääkisime, kuni lõpuks ei lausunud keegi meist enam sõnagi. Igaüks nautis seda õhtuheelset matka, igaüks meist tundis oma hinges helisevat keeli, mille hääled olid armsad südamele, ja me kopsud tõmbasid endasse suurte sõõmudega põlismetsa hõngu.

Metsavaht, kellele me oma tulekust olime ette teatanud, tuli meile vastu. Ta majake asus otse metsa südames, väikese ülesharitud põlulapi keskel. Nähes meid vaikivaina ja mõtlikena, naeratas vana mees endale habemesse ja ei lausunud pärast teravitamist sõnagi. Küllap temagi teadis, millised mõtted valdavad linnamehi, kes harva satuvad linnakärast siia looduse üksildusse ja vaikusse. Ja tõepoolest — kui jõudsite majja, kus metsavahiemand oli juba asetanud teepaja tulele, tundsite, et olete selle napilt poolteise-tunnise matka kestes elanud rohkem kui need lühikesed tunnid, nii kauge ja ähmane tundus mõtledes linn ja — raudteejaamgi, kust hakkasime tulema siia.

— Jah, eks ta ole, lausus vana metsavaht, kui istusime teealal. — Kui ise siin elad, päevast päeva metsas, siis ei saa arugi, et siin on kõik nii vaikne ja rahuik. Mõttled siin vahel linnalegi ja arutad, et kuidas ometi inimesed saavad seal igaveses lärmiss ja ruttamises elada.

Nii aigas meie jutt tol vaikselt septembriõhtul ja üha arenedes ja elavnedes siirdus lõpuks homsele jahile. Metsavahi arvates pidi see olema lihtne asi, sest sokkuid on külluses ja küllap juba tema hoolitseb selle eest, et me parajasse paika satume.

— Neid ongi liiga palju siginenud, tähendas ta. — Päris mõistlik, et saab teisi veidi harvemaks võtta.

Sel teemal jutlesime veel pisut, kuni üks meist tõstis küsimuse: kuidas oleks olukord siis, kui inimene ei reguleeriks metsloomade arvu? See tähendas — kui elu metsas areneks täiesti loomulikult, kui ükski püss ei pauguks ega ükski lõks ei püüaks looma ega lindu?

— Eks siis lähe elu nii, nagu ta läheb. Kiskjad loomad paljunevad kiiresti, murravad teisi muudkui maha ja lõpuks hakkavad murdma üksteist, lausus metsavaht kavalasti silma pilgutades ja meie otsa vaadates.

— Noh, ega see just täpselt nii tohiks olla, arvas üks meist. — Isegi maal, kuhu inimjalg ial ei ole saanud, leidub kiskjate loomade kõrval küllalt teisi metsloomi.

— Muidugi, muidugi, naeratas vanamees. — Eks kavalamad ja tugevamad jäävad ikka. Kes oskab oma nahka hoida, see sureb loomulikku surma, nii on loomadega ja inimestegagi siin maailmas.

Metsavahi viimane lause sundis meid mõtiskellu. Tõepoolest, metsloom ja loomulik surm — sellest polnud me kuigi palju kuulnud. Lihtsalt — keegi polnud kunagi sattunud mõttele, kuidas sureb metsloom, kui ta on jõudnud oma vanusepiirile või kui teda tabab mingi haigus?

Imelik — igaüks meist on enda teada väiksel jahimees ja liikunud üsna tihti siin ja seal metsades. Kuid nagu selgus kohe, ei olnud ükski meist näinud kunagi mõnd loomulikku surma surnud looma või lindu.

— Jah, lausus vana. — Ega see nii lihtne olegi. Kõigepealt tuleb arvestada juba seda, et metsloom langeb ikkagi röövloma ohvriks. Kes pääseb, see on kavalam. Kui ta end on osanud juba aastate kestes hoida röövlomade ja inimeste eest, siis on tal ka oskust selleks ja sellist looma te juba ei taba. Mida vanemaks ta saab, seda targemaks ja kavalamaks läheb ta, ja kui ta tõepoolest juba vanaks muutub ning oma liikmeid enam endise painduvusega kasutada ei saa — siis peab ta paratamatult langetama endast tugevamate röövlomade saagiks.

— Nii et lõpuks ikkagi loom ei saa surra loomulikku surma?

Metsavaht muutus tõsiseks. — Siiski, ütles ta. — Kord leidsin ma siit kaugel, sügavas kurupõhjas vana põdrapulli surnuna. Loom oli juba kõdunemas, kuid mul õnnestus siiski kindlaks teha, et ta oli surnud ilma välismõjutusteta. Oli pugenud nii sügavale tihnikusse, et mul kulub tublit tööd, enne kui ta juurde sain.

— Ja see on ka ainus juhtum?

— Ei ole. Vaadake, loomadega on nii, et kui ta tunneb oma surmatundi lähenevat, siis võtab ta ja poeb kuskile eemale, sellisesse kohta, kus ta eluajal kunagi ei ole käinud. Poeb tihnikusse või võssa, läbipääsmatu risu ja okste taha, mõnda koopasse või lihtsalt langeb nõrkenuna maha sellisel surmateekonnal. Viimasel juhul muidugi hoolitsevad röövlomad, et temast jäävad vaid kondid. Kui elad nii nagu mina, aastakümneid metsas, siis oskad selliseid asju näha. Tänavu kevadel, kui ma jõe äärde õngitsema läksin, leidsin ma jõe veerest kasvavast pajutihnikust leevikese. Lind oli täiesti hall ja ta nokk oli kulunud sõna otseses mõttes läbi. Ta asus oksal, mille ümber ta jalad olid klammerdunud sellisesse tugevasse haardesse, et ma ei saanud neid lahti. Lind pudenes enne pooleldi põrmuks, ainult halle sulgi lendles ümberringi. Ja umbes samaaadne juhtum oli mul aastate eest kalapüügil. Olime mitmekesi tulusel, ja kui ma oma pootshaagiga tahtsin paati kalda poole lükata, jäi see millessegi kinni. Tõmbasin kandami välja ja seal otsas oli haug. Kala oli peaaegu minu pikkune ja ta sejal kasvas veesammal. Ta võis olla surnud alles mõne päeva eest, sest kõdunemistunnused olid veel nõrgad.

Olime kõik vajunud mõtiskellu vanamehe jutustust kuulates. Meenusid jutud salapärestest elevantide kalmistutest, millest on kirjutatud nii palju legende. Nende järgi pidavat elevantid surmatundi aimates siirduma mingisse ainult neile tuntud kohta, mis on ligipääsmatu inimesele, ja ootama seal surma. Eks ole metsavahigi jutustusel kaudselt ühist nende juttudega? Võib-olla on siingi metsas mõni salapärane, peidetud tihnik või koobas, kuhu lähevad surema näiteks karud, ilvesed või hundid, kui neid pole enne tabanud küti kuul?

Avaldasime seda mõtet metsavahile. See vangutas pead.

— Seda ma ei usu. Loom on ikka loom ja kui-paljukese siis neid on, kes jõuavad surra vanadusse. Mina arvan, et see maailma asi on nii seatud, et ikka inimene reguleerib loodust seal, kus loodus seda ise ei reguleeri. Ja looduse asi on nii, et ega seal loom naljalt surra jõua. Kui ta juba vanemaks ja nõrgemaks läheb, siis võtab mõni noorem ja tugevam loom ta õnneks, röövlinnud teevad oma töö ja nii ei jäägi midagi maha mädanema ega kõdunema: Kus aga inimene röövlloomi hävitab — noh, seal võib ju vahel harva nii tulla, et mõni suurem ja tugevam loom sureb loomulikku surma. Nagu nüüd need kolm sokku, kes on surmale määratud, lisandas metsavaht muheldes. — Kes teab, kui teie neid ei taba, tabab keegi teine. Elu teeb ringikäiku, tema ei jää seisma ega sammu tagasi. Looja on teinud nii, et ükski loomaliik ei muutuks suuremaks, kui ta olla võib, ja ükski ei sure täiesti välja, kui ta pole Looja poolt selleks määratud. Mõnel aastal näiteks on ebatavaliselt palju jäneseid, mõnel aastal on rohkesti, ütleme, oravaid. Möödub aeg — ja piit on ümberpööratud. Jäneseid on vähe, oravaid on vähe. Kuidas see reguleerub ja millisel moel — kes meist seda teab? Looduses on saladusi, mille lähedale inimene oma teadmistega ja mõistusega ei küüni. Tal jääb üle vaid teha tähelepanekuid ja imestada, kuidas küll see kõik nii on.

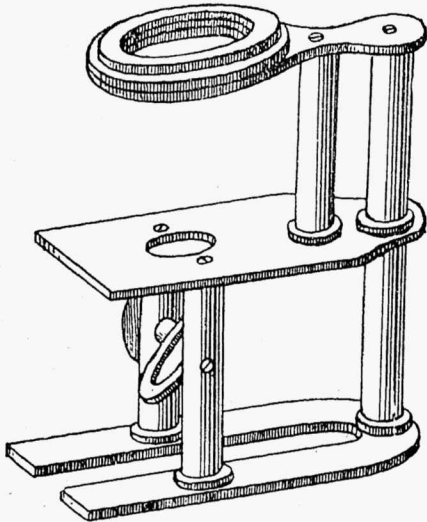
Nii lõppeski me jutt sel korral. Kui heitsime magama aidalakka, lõhnavatesse heintesse, ei olnud meil kaua und, sest väljas kohses mets tasa ja me ei saanud lakata mõtlema vana metsavahi sügavatele sõnadele.

Kuidas valmistada ise endale mikroskoopi?

(Järg ja lõpp.)

Edasi valmistame objektiivi kandeosa. Seda kujutab joon. nr. 10. Kanname selle joonise üle vahtrapuust lauale, nii et puusooned asuvad joonise suunas. Ristiasuvate puusoonete puhul ei oma kitsas laud küllalt vastupidavust. 7 sm pikkuse keskjoone ühte otsa (A juures) tõmbame $1\frac{1}{2}$ -sm raadiusega ringi. Teise otsa (B juures) peame joonistama ringi, mis väljalõigatuna võimaldaks parajasti läbimineku objektiivitorule (joonises nr. 5 R-ga märgitud). Selleks asetame toru oma avausega paberilehele ja tõmbame toru avause ümber terava pliiaatsiga ringjoone. Selliselt saadud ringi raadiusega tõmbame B ümber ringi ja selle ümber teise ringi 1 sm suurema raadiusega. Tõmbame kummalegi poole keskjoonest ühe paralleeljoone 1 sm kaugusel. Kohad, kus paralleeljooned ühinevad mõlema ringiga, ümmardame pliiaatsitõmbega. Nii saame tugevamate joontega näidatud joonise, mis lõpuks välja saetakse, samuti kui seesmine kriipsudega ring B ümber. A juures puurime kruvikaela sügavuse augu ja varustame selle jälle sügavikuga kruvipea jaoks. Nagu juba öeldud, peab avaus B juures mahutama objektiivitoru. Selles avauses liigutatakse objektiivitoru üles ja alla, olenevalt vaadeldavast esemest. See peab asuma alati ristloodis lauakesega. Selleks aga pakub nõrk vahtrapuust lauake vähe pidet. Seepärast muretseme torule kindlama liikumistee. Lõikame endale kaks saarepuust ringi, kumbki objektiivitoru jämedusega, seega siis niisama suur kui avaus B ümber joonises nr. 10. Üks ring peab omama 1 sm laiust serva, teine $\frac{1}{2}$ sm laiust. Need mõlemad ringid kleebime ringile B nii, et nad kõik kokku moodustavad toru, mis on kolmekordse laua paksusega. Nüüd puhastame kogu osa ilusasti liivapaberiga ära.

Enne kui me selle peale asetame, peame mõtlema sellele, et see statiivi osa peab taluma teatavat survet ülevalt ja külje pealt. Järelikult ei piisaks ainult ta kinnitamisest pulga külge. Seepärast valmistame veel ühe toe. Lõikame ülejäänud toki otsast

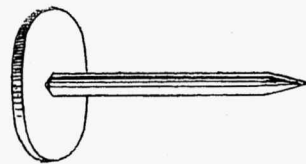
Joonis nr. 11

veel tüki maha, mis on täpselt niisama pikk kui kolmanda pulga üle lauakese ulatuv osa, ja puurime mõlemasse otsa kruviaugud, nagu juba varem oleme teinud. Selle toe jaoks teeme veel kaks puurauku, ühe lauakese, teise objektiivikandjasse (joon. nr. 10),

kumbki keskjoonele, 3 sm kaugusele M-st, resp. A-st, sinna, kust leiame mõlemalt lauakeselt tähed St. Kruvipea aseme teeme lauakesele altpoolt, objektiivikandjale ültpoolt. Nüüd paneme veidi liimi toe ühele otsale ja keerame lauakesele altpoolt kruvi sisse. Puust ringiga toe jalal anname talle kindlama asendi. Nüüd on ainult veel tarvis puurida auk pika pulga ülemisse otsa kruvi tarvis. Siis võime objektiivikandja ühes pealeasetatud ringidega kinni kruvida mõlemale toele. Joon. nr. 11 näitab juba peagu valmis statiivi.

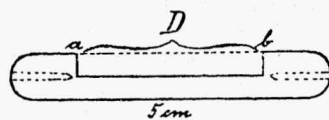
Me peame nüüd jälle midagi kaalutlema. Kui suurendusklaasiga või mikroskoobiga mõnd eset vaadeldakse, siis nähakse seda enam või vähem suurendatuna. Aparaaadi suurendusklaasid aga imevad (absorbeerivad) valguse endasse. Seepärast jääb vaadeldav ese kaunis hämaraks. Et seda valgusekaotust tasa teha, selleks heidetakse viltuseisva peegli abil altpoolt valgust vaadeldavale esemele, objektile. Selleks kasutame väikest taskupeeglit. Kuna aga päevavalgus, mis on parim valguseallikas, samuti ka kunstlik valgus ei lange alati ühest ja samast küljest me mikroskoobilauakesele, siis peame võima peeglit nii pöörata, et see saaks alati endale langevat valgust objektile tagasi heita (reflekteerida).

Võtame nüüd peegli ettevaatlikult raami seest. Viimast ei maksa ära visata. Seda saab vahest hiljem mõne teise töö juures ära kasutada. — Elavhõbedakate peeglit on väga tundlik. Seepärast tuleb see kohe üle kleepida tüki paberiga. Siis lõikame puuringi, mille avasse parajasti mahub peegel. Ringi serv olgu $\frac{1}{2}$ sm lai. Asetame peegli nii ringisse, et selle tagumine pind ja ringi alumine pool moodustavad ühe tasapinna, ja kleebime sellele pinnale ümmarguse raamatukaanest papitüki. Nüüd vajame me laterna käepideme otsa. Lõikame 5 sm pikkuse tüki selle otsast ja puhastame liivapaberiga puhtaks. Mõlemasse otsa puurime augud, nagu neid oleme teinud juba küllalt kruvide jaoks. Seejärel ümmardame otsad poolkerasarnaselt. Ühte otsa aga torkame kruvi asemel niisama tugeva vahtrapuust kepikese. Siis lõikame sellest puust ühe 4 mm paksuse ja 5 sm pikkuse liistukese. Üks osa sellest liistust tuleb nüüd 3 sm ulatuses ümmarikuks teha. Esiteks lõikame taskunoaga 4 kanti ettevaatlikult maha ja siis voolime kaheksanurgelist kepikest niikaua, kui see on täiesti ümmarik ja ainult veel kruvikaela jämedune. Lõpuks teritame ümmariku osa — umbes 3 mm pikkuselt. Nüüd joonistame vahtrapuust lauatuukile ringi 1-sm raadiusega, täpselt selle keskohta lõikame lehtsaega

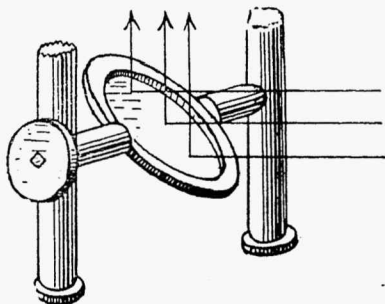
Joonis nr. 12

ruudu, nii et väikese liistu neljakandiline osa sinna täpselt sisse mahub. Nüüd torkame väikese liistu neljakandilise osa sinna nii sügavale sisse, et ümmarik osa ulatub välja ühelt poolt, neljakandiline tei-

Joonis nr. 13

selt poolt, lõikame viimase maha ja liimime ülejäänud osa sõõri külge kinni (joon. nr. 12). Nüüd kinnitame peegli 5 sm pikkuse pulga külge. Ümmariku kepi külge on peeglit raske kinnitada. Me lõikame seepärast selle keskelt tasaseks nii laialt, et peegel oma raamiga mahub parajasti sisse. Mõlemasse otsa peab jääma püsima võrdse pikkusega ümmarik osa. Joon. nr. 13 näitab pulgakest pärast väljatõotamist külje poolt. D on peegli lähimõõt ühes raamiga. Lehtsaega teeme punktis a ja b lõike, mis ulatub poole pulga jämeduseni, ja puhastame nende vahel oleva puuosa noaga välja. Allesjäänud tasase pinna voolime täiesti tasaseks. Niiviisi valmistatud avausse liimime peegli sisse, nii et peegli keskpunkt asuks täpselt pulga keskkohas. Nüüd võime peegli asetada oma kohale statiivis. Joon. nr. 11 näeme ühte puurauku kruviga. Torkame sellesse puurauku kruvi ja keerame selle peeglipulga ühe otsa sisse. Teisest august torkame läbi ümmariku orakese rattaga (joon. nr. 12), terav ots ees, peeglipulga teise otsa, millesse enne oleme pannud veidi liimi. Kui liim on kuivanud, siis saame väikese ratta abil peeglid keerata tema enda ümber ja seda nii asetada, et sellele langev valgus reflekteerub üles läbi statiivlauakese avause. Joon. nr. 14 näeme peeglit kinnitatuna pulgade vahele. Nooled näitavad peeglile langevaid ja sealt reflekteeruvaid valguskiiri.

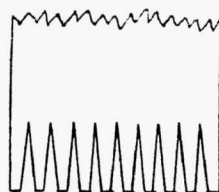

Joonis nr. 14

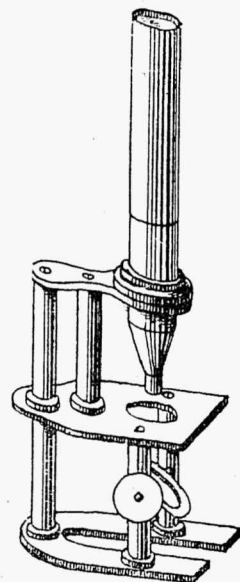
Nüüd võtame kätte kalinguri. Sellega kleebime üle mõlemad torud. Selleks vajalikud tüki lõigatakse nii pikad, et nad kummaski otsas ulatuksid veidi üle. See üleulatav osa lõigatakse narmakujuliseks, pööratakse toru sisse ning kleebitakse sinna kinni. Okulari välise kinnitusringi võime siis veel üle tõmmata niisama laia kalinguriribaga. Mõningat raskust valmistab ainult keeglikujulise osa ülekleepimine, mis asub otse objektiivi kohal. Esmalt tuleb panna tükkike kalinguri tuudusarnaselt keegli ümber ja sõrmeküünega kergelt vajutades märkida ära keegliümbriku piirid. Tuleb jätta aga kitsas riba üle, mis narmakujuliseks-lõigatuna kleebitakse ülal ja all naabrusesavatele silindrikujuliste osadele. Siis alles tuleb üle kleepida silindriosad, keerata otstest sisse ja lõpuks kleepida objektiivi ette õige kitsas kalingurirõngas. Nüüd peame veel torude sisemised küljed mattlakiga mustaks tegema. Selleks paneme oma pintli sobiva puuvarre otsa ja tõmbame torude siseküljed mattlakiga üle. Seejuures peab aga olema väga ettevaatlik, et lakk ei satuks klaasidele. See jääb kõvasti püsima ja torude kitsuse pärast on seda raske kõrvaldada.

Nüüd siis lõpuks paneme oma aparraadi kokku: okular (joon. nr. 2), objektiivitoru (joon. nr. 6). Kummaski mikroskoobi otsas on suurendusklaas. Suurem, okular, asub silma juures, millest see oma nimegi on saanud. Väiksem, objektiiv, asub otse objekti kohal, mida tahame vaadelda. Et mikroskoopi vaatluste juures kogu aeg mitte käes hoida, vaid omada mõlemaid käsi vabadena teisteks otstarveteks, selleks ehitasime statiivi. Seepärast pistame aparraadi objektiiviga allapoole torusarnaselt pikendatud avausse (joon. nr. 11).

Võtame mingi väikese eseme, näiteks siidlõnga või midagi muud säärast, ja paneme selle õhukesele klaasitükile ja viimase omakorda statiivlauakese avause peale. Sellega ei taha me korraldada mingit teaduslikku vaatlust, vaid ainult aparraati üles seada. Me peame nimelt proovima, kui kaugele tuleb okular nihutada objektiivitoru ja kui lähedale nihutada kogu aparraat objektile, kuni suurendatud ese paistab teravalt. Teeme hästi, kui mõlemad kohad, kus okular ulatub välja objektiivist ja see omakorda kandja ringist, märgime ära täkke või värvilise joonega, et pärast kohaleasetamine ei võtaks palju aega. Joon. nr. 16 näitab tarvitamisvalmis aparraati.

Joonis nr. 15

Joonis nr. 16

Nüüd vahest soovitakse aparraadi puust osa, statiivi, ka ära värvida. Olivärvide kasutamine ei ole soovitatav, kuna vähese kogemuse juures seda tavaliselt ikka liiga paksult peale tõmmatakse ja sellega kõik ära rikutakse. Soovitav oleks ka siin mattlaki tarvitamine. See katab hästi ja kuivab kiiresti. Mustaksvärvituna näib küll kogu aparraat veidi süngena, kuid sellele vaatamata jätab ta päris peene mulje. Pealegi ei pimesta sel juhul ükski osa silmi, millised mikroskoobiga töötamisel on nagunii pingutatud.

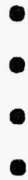
Veel sõnake preparaadidest. Õpingute ja tööde juures võib ette tulla väikese elusolevusi või nende osi, mida soovitakse säilitada edaspidisteks töödeks, kordamiseks jne. Selleks kasutatakse erilisi klaase, preparaatklaase. Need on eriti selleks otstarbeks valmistatud ja saadaval optika- või õppevahendite-ärides. Need klaasid on 4–6 sm pikad ja 1½–2 sm laiad. Preparaat tuleb asetada klaasikese keskele ja katta katteklasaiga. Katteklaas on 1½-sm ruut ja paberõhuke. Neid müüakse koos esimestega. Et katteklasaik maha ei libiseks, selleks kleebitakse see õhukese paberiribaga ümbertrinki aluse külge kinni. Edaspidiseks orienteerumiseks kinnitatakse paremale objekti kõrvale paberitükike objekti nimetusega.

Kui nüüd aja jooksul ülihuvitava tegutsemisel mikroskoobiga koguneb suuremal arvul preparaate, siis tekib vajadus ülevaatlikkuseks ja korraldamiseks. Selleks tuleb valmistada kastike preparaate hoidmiseks. Sellise kasti võib igauks valmistada oma maitse kohaselt.

Niisiis tööle! Julge pealehakkamine on pool võitu!

Mao mälu

Kas madu tunneb ära inimese, keda ta varem on kohanud? Sellele küsimusele on saadud selge, jaatav vastus ja vastajaks oli hiigelsuur kuningmadu, kes oli suureks tõmbenumbriks ühes Belgradi varietees.

Selle traagilise juhtumuse eellugu algas möödunud aastal ühel kuunal suvepäeval, millal keegi Raymond Dulcieux' nimeline prantsuse maopüüdja läks jahiretkele Sudaanis, kus ta oli veetnud 15 viimast aastat. Tavaliselt oli tal kaaslasena keegi inglane Moorge, kuid sel korral võttis ta kaasa ainult kolm pärismaalast. Ta eesmärgiks oli kinni püüda üks kuningmadu, milline juba kord varem oli sattunud ta teele. See oli tore hiigelmadu, mille pikkust ta hindas umbes 5,5 meetrile. Ta teadis, et säärane saak tähendaks väikest varandust, sest Sudaani kuningmadu on haruldane külaline Euroopa loomaaedades. Dulcieux teadis selgesti, et oli tegemist hädaohliku ettevõttega, kuid siiski asus ta selle kallale, püüdes madu kavalusega kätte saada. Selleks võttis ta kaasa kaks talle, millised otsustas panna söödaks, kui ta on leidnud koletise pesitsemispaiga. Siis pidi tal kerge olema pista madu kotti, sellal kui see laseb leiha luusse.

Algul läkski kõik kava kohaselt. Talled kadusid kiiresti kuningmao tohtusse neelu ja madu tõmbus kerra, et teha lõunauinakut. Neli meest hiilis oma peidupaigast esile. Ent just siis, kui Dulcieux mõtles heita oma silmuse, ärkas madu ja ajas enese kahe meetri kõrgusele püsti, et kaitsta end pealetungijate

vastu. Dulcieux ei kaotanud hetkekski enesevalitust. Kiiresti tõmbas ta lähima mehe käest kepi ja lõi sellega maole pähe.

Kulus kümme minutit, enne kui see võitlus elu ja surma peale lõppes seega, et madu kaotas meele-märkuse, nii et Dulcieux ja ta kolm abilist võisid ta ettevaatlikult panna kaasatoodud suurde kotti.

Dulcieux müüs mao ühele india maotaltsutajale ja see esines hiljem mitmetes varieteedes Balkani poolsaarel. Mõned nädalad hiljem tegi üks Belgradi varietee hinduga lepingu ja Belgradis juhtuski õnnetus. Mehe suurimaks tõmbenumbriks oli kanda madu oma pea kohale tõstetud kätel edasi-tagasi publiku keskel. Inimesed istusid nagu nõutult, sellal kui toredasti rõivastatud hindu astus läbi saali ja lohistas mao võimsat, mitme meetri pikkust saba enese järel.

Ühel õhtul aga keset oma närvepingutavat demonstratsiooni peatus ta äkki surmahirmust halvatuna. Madu oli teinud tugeva löögi oma võimsa sabaga ja hakanud mässima end hindu keha ümber. Vägivaldse tõmbega vabastas ta enda oma peremehe haardest ja järgmisel hetkel oli hindu mao ikka enam koomale tõmbuvas süeluses. Kõik see sündis nii kiiresti, et publik vaevalt suutis aru saada, milles asi seisnes, kuid hirmust surnakahvatuna tõusis hindu lähedal asuvast lauast üks kõrve päikest pruunistunud mees. See oli — Raymond Dulcieux.

Dulcieux oli juhuslikult tulnud Belgradi ärireisile ja tema kui maopüüdja huvid olid meelitanud ta etendusele. Ta oli ära tundnud Sudaani kuningmao, kuid madu oli tundnud ka tema. Ja nüüd tasus madu kätte süütule hindule. Dulcieux hüüdis maotaltsutajale, et ta heidaks otse põrandale, ja käskis siis kõigil ümberistujail lüüa madu käepärast olevate esemetega. Dulcieux ise tõmbas välja pussi ja tormas vihase mao kallale. Kuid kõik katsed maotaltsutaja elu päästmiseks olid asjatud. Ta oli juba hinge heitnud, enne kui Dulcieux' õnnestus madu tappa. Kohalekutsutud arst võis vaid konstateerida, et kõik mehe küljeluid olid murtud ja siseelundid vigastatud.

Dulcieux ise seletas, et ta ei või leida mao äkilisele vihale muud seletust, kui et madu oli tema ära tundnud. Just tema laua ees oli mao saba andnud esimese löögi. Dulcieux' arvates see asjaolu, et madu ei sööstnud tema, vaid süütu hindu kallale, ei ole oluline. Dulcieux' nägemisest esilekutsutud äkiline vihahoog sündis madu kägistama seda, kes talle sel hetkel oli lähimal.

Pärast seda õnnetust loobus Dulcieux madude püüdmisest Sudaanis.

M · A · L · E

Toimetaja: Paul Tamm. Kirjad: „Viikingi“ toimetus, märgusõna „Male“.

Elementaarseid lõppmänge

Siiani oleme noortele malesõpradele andnud mitmekesist ülevaadet avanguteooria ja keskmängu taktika kohta, misjuures on käsitletud ka mängu praktilist osa õpetlikkude meisterpartiiide avaldamisega. Jätkame seda ka edaspidi, kuid tänase numbriga teeme algust ka lõppmängude vallas, mis moodustab partii avangus kolmanda faasi. Lõppmängu teooria täielikuks valdamiseks tuleb esmalt alustada elementaarsete lõppmängudega, milledest niimõnedki on võrdlemisi rasked.

Tegelikult turniirimängus on esinenud isegi sääraseid juhte, kus esimese klassi maletaja pole suutnud oda ja ratsuga vastase kuningale 50. käigu vältel matti anda sel lihtsal põhjusel, et on mööda mindud elementaarsetest lõppmängudest. Ka kuningas ja lipp kuningas ja vankri vastu on küllaltki keerukas matistamismoodus. Et „Viikingi“ malenoor-

tel ei juhtuks tegelikus partiis sääraseid üllatusi, tuleb matistamise tehnika hästi selgeks õppida, nii et see oleks juba näppudes. See tehnika saavutatakse hoolsa harjutamisega. Oeldu on kehtiv muidugi ka teiste lõppmängude kohta.

Lipp ja kuningas kuningas vastu

Vastase kuningas matistamine lipuga on võrdlemisi lihtne töö. Ainuke hädaoh, mille eest tuleb vältel olla, on pati-seis. Vilunud maletaja annab lipuga matti vastasele hiljemalt üheksandal käigul. Toome siin ühe näite sellest, kuidas tuleb ajada malelaua keskel asuvat kuningat äärejoonele matti andmiseks.

Seis: valge — Ka1, Lb1 (2); must — Ke6 (1).
1. Ka1—b2! Ke6—d5 2. Kb2—c3 Kd5—e5 3. Lb1—g6 Ke5—f4 4. Kc3—d4 Kf4—f3 5. Lg6—g5 Kf3—f2! 6. Lg5—g4 Kf2—e1 7. Kd4—e3 Ke1—f1 8. Lg4—g7 Kf1—e1 9. Lg7—g1 + matt või 9. Lg7—a1 + matt.

Kommentaare pole siin vaja. Küllaldase vilumuse saavutamiseks noored malesõbrad asetagu eespool-mainitud vigurid mitmesugustesse asenditesse ja harjutagu matistamist.

Vanker ja kuningas kuninga vastu

Matistamine vankriga on juba pisut keerulisem kui lipuga, sest vanker ei ole nii liikuv vigur kui lipp. Vankriga on võimalik matistada meelevaldsest seisust hiljemalt 16. käigul. Toome siin näite, milles must kuningas on jällegi võimalikult soodsas asendis, keset mängulauda.

Seis: valge — Ka1, Vb1 (2); must — Kd5 (1).
1. Ka1—b2 Kd5—d4 2. Kb2—c2 Kd4—e4 3. Kc2—c3 Ke4—e5 4. Kc3—c4 Ke5—e4 5. Vb1—e1 + Ke4—f5 6. Kc4—d4 Kf5—f4 7. Ve1—f1 + Kf4—g5 8. Kd4—e4 Kg5—g6 9. Ke4—e5 Kg6—g5 10. Vf1—g1 + Kg5—h4 11. Ke5—f5 Kh4—h3 12. Kf5—f4 Kh3—h2 13. Vg1—g3 Kh2—h1 14. Kf4—f3 Kh1—h2 15. Kf3—f2 Kh2—h1 16. Vg3—h3 + matt.

Kaks oda ja kuningas kuninga vastu

Nii nagu eelmistes lõppmängudes, nii on ka siin vaja ajada kuningas äärejoonele ja sealt nurgaväljale. Õige kaitses korral on matistamine teostatav vaid nurgaväljal või selle naaberväljal äärejoonel. Siinjuures tuleb aga hästi tähelepanelik olla, et mustad ei jääks mitte patti. Matt on läbiviidav meelevaldsest seisust hiljemalt 18. käigul.

Seis: valge — Ka1, Og4, h4 (3); mustad — Kf4 (1).

1. Og4—d1 Kf4—e3 2. Ka1—b2 Ke3—d2 3. Od1—c2 Kd2—e3 (e2) 4. Kb2—c3 Ke3 (e2)—f3 5. Kc3—d4 Kf3—g4 6. Oh4—e1 Kg4—f3 7. Oc2—d3 Kf3—f4 8. Od3—e4 Kf4—g5 9. Kd4—e5 Kg5—g4 10. Oe1—f2 Kg4—g5 (A) 11. Oe4—f5 Kg5—h6 12. Ke5—f6 Kh6—h5 13. Of5—e1 Kh5—h6 14. Oe6—g4 Kh6—h7 15. Kf6—f7 Kh7—h6 (h8) 16. Of2—e3 (+), Kh6 (h8)—h7 17. Og4—f5 + Kh7—h8 18. Oe3—d4 + matt.

Lisavariant A: 10. — — Kg4—h3 11. Ke5—f4 Kh3—h2 12. Kf4—f3

Arusaadavalt mitte 12. Kg4 — patt.
12. — — Kh2—h3 13. Oe4—d3 Kh3—h2 14. Od3—f1 Kh2—h1 15. Of2—e3 Kh1—h2 16. Kf3—f2 Kh2—h1 17. Of1—g2 + Kh1—h2 18. Oe3—f4 + matt.

Oda ja ratsu kuningaga kuninga vastu

See lõppmäng kuulub juba raskemate liiki ning nõuab väga täpselt ja keeruliste arvutlustega seotud mängukäsitlust. Põhijuhisteks on: 1) vaja esmalt suruda kuningas äärejoonele ja sealt sellele nurgaväljale, mis on kättesaadav odale (ehk, nagu öeldakse, nurgaväljale, mis on odaga samavärviline); 2) kuningas on matistatav nurgaväljal või selle naaberväljal äärejoonel.

Esimesel juhul antakse matt odaga, teisel — ratsuga. Matt saavutatakse hiljemalt 33. käigul, olgu siis malendite algseis ükskõik milline tahes.

Seis: valge — Ka5, Oh5, Ra1 (3); must — Kc5 (1).

1. Ra1—b3 + Kc5—c6 2. Ka5—b4 Kc6—d5 3. Oh5—f3 + Kd5—d6 4. Rb3—d4 Rd6—e5 5. Kb4—c5 Ke5—f6 6. Kc5—d5 Kf6—f7 7. Rd4—f5 Kf7—f6 8. Rf5—d6 Kf6—g6 9. Kd5—e5 Kg6—g7 10. Of3—e4 Kg7—g8 11. Ke5—f6 Kg8—h8 12. Rd6—f7 + Kh8—g8 13. Oe4—f5 Kg8—f8; või 8. —, Kf6—g7 9. Kd5—e6 Kg7—g6 10. Rd6—f7 Kg6—g7 11. Of3—e4 Kg7—f8 12. Ke6—f6 Kf8—g8 13. Oe4—f5 Kg8—f8.

Seega on lõppmängu esimene osa läbi ja algab teine osa. Saadud seis: valge — Kf6, Of5, Rf7(3); must — Kf8(1); peetakse väga tähtsaks, sest siit peale on juba ette nähtud kindlad käigud, milledega must kuningas surutakse matinurka. Antud seisust on matt saavutatav hiljemalt 18. käigul.

1. Of5—h7 Kf8—e8 2. Rf7—e5 Ke8—d8!
Kui 2. —, Kf8, siis järgneb matt lihtsamalt 3. Rd7 +, Ke8, 4. Ke6, Kd8, 5. Kd6, Kc8, 6. Og6 +, Kd8, 7. Rc5, Kc8, 8. Of5 + Kd8, 9. Re6 +, Kc8!

(huvitava mati annab siin 9. —, Ke8, 10. Og6 +), 10. Kc6, Kb8, 11. Rc5, Ka7, 12. Kc7, Ka8, 13. Kb6 ja järgneb matt 15. käigul. Nüüd on valgel siin võimalik valida kahte jätku, vaatleme esmalt jätku A ja siis jätku B

3. Kf6—e6 (Philidor, 1803, lehek. 119) Kd8—c7 (või 3. —, Kc8, siis 4. Rd7, Kb7!, 5. Od3 jne.) 4. Re5—d7 Kc7—b7!

Kui 4. —, Kc6, siis 5. Od3, Kc7 (Kb7, 6. Kd6, Kc8, 7. Rc5 jne.), 6. Oe4 ja a) 6. —, Kc8, 7. Kd6, Kd8, 8. Og6, Kc8, 9. Rc5, Kd8, 10. Rb7 +, Kc8, 11. Kc6, Kb8, 12. Kb6, Kc8, 13. Of5 +, Kb8, 14. Rc5, Ka8, 15. Oe6 (äraoote-käik), Kb8, 16. Ra6 +, Ka8, 17. Od5 + ja matt; b) 6. —, Kd8, 7. Kd6, Ke8!, 8. Og6 + Kd8, 9. Rc5, Kc8, 10. Oe8 (e4), Kd8, 11. Oc6 (äraoote-käik), Kc8, 12. Od7 +, Kb8, 13. Kc6, Ka7, 14. Kc7, Ka8, 15. Kb6 ühes järgneva matiga 17. käigul; kuid võib ka 10. Of5 +, nagu eelmises märkuses (pärast 2. käiku) 8. käigul.

5. Oh7—d3 Kb7—c6

Kui 5. —, Kc7, siis 6. Oe4; kui aga 5. —, Kc8, siis 6. Kd6: ja kui 5. —, Ka7 või a8, siis mõlemal juhul 6. Kd6 kiire lõpuga.

6. Od3—a6 Kc6—c7 7. Oa6—b5 (Ponciani, 1872. lehek. 160.) 7. — — Kc7—d8 (c8) 8. Rd7—b6 (+)! (Lolli, lehek. 393) 8. — — K—c7 9. Of6—d5 + Kc7—d8 10. Ke6—d6 Kd8—c8 11. Kd6—e7 Kc8—b7 12. Ke7—d7 Kb7—b8 13. Oh5—a6 Kb8—a7 14. Oa6—c8 Ka7—b8 15. Rd5—e7 (b4) K — käib 16. Kd7—c7 ja matt 18. käigul odaga või ratsuga.

Vaatleme nüüd teist varianti B: 3. Oh7—e4 Kd8—c7

Kui 3. —, Ke8 järgneb 4. Od5!; ja kui 3. —, Kf8, siis 5. Rd7 + ja 6. Ke6; või jälle 4. Kd8, siis 5. Ke6 ja 6. Rd7 nagu variandis A, märkus pärast 4. käiku.

4. Re5—c4 Kc7—d7! 5. Kf6—f7 Kd7—d8 6. Oe4—c6 Kd8—c7 7. Oc6—b5 Kc7—d8 8. Kf7—e6 Kd8—c8

Või 8.—, Kc7, 9. Ke7, Kc8, 10. Rb6 +!, Kc7, 11. Rd5 + nagu variant A.

9. Ke6—d6 Kc8—d8 10. Rc4—a5 Kd8—c8 11. Ob5—d7 + Kc8—b8 12. Kd6—c6 Kb8—a7! 13. Ra5—b7 (c4) Ka7—a6 14. Kc6—c7! Ka6—a7 15. Od7—b5 Ka7—a8 16. Rb7—d6 ja matt 18. käigul.

India partii (1. d4, Rf6)

Ratsu arendamisega f6-le mustad takistavad valgel läbi viia käiku e2—e4, misjuures pole ka selge mustade edaspidine ülesehituse kava, nagu see on käigu 1. —, d7—d5 korral. See avang on viimastel aastakümnetel ikka rohkem ja rohkem leidnud käsitamist moodsas turniirpraktikas. Anname siin noortele täieliku ülevaate sellest modernsest avangukompleksist, milles on kasutatud viimastel turniiridel läbiviidud uuendusi ja teoreetilisi tõekspidamisi.

Valge püüab siin võimaluse korral muidugi jätkata e2—e4, kuid ta võib ka end esialgu rahulikult arendada, oodates, millise ülesehituse mustad avangus valivad. Valgetel on siin loomulikult parimaks käiguks 2. c2—c4, ettevalmistusega 3. Rb1—c3 mängida. Nõrgem on kohe 2. Rb1—c3, mispeale mustad võivad nüüd vastata 2. —, d7—d5, ja valged ei saa enam lipugambiiti mängida. Hea arenduskäik on siin ka 2. Rg1—f3, kuid sel käigul on peamiselt see puudus, et ta annab mustale suure arenguvabaduse, raskendades sealjuures ka ühtlasi käiku e2—e4.

India partiist areneb palju jätkusid juba kohe algkäikudel, neist tähtsamad avangud või kaitsed oleksid:

A. Nimzindia, must arendab Ob4 (2. c4, e6, 3. Rc3, Ob4).

B. Lipuindia (2. c4, e6, 3. Rf3, b6).

C. Kuningaindia (2. c4, g6).

D. Mitmesugused kaitsed (2. c4, e5, 2. Rf3, c5 ja teised jätkud).

A. Nimzoidia kaitse (1. d4, Rf6, 2. c4, e6, 3. Rc3, Ob4)

Valge lipuratsu sidumine vähendab selle käigu eesmärki, mängida e2—e4. Valge peab siin arvestama võimalusega, et must võib c3-el vahetuse ette võtta, mis nõrgestab valgete etturite seisu liputiival. Valge topeltetturid kõvendavad küll tsentrumit ja annavad valge Ocl kohe liikumisvabaduse, kuid etturid c3 ja e4 jäävad siiski nõrgaks, rääkimata veel peale vahetust d4:c5, mis võib järgneda hiljem ja avab c-joone. Valgel tuleb siin arvestada c7—c5 korral vastusega d4—d5. Läheb valgel korda tsentrumis välju d4 ja e4 oma võimuses hoida, siis reeglipärane topeltettur ei mängi mingit rolli.

1. d2—d4 Rg8—f6 2. c2—c4 e7—e6 3. Rb1—c3. Siin mängitakse ka 3. Rg1—f3, mispeale must vastab 3. —, Ob4+, 4. Od2 (kui 4. Rc3, siis O:c3+, 5. b:c, b7—b6!) ja must valitseb välja e4; käiguga 4. Rb1—d2 valge mõtleb küll oda vahetusele c3, kuid mustad mängivad siiski teisiti: 4. —, d5, 5. a3, Oe7, minnes üle lipugambiidile, misjuures valgeil Rd2 seisab pisut ebaõnnestunumalt kui Rc3), 4. —, O:d2, 5. L:d2 (kui 5. Rb1:d2, siis d7—d5), 5. —, d5 ja mustal on selles lipugambiidi jätkus võrdlemisi vaba mäng, sest ta on valge aktiivse oda välja vahetanud, kuid Oc8 arendamisega on mustal siiski pisut raskusi.

3. — — Of8—b4

Kui 3. —, b6, siis 4. e4, Ob4, 5. Lc2, vallutab tsentrumi. Väheandev on ka käik 3. —, c5, 4. d5 töttu.

4. Ld1—c2

Modernse teooria seisukohalt parim käik selles seisus — valgel on vaba mäng, tarbe korral võib ta lipuga lüüa c3-el ja veel tähtsam: valitseb välja e4. Kuid siin on ka palju teisi võimalikke jätke:

Käik 4. Ld1—b3 paneb Ob4 löögi alla ja kaitseb välja c3, mustad mängivad selle peale 4. —, c7—c5, näiteks: 5. d4:c5, Rc6, (ka 5. —, Ra6 on võimalik), 6. Rf3 (teine võimalus on 6. Og5, h6!, 7. Oh4, g5, 8. Og3, Re4), 6. —, Re4, 7. Od2, R:d2, (see on parem kui 7. —, Re4:c5, 8. Lc2, misjärel valged peagi mängivad a2—a3 ja O:c3), 8. Rf3:d2, f7—f5 (et valgelt ratsult lõigata väli e4 ja edaspidi mängida rünnakule), 9. e2—e3, 0—0, 10. Of1—e2, Ob4:c5 11. a2—a3 b7—b6 12. Rd2—f3 Oc8—b7 13. 0—0—0 Va8—c8 14. Vd1—d2 f5—f4. See on ühe partii algus, mis mängitud Eliskasesi ja Bogoljubovi vahel. Valgel on tugev surve d-joonel, kuid mustadel on jälle vastumäng c- ja f-joonel.

Käik 4. Rg1—f3 loob küll valgele topeltetturi võimaluse, kuid hiljem valge püüab siis jätkata käiku e2—e4 käigu f2—f3 kaudu. Sel juhul mustad mängivad 4. —, Ob4:c3, 5. b2:c3 b7—b6 ja siis Oc8—b7.

Malemeister Sämische käik 4. a2—a3 sunnib kohe muste vahetama c3-el. Valge kaotab küll sellega ühe arengutempo, kuid toob siiski selgust olukorda ja omab väljavaateid odakaksikluse töttu. Mängib must 4. —, Ob4:c3+, 5. b2:c3 tagasihoidlikult 5. —, d7—d6, et edasi jätkata käiguga e6—e5, saame võrdlemisi terava mängu, näiteks, 5. —, d7—d6 6. f2—f3 0—0 7. e2—e4 e6—e5 8. Of1—d3 Rb8—c6 9. Rg1—e2 Rf6—d7 (mitte ainult Ocl—g5 sidumise pärast, vaid ka seepärast, et ratsu valitseks välja e5), 10. 0—0 b7—b6 ja mustadel on võimalus Oc8—a6 ja Rc6—a5 kaudu rünnata etturit c4. Valgel on aga siinjuures võimalus õigel hetkel f3—f4 avada f-joon ja Re2—g3—f5 teel asuda kuningarünnakule, kusjuures valge šansid on siiski suuremad.

Ent mustad võivad aga tugevamini jätkata, mängides kohe d7—d5 ja c7—c5, nimelt: 4. a2—a3 Ob4:c3 + 5. b2:c3 d7—d5 6. e2—e3 c7—c5 7. Rg1—f3 Rb8—c6 8. Of1—d3 0—0 9. 0—0 b7—b6 10. a3—a4 Rc6—a5. Ja kui 11. Ocl—a3, siis Ld8—c7, kusjuures valgete odal puudub tegevusraadius, kuna mustade seis on tõesti hea.

Üks mängitav käik on siin veel 4. e2—e3, näi-

teks 4. —, d7—d5 5. Of1—d3 c7—c5 6. Rg1—e2 (siin on võib-olla 6. Rg1—f3 loomulik), 6. —, 0—0 7. 0—0 Rb8—c6 (kui c5:d4 8. e3:d4 d5:c4, siis mustad ei saa takistada käiku d4—d5, millega valge vabaneb eraldatud etturist) 8. a2—a3 Ob4:c3 9. b2:c3 b7—b6 10. a3—a4 Rc6—a5 annab peaaegu sama mängu nagu eelmises variandis.

Tuleme nüüd jätku 4. Ld1—c2 juurde tagasi, ent ruumi nappusel käsitleme seda teime kord.

Slaavi kaitse (järg)

Kõrdame algkäigud: 1. d2—d4 d7—d5 2. c2—c4 c7—c6 3. Rg1—f3 Rg8—f6 4. Rb1—c3

Vahel on mängitud ka 4. e3. Seda elustati umbes kolm aastat tagasi Landau—variandi oletatava tugevuse töttu, kuid kui viimane variant omandas ajaloo, kadus järsku ka 4. e3. Viimane lubab 4. —, Of5, kuna valgel on kaks peajätke:

a) 5. c:d, c:d, 6. Lb3, Lc7! (Kaugelt lihtsam. Kui selle asemel 6. —, Lc8, 7. Od2, e6, 8. Ra3! (Landau-variant) Rc6, 9. Vcl, Rd7 hoiab veel positsiooni, kuid teised käigud, nagu 9. —, Re4 on halvad: 10. Re5, Rd2; 11. K:d2, Ob4+ 12. Kd1, Oe7, 13. Oa6! ja valge peaks võitma.), 7. Ra3, Rc6, 8. Od2, e6, 9. Vcl, Re4, 10. Ob5, R:d2, 11. R:d2, Vc8, 12. 0—0, a6, 13. O:c6+ b:c ja musta positsioon on eeskujulik (Reshevsky—Capablanca, Semmering—Baden 1937).

b) 5. c:d, c:d, 6. Rc3, e6, 7. Re7, Rfd7! (Mitte 7. —, Rbd7?, 8. g4!, Og6, 9. h4 ja valge peaks võitma.) 8. Lb3, Lc8, 9. Od2, Rc6, 10. Vcl, Rde5; 11. d:e, Oe7, 12. Oe2, 0—0, 13. Rb5, Ld7, 14. 0—0, Vfc8 võrdse positsiooniga (Aljechin—Euwe 11. matš-partii 1935).

4. — — d5:c4

See on peavariant ja kogu kaitse püsib või langeb ühenduses selle korrektsusega. Praegu on see korrektna ja kaitse püsib. Alternatiiv 4. —, e6 oli lõputute artiklite ja partiide teemaks viimase kümne aasta jooksul, näiteks:

a) 5. e3, Rbd7, 6. Od3, d:c (Merani variant), 7. O:c4, b5, 8. Od3, a6, (Kui 8. —, b4, siis 9. Re4, c5, 10. La4!, c:d, 11. R:f6+!, g:f, 12. Oe4, Vb8, 13. R:d4, ja valge peaks võitma.), 9. e4, c5 (9. —, b4, 10. Ra4, c5, 11. e5, Rd5, 12. 0—0, c:d, 13. Vel, Re5, 14. Og5 jätab musta kriitilises positsiooni — Ragozin—Löwenfiš, Moskva 1935.), 10. e5! (Ainuke käik, mis säilitab initsiatiivi.), c:d, 11. R:b5!, R:e5! (Musta parim šans. Kui selle asemel 11. —, Rg4, siis 12. R:d4, Rg:e5, 13. Oe4, Ob4+, 14. Od2, Vb8, 15. 0—0, Od2; 16. L:d2 võidetava mänguga valgele — Eliskases ja Spielmann, Noordwijk 1938. Keres peab siin mängitavaks ka 11. —, a:b, 12. e:f, Lb6! — nagu partiis Lilienthal—Belawenets, Leningrad—Moskva 1939 — võimaliku jätkuga 13. Le2, Ob4+, 14. Od2, Od2+; 15. Rd2; 16. Ob5+; Ke7 kindla positsiooniga.) 12. Re5; a:b, 13. Lf3! (Mõlemad 13. 0—0, Ld5 ja 13. Ob5+; Od7 on halvemad.) 13. —, Ob4+, 14. Ke2, Vb8, 15. Lg3! Ld6! 16. Rf3! (16. Rc6, L:c6, 17. L:b8, 0—0, 18. f3, Ob7 annab mustale ataki, tõenäoselt väärides vahetust — vaata Reshevsky — Petrow, Kemeru 1937) 16. —, L:g3 (Või 16. —, e5, 17. L:e5+, L:e5 18. R:e5, Vb6, 19. Od2, väga üleoleva lõppmänguga — Landau — Schmidt, Stockholm 1937), 17. h:g, Oc5, 18. Of4 ja valge paremus peaks olema otsustav. See variant, eriti Stahlbergi 13. Lf3 ja Reshevsky 15. Lg3 on Merani kaitse kõrvaldanud meister-malest.

b) 5. e3, Rbd7, 6. Od3, Oe7, (Kui 6. —, Od6, siis 7. 0—0, 0—0 8. e4 — seda peab siin mängima — d:e, 9. R:e4, R:e4, 10. Oe4; Rf6, 11. Oc2 ja valge paremus on selge.) 7. 0—0, 0—0 8. b3! (Nüüd 8. e4 on alaväärtuslik :8. —, d:e, 9. Re4; b6 võrdse mänguga. See viimane käik on võimatu, kui must oda on d6), 8. —, b6, 9. Ob2, Ob7, 10. Le2, c5; 11. Vad1, Re4, 12. d:c, Rc3; 13. O:c3, R:c5, 14. c:d. e:d 15. Oa6 ja jälle on musta positsioon varustatud aukudega — Euwe — Winter, Nottingham 1936.

(Algus II kaaneküljel.)

23. novembril.

Oskar Saag, raamatukõitja Tartus, end. Eesti meister sulgkaalu-poksis, poksitreener ja jalgpallimängija, sünd. 1912. a. Tartus.

24. novembril.

Sven-Robert-Knut Sydow, Eesti tuntumaid tennisemängijaid, sünd. 1917. a. Stokholmis.

25. novembril.

Elmar Kaup, trükitöeline Viljandis, Viljandi tuntumaid jalgpallimehi, sünd. 1908. a. Viljandimaal.

26. novembril.

Reinhold Kesküll, sõjaväelane Tallinnas, Eesti parim lühimaade-jooksja omal ajal, paljukordne Eesti meister ja internatsionaal, sünd. 1900. a. Venemaal.

Aleksei Selenoi, korvpalli-õpetaja, endine Eesti ja Helveetsia meister korvpallis, rahvusvaheline korvpallikohtunik ja mitmekordne internatsionaal, sünd. 1905. a. Venemaal.

27. novembril.

Heino Kaaremäe (Kristal), tööline Tallinnas, paljukordne maadlusinternatsionaal ja paljukordne Eesti meister vabamaadluses ning kreeka-rooma maadluses, sünd. 1906. a. Harjumaal Triigi vallas.

30. novembril.

Johan-Ragnar Jürgenson, saapatööstuse tehniline juhataja, endine Eesti meister kiirusutamises ja mitmekordne internatsionaal, võistelnud ka maailmaesivõistlustel, sünd. 1906. a. Naissaarel.

August Raag (Grünbaum), tööline Tallinnas, endine Eesti meister vabamaadluses ja mitmekordne maadlusinternatsionaal, sünd. 1904. a. Keila vallas.

Meie sportlaste sünnipäevi detsembris

1. detsembril.

Richard Kuremaa, äriteenija Tartus, käesoleval ajal Eesti parim kesktermaja jalgpallis, moodunud hooaja sügisvooru Eesti meistermeeskonna „Olümpia“ kapten ning treener, ligi 50-kordne internatsionaal, Eesti suurim väravatekütt, sünd. 1912. a. Tallinnas.

Rudolf Loo, majavalitseja Tallinnas, endine kahekordne Eesti meister maadluses, Euroopa esivõistluste hõbemedalimees, Eesti olümpia-atleet Pariisi olümpiamängudel, sünd. 1902. a. Narvas.

2. detsembril.

Elmar Järvel, üliõpilane Tartus, Eesti väljapaistvamaid kõrgus- ja kolmikhüppajaid, Akad. Spordiklubi esimees, mõnekordne internatsionaal kergejõustikus, sünd. 1914. a. Kavilda v. Tartumaal.

August Kongas, leitnant Pärnus, Pärnumaa omaaegne parim kergejõustiklane, sünd. 1903. a. Uue-Põltsamaa v. Viljandimaal.

Robert Ratnik, ametnik Tallinnas, Eesti endise korvpalli-meistermeeskonna liige, 6-kordne internatsionaal korvpallis, sünd. 1908. a. Elvas.

Aleksander Villa, E. Tervishoiu Muuseumi teenija, Tartus, Lõuna-Eesti parim maadleja keskaalus, sünd. 1909. a. Valguta v. Tartumaal.

3. detsembril.

Konstantin Pool, sõjaväelane Tartus, Eesti Palliklubi „Olümpia“ kauaaegne väravavaht, 4-kordne internatsionaal sõjaväe jalgpallivõistlustel, sünd. 1899. a. Tartus.

Elmar Rähn, spordiinstruktor, omaaegne Eesti parim kergejõustiklane, 21-kordne Eesti meister, mitme rekordi omanik, 14-kordne internatsionaal kergejõustikus ja 3-kordne internatsionaal jääpallis, Pariisi olümpiamängude atleet, sünd. 1904. a. Tartus.

Ralf Viksten, asjaajaja-direktor Tartus, Eesti korvpalli-meistermeeskonna liige, kümnekordne internatsionaal korvpallis, sünd. 1912. a. Tallinnas.

4. detsembril.

Karl Kõiv, nahatöeline Tallinnas, endine Eesti meister tõstmises, maailmaesivõistluste hõbemedalimees, Antverpeni olümpiamängude atleet, kahekordne internatsionaal, sünd. 1894. a. Tartus.

Julius-Aleksander Vambola, insener ja ehitusettevõtja Tallinnas, varemaja Eesti parim mitmevõistleja, sünd. 1876. a. Tallinnas.

6. detsembril.

Karl Lukk, Tartu Üldhaigekassa asjaajaja, Eesti olümpia-atleet käimises Stokholmi olümpiamängudel, sünd. 1887. a. Tähtvere mõisas Tartu lähedal.

Martin Prost, põllumees Tartumaal Tähtvere vallas, endine Eesti meister pikamaa-jooksudes, 7-kordne internatsionaal kergejõustikus, sünd. 1906. a. Tähtvere vallas.

7. detsembril.

Emil Hansen, kontoriametnik Tallinnas, Vene endise rekordi omanik jalgrattasõidus ja veeremängus, sünd. 1883. a. Rakveres.

Johan Põntson, tööstuse omanik Tallinnas, endine mitmekordne Eesti meister maadluses, 17-kordne internatsionaal, sünd. 1904. a. Pärnus.

Erich Lukin, võimlemisõpetaja Võrus, endine väljapaistvaim poksi ja tunnustatud poksiõpetaja, sünd. 1905. a. Tartus.

Helene Michelson, lauljanna ja lauluõpetaja Tallinnas, endine Eesti meister iluisklemises ja Eesti esindusvõistleja Ga-Pa talimängudel, sünd. 1906. a. Peterburis.

Oskar Veldeman, spordikarikaturist Tallinnas, Eesti parim mootorrattur-võistleja, Eesti rekordite omanik, mitmekordne Eesti meister suusahüpetes, sünd. 1912. a. Viljandis.

10. detsembril.

Heino Koik, Eesti väljapaistvamaid teivashüppajaid, kõrgushüppajaid ja kümnevõistlejaid, sünd. 1915. a. Viljandis.

11. detsembril.

Julius Kangur, õpilane Tartus, kuldujuja, Elva „Raju“ parimaid võistlussportlasi, rea Tartumaa rekordite omanik, sünd. 1918. a. Tartus.

13. detsembril.

Johann Sarapik, äriteenija Pärnus, mitmekordne Pärnumaa meister ujumises, sünd. 1908. a. Pärnus.

14. detsembril.

Heino Veskila, kooliõpilane Tartus, Eesti suurim korvikütt korvpallis, paljukordne internatsionaal ja Eesti meistermeeskonna liige, võistles Berliini olümpiamängudel korvpallis, väljapaistev kõrgushüppaja, sünd. 1918. a. Tartus.

16. detsembril.

Johannes Leetmaa, piirivalve kordoni ülem Läänemaal, mitmekordne Läänemaa meister kergejõustikus, sünd. 1904. a. Kurna v. Virumaal.

17. detsembril.

Nikolai Karklin, äriteenija Tallinnas, endine Eesti meister maadluses, mõnekordne maadlus-internatsionaal, Euroopa paremaid raskekaallasi, sünd. 1911. a.

18. detsembril.

Hilja Sarap, õpilane Viljandis, Eesti ujumisrekordite omanik, end. Eesti meister ujumises, sünd. 1919. a. Puka alevis.

19. detsembril.

Eduard Hiiop, tennise- ja iluisklemisõpetaja, endine Eesti meister iluisklemises, laskmises ja hoota hüpetes, paljukordne internatsionaal tennis ja jääpallis, Ga-Pa talimängude atleet iluisklemises, sünd. 1889. a. Valgas.

55239

Valentin Klõšeiko, Poola korvpalli-rahvusmeeskonna treener ja spordiinstruktor Varssavis, viiekordne Eesti internatsionaal korvpallis, Eesti meistrimeeskonna endine liige, sünd. 1909. a. Venemaal.

20. detsembril.

Oskar Köster, asjaajaja-direktor Tallinnas, Eesti Raskejõustiku Liidu esimees, sünd. 1890. a. Saaremaal.

Boris Pärtelson, ametnik Tallinnas, endine paljukordne Eesti meister seliliujumises, endine rekordite omanik ja internatsionaal, sünd. 1899. a. Tallinnas.

21. detsembril.

Artur Holm, motorist Pärnus, Pärnu omaaegseid parimaid poksijaid ja maadlejaid raskekaalus, sünd. 1906. a. Pärnus.

22. detsembril.

Aleksander Illi, „Raadiolehe“ toimetaja Tallinnas, Eesti parimaid korvpallimehi, paljukordne internatsionaal, Berliini olümpiamängude atleet, tuntud korvpalli-treener, sünd. 1912. a. Vaimastveres Tartumaal.

Peeter Mürk, lukksepp Valgas, mitmekordne Eesti meister tõstmises, Eesti rekordite omanik, mõnekordne internatsionaal ja Berliini olümpiamängude atleet, sünd. 1911. a. Valgas.

Alfred Zelikovsky, Eesti omaaegseid parimaid jalgrattasõitjaid, endine paljude rekordite omanik ja mõnekordne internatsionaal jalgrattasõidus, sünd. 1907. a. Nõmmel.

24. detsembril.

Otto Sternbeck, kindralmajor, kauaaegne Eesti Laskurliidu esimees ja Eesti meeskonna juht maailma-esivõistlustel ja maavõistlustel, sünd. 1884. a. Albu vallas Järvamaal.

25. detsembril.

Riho Hanneste, sõjaväelane Tartus, Eesti parimaid allohvitseride võistlusratsutajaid, sünd. 1908. a. Narvas.

Ernst Vaho, ametnik Tallinnas, tuntumaid Eesti käsipallikohtunikke, sünd. 1910. a. Tallinnas.

Johannes Vilberg, sõjaväelane Tallinnas, endine Eesti meister laskmises, maailmameistriks tulnud Eesti meeskonna liige ja maailmarekordi kaasomanik, paljukordne internatsionaal laskmises, sünd. 1903. a. Kaiu vallas Harjumaal.

26. detsembril.

Nigul Maatsoo, Eesti Spordi Keskliidu poksioõpetaja, endine tegevoksija, tuntumaid treenereid Baltimaail, sünd. 1902. a. Tallinnas.

27. detsembril.

Harald Kaarma, politseiametnik Tallinnas, 16-kordne jalgpalli-internatsionaal, Pariisi olümpiamängude atleet, mitmekordselt Eesti meistrimeeskonna liige, sünd. 1901. a. Paides.

28. detsembril.

Voldemar Larens, Virumaa parimaid poksijaid, sünd. 1914. a. Narvas.

Juhan Sütiste, kirjanik-dramaturg Tallinnas, omaaegne Eesti parim odaheitja ja mitmekordne internatsionaal, sünd. 1899. a. Tähtveres Tartumaal.

Eevald Äärma, loomaarst Narvas, Eesti meister teivashüppes, paljukordne internatsionaal, Berliini olümpiamängude atleet, sünd. 1911. a. Tartus.

31. detsembril.

Heinrich Jants, ettevõtja Tallinnas, Eesti Töölisspordiliidu paljukordne maadlusmeister ja internatsionaal, sünd. 1903. a. Kalvi vallas, Virumaal.

Edmund Karp, tööline Tallinnas, mõnekordne jalgpalli-internatsionaal, tuntumaid Eesti värvavahte, sünd. 1913. a. Tallinnas.

Artur Lõhmus, nahatöeline Tallinnas, endine Eesti meister maadluses, mitmekordne internatsionaal, sünd. 1905. a. Torma v. Tartumaal.

Aleksander Tedre, tekstiiltöeline Tartus, Lõuna-Eesti omaaegne parim poksija, poksioõpetaja ja tunnustatud poksikohtunik, sünd. 1902. a. Tallinnas.

MALE KIRJAVASTUSED

A. P. Tapal. Teie küsite, millised reeglid on kehtivad puudutatud malendi kohta?

Vastus. Kui käigul olev maletaja puudutas: 1) ühte oma malenditest, ta peab käima sellega; 2) ühte vastase malenditest, ta peab lööma selle; 3) ühte oma malenditest ja ühte vastase malenditest, ta peab lööma puudutatud oma malendiga puudutatud vastase malendi; 4) mitut oma malenditest, vastasel on õigus määrata, missugusega neist tuleb käia; 5) mitut vastase malenditest, vastasel on õigus määrata, missugust neist tuleb lüüa.

Kui ühtegi eelmises viies punktis näidatud käikudest ei ole võimalik sooritada määruste kohaselt, jääb puudutamine karistamata.

Puudutatud malendit võib, senikaua kui käsi hoiab seda kinni, asetada ükskõik millisele väljale. On aga käsi juba lasknud lahti malendi, siis

loetakse kõik sooritatuks ja käidud malendit ei saa enam asetada mõnele teisele väljale.

P. R. Tartus. Täname! Teie poolt saadetud materjali kasutame järgmises numbris.

A. O. Laevas. Teie küsite, kust saab osta Hollandis peetud AVRO suurturniiri raamatut, edasi soovite veel saada moodsaid teooriaraamatuid.

Vastus. Need raamatud on Tartus müügil G. Krönströmi ajakirjanduse-kontoris Võidu tän. 2. Teooriaraamatuist võib soovitada täiel määral — J. Kotrč und A. Gerschenkron: „Eröffnungen in der modernen Schachpartie, Übergang zum Mittelspiel“ ja Ludvig Rellstab: „Eröffnungen, Planmäßige Darstellung der Schacheröffnungen“. 1. Teil: Offene Spiele. 2. Teil: Geschlossene Spiele. Raamatud on võrdlemisi odavad.

1940. aastaks tellige endale odav rahvaraamat

„50-sendine romaan“

● ● Palju põnevaid kriminaalromaane ● ●

Tellimishinnad: 1 aastaks kr. 5.—, poolaastaks kr. 2.50. / / / Üksiknumber 50 senti

„50-sendine romaan“ on üksiknumbritena müügil kõikjal

„Mareti“ trükk, Tartus, 1940
55239